

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

(Τμήματα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών-Βαλκανικών,
Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών-Ανώτατης Διακλαδικής
Σχολής Πολέμου)

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Διπλωματική Εργασία με Τίτλο:

**Η βαλκανική πολιτική της Βουλγαρίας. Οι σχέσεις με Ελλάδα, Τουρκία
και Σκόπια. Οι ιστορικές και διεθνοπολιτικές διαστάσεις.**

Του

Χρήστου Αγγελίδη

Επιβλέπων καθηγητής: **Νικόλαος Βασιλειάδης**

Θεσσαλονίκη

Δεκέμβριος 2021

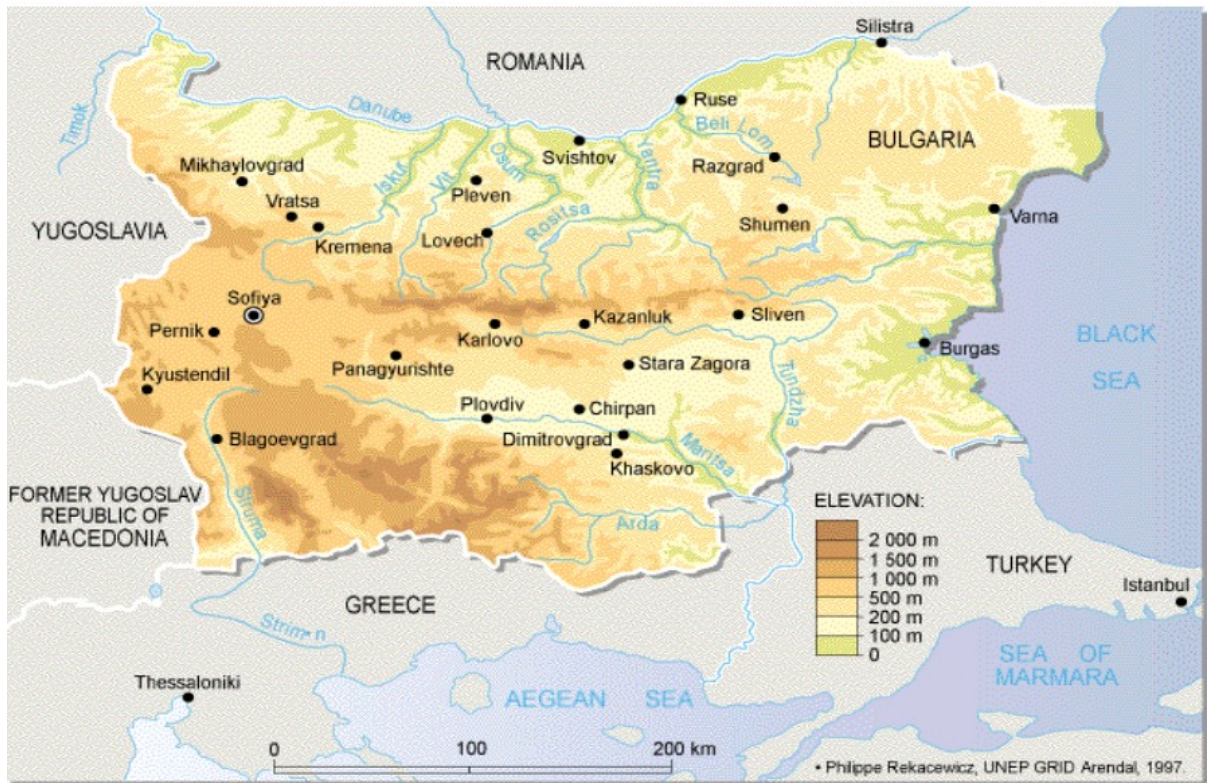
ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

Χρήστος Αγγελίδης

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΟ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟ ΕΘΝΟΣ	5
1.1. Η δημιουργία και εξέλιξη του βουλγαρικού κράτους	5
1.2. Η θέση της Βουλγαρίας μετά το 1989	15
1.3. Η δεύτερη οικονομική δεκαετία της Βουλγαρίας μετά το 1989: ένταξη..	18
1.4. Η τρίτη οικονομική δεκαετία της Βουλγαρίας μετά το 1989: μετά την ένταξη και την ύφεση	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	22
ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΣΚΟΠΙΑ.....	22
2.1. Οι σχέσεις της Βουλγαρίας με την Ελλάδα	22
2.1.1. Από το 1878 έως τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο	23
2.1.2. Από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο έως το 1989	35
2.1.3. Από το 1989 έως σήμερα	40
2.2. Οι σχέσεις της Βουλγαρίας με την Τουρκία.....	54
2.2.1. Από το 1878 έως τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο	54
2.2.2. Από το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο έως το 1989	57
2.2.3. Από το 1989 έως σήμερα	60
2.3. Οι σχέσεις της Βουλγαρίας με τα Σκόπια.....	76
2.3.1. Από το 1878 έως τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο	76
2.3.2. Από το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο έως το 1991	77
2.3.3. Από το 1991 έως σήμερα	79
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	83
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	83
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	89
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	89
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	93
ΕΛΛΗΝΙΚΗ	93
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ	94
ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ – ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ	96

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Βουλγαρία ετοιμάζεται να αντιμετωπίσει τον εικοστό πρώτο αιώνα με νέες προτεραιότητες στην εξωτερική της πολιτική. Αυτά είναι το αποτέλεσμα, αφενός, των αλλαγών στις διεθνείς σχέσεις και στον τομέα της ασφάλειας στην Ευρώπη που έλαβαν χώρα μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και, αφετέρου, των διαδικασιών δομικού μετασχηματισμού που συντελούνται στη βουλγαρική κοινωνία.

Σε μεγάλο βαθμό η ατζέντα της βουλγαρικής εξωτερικής πολιτικής καθορίζεται από την ανάγκη εξεύρεσης λύσεων στα κύρια ζητήματα που συνδέονται με τις μη αναστρέψιμες πολιτικές αλλαγές που έχουν συμβεί, την ολοκλήρωσή τους με μια επιτυχημένη μετάβαση σε μια λειτουργική ελεύθερη οικονομία, την ενσωμάτωση της χώρας στα χρηματοπιστωτικά συστήματα της Ευρώπης και του κόσμου, καθώς και με την πολιτισμένη «επιστροφή» της Βουλγαρίας στην ευρωπαϊκή κοινότητα των δημοκρατικών χωρών.

Οι κύριοι στόχοι της βουλγαρικής εξωτερικής πολιτικής είναι η δημιουργία των πιο ευνοϊκών συνθηκών για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας και την ενίσχυση της εθνικής της ασφάλειας. Στον τομέα των εξωτερικών οικονομικών σχέσεων, το κύριο ζήτημα που πρέπει να επιλύσει η Βουλγαρία είναι να εξασφαλίσει την ευρύτερη δυνατή υποστήριξη της διεθνούς κοινότητας στην αμετάκλητη και συνειδητή συμφιλιοτική πολιτική συνεργασίας με την Ευρώπη. Ωστόσο, οι εθνικές προτεραιότητες στον τομέα της ασφάλειας παραμένουν ασαφείς για σχετικά μεγάλο χρονικό διάστημα, ιδιαίτερα όσο αφορά την περιοχή των Βαλκανίων.

Η Βουλγαρία θεωρεί την ΕΕ την κύρια δομή συνεργασίας της ηπείρου και είναι πεπεισμένη ότι αυτή πρέπει να διαδραματίσει τον κύριο ρόλο στην οικοδόμηση μιας ενωμένης Ευρώπης με βάση τις βασικές αρχές της δημοκρατίας και της ελεύθερης οικονομίας. Στο πλαίσιο της εξωτερικής πολιτικής της Βουλγαρίας, αναλύονται στην παρούσα μελέτη οι σχέσεις της Βουλγαρίας με την Ελλάδα, τα Σκόπια και την Τουρκία από το 1878 έως σήμερα.

Όσον αφορά την δομή της μελέτης, αυτή είναι χωρισμένη σε τέσσερα κεφάλαια με βάση τον αντικειμενικό σκοπό της. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μία αναδρομή στους κυριότερους σταθμούς στην ιστορία της Βουλγαρίας, προκειμένου να γνωρίσουμε το κράτος αυτό. Στο δεύτερο κεφάλαιο εξετάζονται οι διμερείς σχέσεις της Βουλγαρίας με την Ελλάδα, την Τουρκία και τα Σκόπια από το 1878 μέχρι και σήμερα. Επιλέχθηκε ως αφετηρία μελέτης το 1878, διότι εκείνη τη χρονιά, με τη συνθήκη του Αγίου Στεφάνου και τη Συνθήκη του Βερολίνου, ιδρύεται το Βουλγαρικό Πριγκιπάτο, ως αυτόνομη πλέον περιοχή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, μετά από πέντε αιώνες οθωμανικού ζυγού.

Σε κάθε υποκεφάλαιο μελετούνται οι σχέσεις της Βουλγαρίας με το κάθε ένα κράτος χωριστά, διαχωρίζοντας τη μελέτη σε τρεις περιόδους. Η πρώτη περίοδος καλύπτει από το 1878 μέχρι και τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, οπότε η λήξη του βρίσκει τη Βουλγαρία στη σφαίρα επιρροής της Σοβιετικής Ένωσης, μία από τις δύο σφαίρες επιρροής που διαμορφώθηκαν στον κόσμο τότε. Η δεύτερη περίοδος εξετάζει το χρονικό διάστημα από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο μέχρι το 1989, που αποτελεί χρονολογία ορόσημο λόγω της πτώσης του υπαρκτού σοσιαλισμού σε ολόκληρο στον κόσμο αλλά και στη Βουλγαρία. Η τρίτη περίοδος καλύπτει το διάστημα από την προαναφερθείσα χρονολογία μέχρι και σήμερα. Όσο αφορά τη μελέτη των σχέσεων της Βουλγαρίας με τα Σκόπια, επιλέχθηκε ως χρονολογία σταθμός, το 1991 αντί του 1989, διότι αποτελεί το έτος ανεξαρτητοποίησης του κράτους των Σκοπίων, από τη Γιουγκοσλαβία. Στο τρίτο κεφάλαιο συνοψίζονται τα σημαντικότερα συμπεράσματα που προέκυψαν από την ανάλυση και στο τέταρτο κεφάλαιο ακολουθεί ο επίλογος.

Καθώς το πολιτικό σκηνικό τόσο σε διεθνές επίπεδο όσο και ειδικότερα στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων είναι ρευστό, με τις πολιτικές εξελίξεις στη Βουλγαρία να τρέχουν μέχρι και σήμερα, η παρούσα εργασία προσπάθησε να καλύψει τις εξελίξεις μέχρι και τον Νοέμβριο του 2021.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΟ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟ ΕΘΝΟΣ

1.1. Η δημιουργία και εξέλιξη του βουλγαρικού κράτους

Οι Βούλγαροι εγκαταστάθηκαν για πρώτη φορά στη σύγχρονη Βουλγαρία τον έβδομο αιώνα. Το όνομα «Βούλγαρος» προέρχεται από την παλαιοτουρκική λέξη *bulgamak* που σημαίνει «αναμειγνύω», «ανακατεύω». Οι Βούλγαροι ήταν μίγμα από διάφορες τουρκικές φυλές. Οι πρώτοι Βούλγαροι ήταν γνωστοί για τις ικανότητες τους ως ιππείς, καθώς και την ισχυρή πολιτική οργάνωσή τους. Μέχρι το 630 μ.Χ., οι φυλές υπήρχαν ως ομοσπονδία. Το 681 μ.Χ., το πρώτο βουλγαρικό κράτος συγκροτήθηκε υπό τον Πρίγκιπα Ασπαράρουχ στην περιοχή της Μοισίας και της Μικράς Σκυθίας, που αποτελούσε τον πυρήνα του κράτους. Το νέο κράτος επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό από τη σλαβική κουλτούρα, αλλά διατήρησε την πολιτική δομή των πρώτων Βουλγάρων (Δουδούμης, 1999).

Ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος Ε΄ (741-775 μ.Χ.), προσπάθησε με μεθοδικότητα να αντιμετωπίσει το βουλγαρικό κίνδυνο. Ανέλαβε εκτεταμένες στρατιωτικές επιχειρήσεις, ιδιαίτερα επί της ηγεμονίας του Τελέτζη, ο οποίος εκπροσωπούσε την αδιάλλακτη αντιβυζαντινή μερίδα του Βουλγαρικού κράτους.

Η περίοδος αναπτύξεως για το βουλγαρικό κράτος αρχίζει με τον ηγεμόνα Κρούμο (803-814 μ.Χ.). Η Βουλγαρική Αυτοκρατορία διέυρνε σε μεγάλη έκταση το έδαφός της, αφού νίκησε τον βυζαντινό αυτοκράτορα Νικηφόρο το 811 μ.Χ. στις κλεισούρες του Αίμου. Έτσι μπόρεσε να ελέγξει μεγάλα τμήματα του βυζαντινού εδάφους.

Το 864 μ.Χ. ξεκίνησε ο εκχριστιανισμός των Βουλγάρων και το 870 μ.Χ., οι Βούλγαροι ασπάστηκαν τον Ορθόδοξο Χριστιανισμό και κινήθηκαν πιο κοντά στον βυζαντινό πολιτισμό (Χρηστίδης, 2003). Ο τσάρος Συμεών (Συμεών ο Μέγας) αναδείχθηκε ως ένας από τους πιο ισχυρούς και αποτελεσματικούς βούλγαρους ηγεμόνες, ικανός πολιτικός και στρατιωτικός που είχε σπουδάσει στην Κωνσταντινούπολη. Είχε θέση ως σκοπό του, όχι μόνο να μεγαλώσει το

κράτος του, αλλά και να δημιουργήσει μία νέα οικουμενική αυτοκρατορία που θα υποκαθιστούσε τη βυζαντινή. Ο Συμεών, στην πρώτη φάση του πολέμου (894-904 μ.Χ.), με συνεχείς επιδρομές και εκστρατείες κατέστρεψε και λεηλάτησε πόλεις και φρούρια της Θράκης. Κατά την πολιορκία της Θεσσαλονίκης από τους Άραβες το 904, ο Συμεών επιχείρησε να επωφεληθεί από την ήττα των Βυζαντινών και τη μεγάλη καταστροφή τους, για να καταλάβει την πόλη. Στη δεύτερη φάση των πολέμων του Συμεών (904-926 μ.Χ.) η σύγκρουση Βυζαντινών και Βουλγάρων πήρε διαστάσεις υπέρτατου αγώνα. Εκστράτευσε δύο φορές εναντίον της Κωνσταντινούπολης αλλά δεν κατάφερε να την κυριεύσει. Αυτοανακηρύχθηκε Βασιλεύς Ρωμαίων και Βουλγάρων και απέσπασε τη βουλγαρική εκκλησία από το Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης (Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου, 1992). Πέθανε το 927μ.Χ. με το όνειρό του απραγματοποίητο και το κράτος του εξουθενωμένο από τους συνεχείς πολέμους (Δουδούμης, 1999).

Στα μέσα της δεκαετίας του 900 μ.Χ., η δύναμη της Βουλγαρίας μειώθηκε λόγω της βυζαντινής πίεσης και των αδύναμων ηγεμόνων της. Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία τελικά συμμάχησε με τη Ρωσία και εισέβαλε στη Βουλγαρία πολλές φορές.

Το 1018 μ.Χ., λίγο μετά τη μάχη του Κλειδίου το 1014 μ.Χ., ο Βασίλειος ο Β΄ κατόρθωσε να διαλύσει το Βουλγαρικό κράτος και να καταλάβει τη Βουλγαρία, γεγονός που σήμαινε και το τέλος της Α΄ Βουλγαρικής Αυτοκρατορίας, η οποία διατηρήθηκε τρεισήμισι αιώνες (681-1018 μ.Χ.) και έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση και εξέλιξη των σλαβικών λαών της Χερσονήσου του Αίμου.

Η βυζαντινή κυριαρχία στη Βουλγαρία διατηρήθηκε περίπου δύο αιώνες, έως το 1185 μ.Χ., όπου η Βυζαντινή Αυτοκρατορία άρχισε να εξασθενεί (Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου, 1992). Στο διάστημα αυτό έγιναν απόπειρες επαναστάσεως κατά του Βυζαντίου και στα τέλη του 12^{ου} αιώνα, όπου η Βυζαντινή αυτοκρατορία περνούσε μεγάλη κρίση, σχηματίζεται η Β΄ Βουλγαρική Αυτοκρατορία. Εδραιώθηκε επί τσάρου Ιωαννίτζη (1197-1207 μ.Χ.), που οι Βούλγαροι τον ονόμαζαν Καλογιάν, δηλ. Καλοϊωάννη, ενώ ο ίδιος αποκαλούσε τον εαυτό του Ρωμαιοκτόνο (Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου,

1992). Το 1202 μ.Χ., ο Βούλγαρος τσάρος Ιωαννίτζης απέκτησε ουσιαστικά την ανεξαρτησία της Βουλγαρίας από τους Βυζαντινούς. Η Βουλγαρία προστάτευε την ανεξαρτησία της μέσω της αναγνώρισης του Πάπα και της υπαγωγής της βουλγαρικής εκκλησίας στη Ρώμη. Κατά τη μοιραία για το Βυζάντιο Δ΄ Σταυροφορία, ο Ιωαννίτζης με τη φιλολατινική του πολιτική, εδραίωσε τη δύναμη του στη Βαλκανική χερσόνησο και μπόρεσε να επεκτείνει τα σύνορά της Βουλγαρίας έως στην Αδριατική Θάλασσα, γεγονός που συνέβαλε στην αύξηση του εμπορίου. Το Τίρνοβο (Τυρνοβο), το βουλγαρικό λιμάνι- πόλη, έγινε η πολιτιστική πρωτεύουσα του κράτους. Ο διάδοχος του Καλογιάν , Ιβάν Άσεν Β΄ (Ivan Asen Β΄), ήταν ο τελευταίος ισχυρός ηγεμόνας κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου (1218 -1241 μ.Χ.) και ο πρώτος Βούλγαρος ηγεμόνας που εξέδωσε νομίσματα-χρυσά, αργυρά και χάλκινα. Μετά το θάνατο του Ιβάν-Άσεν Β΄ (1241 μ.Χ.) αρχίζει μια περίοδος ταραχών. και το 1277 μ.Χ., η Βουλγαρία είδε την άνοδο ενός αγρότη ήρωα, του Ιβάνιλο, ο οποίος ηγήθηκε μιας εξέγερσης εναντίον των φεουδαρχικών γαιοκτημόνων. Ο Ιβάνιλο ήταν πρώην βοσκός χοίρων, ο οποίος μέσω της δυναμικής του προσωπικότητας έγινε πολύ δημοφιλής σε όλο τον κόσμο. Έγινε τσάρος και κράτησε με επιτυχία τους Τάταρους. Οι Βυζαντινοί τελικά τον νίκησαν το 1280 μ.Χ. που είχε ως αποτέλεσμα την πτώση του. Ωστόσο, στις αρχές του 14ου αιώνα, οι Βούλγαροι ηγέτες Μιχαήλ Σίσμαν και Ιβάν Αλεξάντουρ διεύρυναν και πάλι την έκταση της Βουλγαρικής Αυτοκρατορίας (Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου, 1992).

Οι Οθωμανοί-Τούρκοι, μετά τη μάχη του Έβρου (1371μ.Χ.), κατέλαβαν τη Σόφια, διέσχισαν τον Αίμο και λεηλάτησαν τη Βόρεια Βουλγαρία. Το 1393 μ.Χ. κατέλαβαν το Τίρνοβο και το 1396 , επτά χρόνια μετά τη μάχη του Κοσσυφοπεδίου, το Βιδίνιο, όπου σήμανε και την κατάκτηση της Βουλγαρίας από τους Οθωμανούς. Παρέμεινε υπό τουρκικό ζυγό μέχρι το 1878, οπότε και έγινε αυτόνομη ηγεμονία με πρωτεύουσα τη Σόφια. Οι Οθωμανοί αναδιοργάνωσαν τη δομή της γης, της κυβέρνησης των ευγενών και τη Βουλγαρική Εκκλησία. Υπήρξαν αναγκαστικές μετατροπές Χριστιανών σε Μουσουλμάνους. Οι εξισλαμισθέντες ανταμείφθηκαν με θέσεις εντός της κυβέρνησης. Υπήρχαν διάφορες βουλγαρικές εξεγέρσεις κατά την Τουρκοκρατία. Ορισμένες εξεγέρσεις υποστηρίχθηκαν από την Αυστριακή Αυτοκρατορία, αντίπαλο των Οθωμανών. Ωστόσο, όταν οι Αυστριακοί και οι Οθωμανοί έκαναν ειρήνη, η Αυστρία δεν υποστήριζε πλέον τις εξεγέρσεις. Μέχρι τον 18ο αιώνα, η Ρωσία προωθούσε τη δύναμή της στην περιοχή των Βαλκανίων. Η Ρωσία μοιράστηκε μια σλαβική ταυτότητα με τους λαούς των Βαλκανίων και μπόρεσε να κερδίσει υποστήριξη. Μετά την ήττα των Οθωμανών στο Ρωσοτουρκικό πόλεμο το 1774, οι Οθωμανοί υπέγραψαν τη Συνθήκη του Κιουτσούκ-Καΐναρτζή. Ένας από τους όρους της συνθήκης ήταν το δικαίωμα της Ρωσίας να προστατεύει τους Χριστιανούς από τους Οθωμανούς άρα και τους Βούλγαρους. Στην πράξη, η Συνθήκη είχε δυσμενείς επιπτώσεις στους Χριστιανούς των Βαλκανίων, αφού οι Οθωμανοί ηγεμόνες τους εκλάμβαναν ως άμεσους εχθρούς του κράτους (Δουδούμης, 1999).

Η ρωσική επιρροή ενισχύθηκε τα επόμενα χρόνια. Το πιο σημαντικό ήταν το ότι η Ρωσία προώθησε τη σλαβική ταυτότητα σε όλα τα Βαλκάνια. Αυτή η έντονη αίσθηση της σλαβικής ταυτότητας πυροδότησε εξεγέρσεις σε όλη την περιοχή. (Δουδούμης, 1999).

Στα μέσα του 18^{ου} αιώνα κάνει την εμφάνισή του ένας κληρικός, ο Παΐσιος του Χιλινδαρίου (1722-1789), που θεωρείται ο πατέρας της «Βουλγαρικής Αναγέννησης» διότι προσπάθησε να αφυπνίσει τους Βούλγαρους που είχαν χάσει την εθνική τους ταυτότητα κατά τη διάρκεια του οθωμανικού ζυγού, γράφοντας την «Ιστορία των Τσάρων και των Αγίων της Βουλγαρία», το 1762.

Ξεκίνησε ένα πλήθος εξεγέρσεων κατά του οθωμανικού ζυγού. Στο πλαίσιο του εθνικού απελευθερωτικού αγώνα που προηγήθηκε της αυτονομίας της Βουλγαρίας το 1878, ξεχωρίζουν τα ονόματα των Γκεόργκι Ρακόφσκι, Βασίλ Λέφσκι, Λιούμπεν Καραβέλοφ και Χρίστο Μπότεφ. Το 1862, ο Γκεόργκι Ρακόφσκι οργάνωσε μια ένοπλη ομάδα Βουλγάρων με σκοπό την επίτευξη ανεξαρτησίας. Έπαιξε και ρόλο κλειδί στην αναγνώριση της Βουλγαρικής Εκκλησίας από τους Οθωμανούς. Αργότερα, ο Βασίλ Λέφσκι βοηθούμενος από τον Λιούμπεν Καραβέλοφ εμφανίστηκαν ως επαναστάτες. Οι Λέφσκι και Καραβέλοφ οργανώθηκαν σε επαναστατικές ομάδες, συμπεριλαμβανομένης της Βουλγαρικής Επαναστατικής Κεντρικής Επιτροπής (BRCC). Η BRCC πραγματοποίησε ανεπιτυχείς εξεγέρσεις το 1875 και το 1876. Η τουρκική κυβέρνηση απάντησε με βία. Υπήρξαν σφαγές στην πόλη Μπατάκ (Batak) και γειτονικές περιοχές, με αποτέλεσμα τον θάνατο πάνω από 30.000 Βουλγάρων. Η Ρωσία έσπευσε να ζητήσει μεταρρυθμίσεις από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, ως απάντηση στη βιαιότητα κατά των Βουλγάρων. Όταν αρνήθηκε, η Ρωσία κήρυξε τον πόλεμο το 1877 (Δουδούμης, 1999).

Η Ρωσία θριάμβευσε σ' αυτόν τον πόλεμο. Το 1878, υπεγράφη η Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, σύμφωνα με την οποία η Βουλγαρία ανακηρύχτηκε σε μεγάλη αυτόνομη ηγεμονία (πριγκιπάτο) περιλαμβάνοντας την περιοχή από τον Δούναβη μέχρι το Αιγαίο και από τον Εύξεινο Πόντο μέχρι και τις δυτικές περιοχές της Μακεδονίας. Με τη συνθήκη αυτή η Ρωσία εξασφάλιζε την επιρροή της στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων και του Αιγαίου. Ωστόσο, οι Μεγάλες Δυνάμεις τροποποίησαν τη συνθήκη με τη Συνθήκη του Βερολίνου, προκειμένου να μειωθεί το μέγεθος της Βουλγαρίας, φοβούμενες ότι το βουλγαρικό κράτος θα αποτελούσε στην πραγματικότητα το «μακρύ χέρι» της Ρωσίας στην ευρύτερη περιοχή. Έμειναν πολλοί Βούλγαροι εκτός του εδάφους του νέου βουλγαρικού κράτους. Αυτό προκάλεσε πολλές εξεγέρσεις στη Μακεδονία και τη Θράκη, όπου μια μεγάλη ομάδα Βουλγάρων επιθυμούσε να ενωθεί με τη Βουλγαρία.

Ως ηγεμόνας της αυτόνομης Βουλγαρίας επελέγη ο Γερμανός πρίγκιπας Αλέξανδρος Μπάτενμπεργκ, ο οποίος ανέβηκε στο θρόνο της Βουλγαρίας το 1879 ως Αλέξανδρος Α΄. Ωστόσο, η Ρωσία συνέχισε να εμπλέκεται στις κυβερνητικές υποθέσεις του κράτους. Κατά συνέπεια, η Βουλγαρία άρχισε να γίνεται εχθρική απέναντι στη Ρωσία. Η κυβέρνηση ανάγκασε τον ρωσικό στρατό να απομακρυνθεί από το έδαφός της και αρνήθηκε την κατασκευή σιδηροδρομικής γραμμής που θα εξυπηρετούσε τον άξονα Βορρά-Νότου και θα διευκόλυne τα ρωσικά συμφέροντα. (Δουδούμης, 1999).

Τον Ιούνιο του 1887 ένας άλλος Γερμανός πρίγκιπας, ο Φερδινάνδος , ανέβηκε στο θρόνο της Βουλγαρίας. Ο πρωθυπουργός, Στέφαν Σταμπόλοφ, ήταν ο ισχυρός ηγέτης του κοινοβουλίου και ισχυρός υποστηρικτής και αυστηρός προστάτης της βουλγαρικής ανεξαρτησίας. Ο Σταμπόλοφ ως πρωθυπουργός εκσυγχρόνισε τη Βουλγαρία. Υπέγραψε νέες εμπορικές συμφωνίες και προώθησε τις γεωργικές μεταρρυθμίσεις. Τελικά δολοφονήθηκε το 1895 σε δρόμο της Σόφιας από πολιτικούς αντιπάλους του που υποστηρίζονταν μάλλον από τη Ρωσία.

Μετά την ανατροπή του σουλτάνου της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, Αβδούλ Χαμήτ, η Βουλγαρία αυτοανακηρύχθηκε βασίλειο στις 22 Σεπτεμβρίου 1908. Ο ιταλοτουρκικός πόλεμος που κηρύχθηκε το 1911 δημιούργησε ευκαιρία για βαλκανική συνεννόηση κατά της Τουρκίας. Η Βουλγαρία, η Ελλάδα, η Σερβία και το Μαυροβούνιο συγκρότησαν τη Βαλκανική Ένωση. Πρώτα υπογράφηκε Βουλγαροσερβική συνθήκη συμμαχίας, τον Φεβρουάριο 1912 και ακολούθησε η Ελληνοβουλγαρική Στρατιωτική Συμφωνία που υπογράφηκε στις 5 Οκτωβρίου 1912. Ακολούθως, προσχώρησε στη συμμαχία και το Μαυροβούνιο (Δουδούμης, 1999).

Ο συνασπισμός υποστηρίχθηκε από τη Ρωσία με την ελπίδα ότι αυτή η ενότητα τελικά θα κατάφερνε να διώξει την Οθωμανική Αυτοκρατορία από την περιοχή. Παρά τη συμμετοχή τους στην Ένωση, η σχέση μεταξύ της Βουλγαρίας και της Σερβίας παρέμεινε εύθραυστη γιατί και οι δύο χώρες διεκδικούσαν τη Μακεδονία. Παρόλα αυτά, η Βαλκανική Ένωση έδρασε αμέσως μετά το σχηματισμός της, με αποτέλεσμα τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο και την απελευθέρωση τους από την οθωμανική κυριαρχία. Οι χριστιανικοί πληθυσμοί σε όλα σχεδόν τα ευρωπαϊκά εδάφη απελευθερώθηκαν και τον Μάιο του 1913 υπογράφηκε η συνθήκη ειρήνης στο Λονδίνο μεταξύ της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της Βαλκανικής Ένωσης. Μετά τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο, οι εντάσεις μεταξύ της Βουλγαρίας και της Σερβίας αυξήθηκαν. Η Βουλγαρία δεν ικανοποιήθηκε από τα εδάφη που πήρε και ζήτησε να διατηρήσει τον έλεγχο της Μακεδονίας επικαλούμενη τους θριάμβους της από τον πόλεμο. Τον Ιούνιο του 1913, η Βουλγαρία χωρίς να κηρύξει τον πόλεμο, επιτέθηκε στη Σερβία και στην Ελλάδα ξεκινώντας τον Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο. Η Ελλάδα, η Ρουμανία και η Σερβία συμμάχησαν κατά της Βουλγαρίας. Η Βουλγαρία ηττήθηκε γρήγορα. Ακολούθησε η Συνθήκη του Βουκουρεστίου, στις 10 Αυγούστου 1913, με την οποία το έδαφος της Μακεδονίας μοιράστηκε μεταξύ Ελλάδος (52%), Σερβίας (38%) και Βουλγαρίας (10%). Αυτή η κατανομή αφορούσε το έδαφος της Μακεδονίας, την οποία αποτελούσε το σύνολο της έκτασης τριών βιλαετιών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, που είχαν πρωτεύουσες τη Θεσσαλονίκη, το Μοναστήρι και τα Σκόπια. Η διοικητική αυτή περιοχή επεκτείνονταν πέραν της ιστορικά αναγνωρισμένης περιοχής της Μακεδονίας και ως εκ τούτου, με

βάση τη κλασική γεωγραφική έκταση της Μακεδονίας, η Ελλάδα καλύπτει σήμερα πολύ μεγαλύτερο ποσοστό της συνολικής της έκτασης (Δουδούμης, 1999).

Η Βουλγαρία αντιμετώπιζε με μεγάλη εχθρότητα τους γείτονές της μετά τον Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο. Στην αρχή του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, τόσο η Αντάντ (Ρωσία, Γαλλία και Βρετανία) όσο και οι Κεντρικές Δυνάμεις (Αυστροουγγαρία και Γερμανία) προσέφεραν στη Βουλγαρία «γη και ύδωρ» σε αντάλλαγμα για προσχώρηση στη δική τους συμμαχία. Υπό τον πρωθυπουργό Βασίλ Ραντοσλάβωφ, η Βουλγαρία τάχθηκε με την Αυστροουγγαρία και επιτέθηκε στη Σερβία και το Μαυροβούνιο το 1915.

Ο πόλεμος έγινε πολύ δημοφιλής στη Βουλγαρία λόγω του μεγάλου αριθμού θυμάτων. Επίσης, σε πολλούς δεν άρεσε η αντίθεση της Βουλγαρίας με άλλους Ορθόδοξους Χριστιανούς. Η Βουλγαρική Αγροτική Εθνική Ένωση (BANU) υπό την ηγεσία του Αλέξανδρου Σταμπολίσκι διαμαρτυρήθηκε για τον πόλεμο και ο Σταμπολίσκι κατάφερε να κερδίσει ακόμη περισσότερη υποστήριξη σε όλη τη χώρα. Στο τέλος του πολέμου, ο Φερδινάνδος Α΄, τσάρος και βασιλιάς της Βουλγαρίας από το 1908 έως το 1918 παραιτήθηκε. Ο γιος του, Μπόρις Γ', έγινε τσάρος. Η Βουλγαρία έχασε τη Μακεδονία και το

έδαφός της κατά μήκος του Αιγαίου Πελάγους από την Ελλάδα. Το 1920, η Βουλγαρία πραγματοποίησε εκλογές για πρωθυπουργό, με αποτέλεσμα την εκλογή του Σταμπολίσκι. Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος είχε αφήσει τη Βουλγαρία με μεγάλα ποσά χρέους και λιγότερους πόρους. Ο Σταμπολίσκι στράφηκε στη Σοβιετική Ένωση για βοήθεια και υποστήριξη. Επιπλέον, υπέγραψε συμφωνία με τη Σερβία. Τρεις μήνες μετά την υπογραφή της βουλγαροσερβικής συμφωνίας ο Σταμπολίσκι δολοφονήθηκε από δυσαρεστημένους «Μακεδόνες». Την ίδια περίοδο εξέγερση που είχε οργανωθεί από το Κομμουνιστικό Κόμμα πνίγηκε στο αίμα (Δουδούμης, 1999). Ο Βούλγαρος κομμουνιστής ηγέτης, Γκεόργκι Ντιμιτρόφ, κατέφυγε στη Σοβιετική Ένωση. Η μεταξύ των δύο Παγκοσμίων Πολέμων περίοδο, η Βουλγαρία έζησε μια ιδιαίτερα ταραχώδη πολιτική ζωή. Τον Ιούνιο του 1923, πραγματοποιήθηκε πραξικόπημα, που έφερε στην πρωθυπουργία τον ηγέτη της Δημοκρατικής Συμμαχίας, Αλεξάντουρ Τσάνκοφ. Έμεινε στην εξουσία μέχρι το 1931, οπότε και εκλέχτηκε ηγέτης του Λαϊκού Μπλοκ, ο Αλ. Μαλίνωφ, ο οποίος μετά από ένα χρόνο, παραχώρησε για λόγους υγείας την Πρωθυπουργία στο Νικόλα Μουσάνοφ. Ωστόσο, η δύναμη του Μουσάνοφ ήταν βραχύβια, από το 1931 έως το 1934. Το 1935, επιβλήθηκε δικτατορία και ο βασιλιάς Μπόρις Γ΄ ανέλαβε ο ίδιος την κυβέρνηση, κυβερνώντας αυταρχικά μέχρι το θάνατό του, το 1943 (Castellan, 1991). Απαγόρευσε όλα τα κόμματα της αντιπολίτευσης και συμμαχησε με τη Γερμανία και την Ιταλία στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Η Βουλγαρία επέτρεψε στα γερμανικά στρατεύματα να εισέλθουν στη χώρα προκειμένου να εισβάλουν στην Ελλάδα και τη Γιουγκοσλαβία. Βούλγαροι στρατιώτες κατέλαβαν τη Θράκη και τη Μακεδονία μετά τις γερμανικές νίκες.

Το 1943, ο Συμεών Β΄ έγινε ο νέος τσάρος μετά το θάνατο του Μπόρις Γ΄. Η Γερμανία έβαλε τον Ντόμπρι Μποζίλοφ στην εξουσία ως πρωθυπουργό. Εκείνη την εποχή, οι κομμουνιστές μέσα στη χώρα άρχισαν να λαμβάνουν ευρεία υποστήριξη. Ο πόλεμος δεν πήγαινε καλά για τη Γερμανία και την Ιταλία και οι Βούλγαροι φοβόντουσαν την ήττα. Οι κομμουνιστές χρησιμοποίησαν την επικείμενη απώλεια της κυβέρνησης ως το πλεονέκτημά τους (Δουδούμης, 1999).

Παρά τη συμμαχία της με τη Γερμανία και την Ιταλία, η Βουλγαρία δεν κήρυξε τον πόλεμο στη Σοβιετική Ένωση. Η κυβέρνηση φοβόταν ότι θα

υπήρχε υπερβολική ρωσική υποστήριξη μεταξύ των ανθρώπων. Παρόλα αυτά, η Σοβιετική Ένωση κήρυξε τον πόλεμο στη Βουλγαρία και εισέβαλε στη χώρα.

Το Σεπτέμβριο του 1944 η βουλγαρική κυβέρνηση απομακρύνθηκε από την εξουσία. Ένας αριθμός από τους ηγέτες της κατηγορήθηκαν για εγκλήματα πολέμου και εκτελέστηκαν. Ο τσάρος Συμεών εξορίστηκε από τη χώρα. Αν και η βουλγαρική κυβέρνηση που διορίστηκε από τους Γερμανούς, είχε υποστηρίξει την αντισημιτική νομοθεσία, η κυβέρνηση δεν συγκέντρωσε τους σχεδόν 50.000 Εβραίους της για αποστολή σε στρατόπεδα συγκέντρωσης. Επομένως, οι Βούλγαροι Εβραίοι δεν εξοντώθηκαν κατά τη διάρκεια του πολέμου. Ωστόσο, οι βουλγαρικές αρχές έστειλαν Εβραίους στην Ελλάδα, στα γερμανικά στρατόπεδα. Οι βουλγαρικές αρχές ήταν υπεύθυνες για τον θάνατο τουλάχιστον 11.000 Εβραίων σε αυτά τα εδάφη.

Οι κομμουνιστές πήραν την εξουσία, οι οποίοι άρχισαν συζητήσεις με τους Γιουγκοσλάβους κομμουνιστές για τη δημιουργία μιας ομοσπονδίας, η οποία θα κάλυπτε και όλη την ευρύτερη περιοχή της Μακεδονίας. Ο Γκεόργκι Ντιμιτρόφ επέστρεψε από τη Σοβιετική Ένωση για να γίνει ηγέτης της Βουλγαρίας. Ωστόσο, η ηγεσία του ήταν βραχύβια. Η σοβιετική κυβέρνηση τον αντιμετώπισε δυσμενώς επειδή ο Ντιμιτρόφ ήταν πρόθυμος να σχηματίσει συμμαχία με τη Γιουγκοσλαβία του Τίτο. Μάλιστα, το 1947 είχε υπογραφεί συμφωνία από τον Τίτο και τον Ντιμιτρόφ που αναγνώριζε τους κατοίκους της βουλγαρικής Μακεδονίας ως «Μακεδόνες», προς διευκόλυνση της ένταξης της «βουλγαρικής Μακεδονίας» στην «Ομόσπονδη Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Μακεδονίας» (Δουδούμης, 1999). Το καλοκαίρι του 1949, πέθανε στη Μόσχα ο Ντιμιτρόφ και πιστεύεται ότι η σοβιετική κυβέρνηση ήταν υπεύθυνη για τον ξαφνικό θάνατό του. Τον διαδέχθηκε στη θέση του πρωθυπουργού ο Κολάρωφ, ο οποίος πέθανε το 1950. Μετά το θάνατο του Σταλιν (1953) οι Βούλγαροι απέρριψαν το σύνθημα περί ενωμένης Μακεδονίας και ύπαρξης «μακεδονικού» έθνους και «μακεδονικής» μειονότητας στη Βουλγαρία.

Το 1954 ο Τοντόρ Ζίβκοφ έγινε ο νέος ηγέτης και θα παρέμενε στην εξουσία για τα επόμενα τριάντα πέντε χρόνια. Ο Ζίβκοφ ευθυγραμμίστηκε με τη Μόσχα και ακολούθησε πιστά τις εντολές της Μόσχας. Ο Ζίβκοφ

προσπάθησε να προσεγγίσει την Ελλάδα κάνοντας βήματα φιλίας και ανάπτυξης των ελληνοβουλγαρικών σχέσεων το 1964. Επίσης, έκανε κινήσεις ανοίγματος προς τη Δύση τη δεκαετία του 1970.

1.2. Η θέση της Βουλγαρίας μετά το 1989

Στη δεκαετία του 1980, μετά τις μεταρρυθμίσεις του Μιχαήλ Γκορμπατσόφ στην ΕΣΣΔ, ο Ζίβκοφ δεν μπορούσε να αποβάλει την εικόνα του σκληροπυρηνικού κομμουνιστή που είχε μέχρι τότε. Έτσι η αλλαγή στην ηγεσία του καθεστώτος ήταν αναπόφευκτη και άρχισε στις 10 Νοεμβρίου 1989. Στις 3 Φεβρουαρίου 1990 ανέλαβε πρωθυπουργός ο Αντρ. Λουκάνωφ που οδήγησε τον Ιούνιο 1990 τη χώρα σε δημοκρατικές εκλογές που σηματοδοτούσαν το τέλος του κομμουνισμού. Δύο πολιτικά κόμματα, η Ένωση Δημοκρατικών Δυνάμεων (UDF) και το Βουλγαρικό Σοσιαλιστικό Κόμμα (πρώην κομμουνιστικό κόμμα), κέρδισαν έδρες στο κοινοβούλιο με νικητή όμως το Βουλγαρικό Σοσιαλιστικό Κόμμα. Το κοινοβούλιο μετονόμασε το κράτος από «Λαϊκή Δημοκρατία της Βουλγαρίας» σε «Δημοκρατία της Βουλγαρίας». Ωστόσο, λόγω της πολύ δύσκολης μετάβασης της Βουλγαρίας στην ιδιωτικοποίηση, κανένα από τα δύο κόμματα δεν μπόρεσε να παραμείνει στην εξουσία για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Η Βουλγαρία αντιμετώπιζε πολύ υψηλά ποσοστά ανεργίας και αύξηση των ποσοστών του πληθωρισμού. Τον Οκτώβριο του 1991, μετά από εκλογές και πάλι, αναλαμβάνει πρωθυπουργός ο Φ. Ντιμιτρόφ, ενώ το Κίνημα για τα Δικαιώματα και τις Ελευθερίες του Αχμέτ Ντογκάν, που εκπροσωπούσε τη μουσουλμανική (τουρκική) μειονότητα, κατάφερε να λάβει 8%. Τον Οκτώβριο 1992 παραιτήθηκε ο εν λόγω πρωθυπουργός με αποτέλεσμα το ξέσπασμα πολιτικής κρίσης λόγω αδυναμίας δημιουργίας κυβέρνησης. Το Δεκέμβριο 1992, αναλαμβάνει ψήφο εμπιστοσύνης κυβέρνηση δημιουργηθείσα υπό των πρωθυπουργό Λ. Μπέρωφ. Στις 8 Μαρτίου 1993 υπογράφεται Συμφωνία Σύνδεσης της Βουλγαρίας με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Τον Ιούνιο 1993 ξεσπάει νέα πολιτική κρίση όταν η Ένωση Δημοκρατικών Δυνάμεων απαίτησε τη παραίτηση του Προέδρου Ζέλεφ. Η κυβέρνηση του Μπέρωφ δεν κατάφερε

να αντιμετωπίσει τα μεγάλα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα με αποτέλεσμα να οδηγηθεί σε παραίτηση το Σεπτέμβριο 1994. Οι επόμενες εκλογές διεξάγονται στις 18 Δεκεμβρίου 1994, στις οποίες νικητής αναδεικνύεται το Βουλγαρικό Σοσιαλιστικό Κόμμα. Νέος πρωθυπουργός αναλαμβάνει ο Ζ. Βίντενωφ ο οποίος έδωσε προτεραιότητα στον ευρωπαϊκό προσανατολισμό της χώρας. Θεωρήθηκε υπεύθυνος για την αποτυχημένη πορεία της βουλγαρικής οικονομίας και αναγκάστηκε να παραιτηθεί στις 21 Δεκεμβρίου 1996 και στη θέση του επιλέχθηκε ο Ν. Ντόμπρεφ, ο έως τότε Υπουργός Εσωτερικών. Η οικονομική εξαθλίωση της χώρας οδήγησε το βουλγαρικό λαό σε οργισμένες αντιδράσεις και έτσι η χώρα οδηγήθηκε σε πρόωρες εκλογές στις 19 Απρ 1997. Τις εκλογές κερδίζει η Ένωση Δημοκρατικών Δυνάμεων και στις 21 Μαΐου 1997 ορκίζεται πρωθυπουργός ο Ιβάν Κοστόφ. Έθεσε ως προτεραιότητα την ένταξη της χώρα στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στο NATO, γεγονός που είχε δυσμενείς επιπτώσεις στις σχέσεις με τη Ρωσία.

Όσο αφορά την οικονομική κατάσταση της χώρας κατά την πρώτη δεκαετία μετά το 1989 ,χαρακτηρίζεται από μια συνεχιζόμενη κρίση. Έχει όντως μια μακροοικονομική διάσταση όσον αφορά το πραγματικό κατά κεφαλήν εισόδημα, το οποίο μειώθηκε περισσότερο από 25% μεταξύ 1988 και 1997, η ανεργία αυξήθηκε σε 15 έως 20% από ανύπαρκτη που ήταν και ο πληθωρισμός που δεν ήταν ποτέ κάτω από το 25% σε 12μηνη βάση έφτασε σε επίπεδα υπερπληθωρισμού την άνοιξη του 1991 και το χειμώνα του 1996/1997. Το εισόδημα των Βουλγάρων μειώθηκε κατά 66% (Δουδούμης, 1999). Η βουλγαρική οικονομία αποκεφαλαιοποιήθηκε σοβαρά σε όλο αυτό το διάστημα της δεκαετίας και στην πραγματικότητα έχανε συνεχώς ό, τι μικρή ανταγωνιστική παραγωγική ικανότητα είχε απομείνει μετά την κομμουνιστική περίοδο

Στη διετία 1995-1996 πτώχευσαν περισσότερες από 250.000 μικρομεσαίες επιχειρήσεις και ιδιαίτερα το 1996 αποτέλεσε έτος πολιτικών και οικονομικών αναταράξεων.

Όλα αυτά τα μακροοικονομικά, μικροοικονομικά και θεσμικά προβλήματα κατά την πρώιμη μετάβαση της Βουλγαρίας ορίζουν τη δεκαετία ως ιδιαίτερα

αρνητική, αλλά θα ήταν στην πραγματικότητα λάθος να ισχυριστεί κανείς ότι τα προβλήματα ξεκίνησαν από αυτό. Οι διαδικασίες κρίσης είχαν ξεκινήσει πολύ νωρίτερα - στην περίπτωση της οικονομίας τουλάχιστον στα μέσα της δεκαετίας του 1980, στην περίπτωση των δημογραφικών διαδικασιών ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1960.

Μια άλλη σαφώς προβληματική κληρονομιά από την προηγούμενη τερματική κρίση του βουλγαρικού σχεδιασμού της κομμουνιστικής οικονομίας, είναι το πολύ υψηλό δημόσιο χρέος, κυρίως προς ιδιώτες δυτικούς πιστωτές. Στις αρχές του 1990 η βουλγαρική κυβέρνηση αρνήθηκε μονομερώς να συνεχίσει να εξυπηρετεί αυτό το χρέος, γεγονός που οδήγησε στον αποκλεισμό της Βουλγαρίας και των Βουλγάρων από τις διεθνείς κεφαλαιαγορές και ουσιαστικά απέκλεισε το κύριο κανάλι εισροών κεφαλαίων (Δουδούμης, 1999).

Όλα τα γεγονότα που παρουσιάζονται παραπάνω περιγράφουν ένα περίγραμμα του μοντέλου που ακολούθησε η Βουλγαρία αυτή τη δεκαετία και που χαρακτηρίζεται από απουσία ιδιωτικοποιήσεων, έλλειψη ουσιαστικών διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, επιφανειακή θεσμοποίηση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, εξαιρετικά χαλαρές δημοσιονομικές και νομισματικές πολιτικές, πολύ χαμηλά επίπεδα συναλλαγών παγκοσμίως και αποκλεισμό της πρόσβασης ξένων κεφαλαίων στη χώρα.

Η άλλη πλευρά του ίδιου μοντέλου ήταν μια εξαιρετικά βαριά συμμετοχή του κράτους, πολύ συχνά ως μονοπωλιακή, στις επιχειρηματικές και διοικητικές δραστηριότητες, περιορισμένους προϋπολογισμούς και σοβαρές ελλείψεις στην επιβολή των δικαιωμάτων της ιδιωτικής ιδιοκτησίας. Είναι πολύ δύσκολο να διατυπωθεί με οποιοδήποτε επίπεδο ακρίβειας ποιο ακριβώς μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης αποσκοπούσε στη μακροπρόθεσμη βελτίωση του επιπέδου της ζωής των ανθρώπων που η βουλγαρική κυρίαρχη ελίτ προσπαθούσε να εφαρμόσει σε αυτήν την περίοδο, αλλά σίγουρα δεν είχε καμία σχέση με τη συσσώρευση κεφαλαίου, την παραγωγική επιχειρηματικότητα και τις αγορές.

1.3. Η δεύτερη οικονομική δεκαετία της Βουλγαρίας μετά το 1989: ένταξη

Η δεύτερη δεκαετία της ανάπτυξης μετά το 1989 στη Βουλγαρία χαρακτηρίζεται από τις προσπάθειες ένταξης τόσο στην Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και στο NATO που στέφθηκαν με επιτυχία και έτσι η Βουλγαρία γίνεται μέλος του NATO στις 29 Μαρτίου του 2004 και κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης την 1 Ιανουαρίου 2007. Η επίτευξη των κριτηρίων συμμετοχής, ιδιαίτερα στον οικονομικό τομέα, ήταν ο κύριος παράγοντας που προσανατόλισε τις προσπάθειες, τις πολιτικές, τις αποφάσεις και τις δραστηριότητες. Οι απαιτήσεις και οι προσδοκίες για την επιτυχή ένταξη αποτέλεσαν το φάρο για τις οικονομικές αποφάσεις και είχαν ένα βαθύ πραγματικό αποτέλεσμα. Το πραγματικό κατά κεφαλήν εισόδημα σχεδόν διπλασιάστηκε, το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε από τα υψηλά διψήφια νούμερα έως περίπου 5%, ο πληθωρισμός μειώθηκε σε χαμηλά επίπεδα με περιστασιακά σχετικά μικρές εκρήξεις που σχετίζονται με τις διεθνείς τιμές των καυσίμων και των τροφίμων. Ορισμένα άλλα μακροοικονομικά δεδομένα αυτής της περιόδου αξίζουν επίσης μια ιδιαίτερη μνεία. Η νομισματική σταθεροποίηση, οι σημαντικές εξελίξεις στην ιδιωτικοποίηση και οι σαφείς προοπτικές ένταξης στην ΕΕ και το NATO σε συνδυασμό με το άνοιγμα της χώρας για διεθνείς ροές κεφαλαίων σήμαινε ότι η χώρα γνώρισε μια πολύ μεγάλη εισροή ξένου, κυρίως δυτικού, κεφαλαίου. Έτσι, οι ξένες αποταμιεύσεις προστέθηκαν στις εγχώριες αποταμιεύσεις, ως πηγή ακαθάριστου σχηματισμού παγίου κεφαλαίου και ο λόγος των επενδύσεων προς τη συνολική οικονομική δραστηριότητα έφτασε σε ιστορικά επίπεδα ρεκόρ προς το τέλος αυτής της δεύτερης δεκαετίας μετά το 1989.

Η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση καθόρισε τις θεσμικές αλλαγές στη Βουλγαρία. Οι θεσμοί στη Βουλγαρία μεταρρυθμίστηκαν και θεσπίστηκαν ή τροποποιήθηκαν οι κανονισμοί και οι προϋποθέσεις, που κρίθηκαν απαραίτητες για την ένταξη στη βουλγαρική οικονομία. Μια άλλη πηγή ξένων όρων αυτής της δεκαετίας ήταν τα διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, με την επιμονή των οποίων και με τη βοήθεια των οποίων εισήχθησαν σημαντικές

μεταρρυθμίσεις σε τομείς όπως η υγειονομική περίθαλψη και το συνταξιοδοτικό σύστημα.

Τα γεγονότα της δεύτερης οικονομικής δεκαετία της Βουλγαρίας μετά το 1989 καθόρισαν την εικόνα του αναπτυξιακού μοντέλου που ακολουθήθηκε κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου. Είναι βασισμένο στο μοντέλο επανίδρυσης της οικονομίας ως ιδιωτικής, κεφαλαιακά προσανατολισμένης και με γνώμονα την αγορά και την ενεργοποίηση των δύο πιο σημαντικών παραγόντων παραγωγής - κεφαλαίου μέσω της πολύ αυξημένης πραγματικής επένδυσης και την εργασία μέσω σημαντικά αυξημένων επιπέδων απασχόλησης.

1.4. Η τρίτη οικονομική δεκαετία της Βουλγαρίας μετά το 1989: μετά την ένταξη και την ύφεση

Από το 2009, η Βουλγαρία βρίσκεται, από οικονομική άποψη, στη μετά την προσχώρηση στην ΕΕ και στη μετά την παγκόσμια μεγάλη ύφεση του 2008 εποχή. Μετά τις εκλογές του Ιουλίου του 2009, την πρωθυπουργία της Βουλγαρίας ανέλαβε ο Μπόικο Μπορίσοφ, ηγέτης του κεντροδεξιού κόμματος "Πολίτες για την Ευρωπαϊκή Ανάπτυξη της Βουλγαρίας" (GERB). Ωστόσο, το 2013 αναγκάστηκε να παραιτηθεί μετά από διαδηλώσεις χιλιάδων πολιτών για τα μέτρα λιτότητας που εφάρμοσε. Μετά τις εκλογές του 2014 αναλαμβάνει και πάλι την Πρωθυπουργία και παρέμεινε ουσιαστικά μέχρι και τις εκλογές του Απριλίου του 2014, οπότε και δεν αναδείχθηκε νικητής, χάνοντας το ένα πέμπτο των εδρών του, εν μέσω δημόσιας οργής για ανεξέλεγκτη διαφθορά.

Η βουλγαρική οικονομία υπέστη ύφεση το 2009, το βάθος της οποίας ήταν συγκρίσιμο με την ύφεση σε όλο τον κόσμο. Η ανεργία αυξήθηκε κατά περίπου 8% και παρέμεινε σε υψηλό επίπεδο μέχρι το 2014, αλλά στη συνέχεια μειώθηκε σημαντικά και στις αρχές του 2019 έφτασε σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα. Παράλληλα, η απασχόληση μειώθηκε και παρέμεινε σχετικά χαμηλή μέχρι το 2014, αλλά στη συνέχεια άρχισε να ανεβαίνει και από το 2019 βρίσκεται σε ιστορικά υψηλά επίπεδα. Ο πληθωρισμός ήταν πολύ χαμηλός καθόλη τη διάρκεια της δεκαετίας, συμπεριλαμβανομένης μιας

τριετούς περιόδου αποπληθωρισμού των τιμών καταναλωτή την περίοδο 2013-2016.

Επίσης, πρέπει να σημειωθεί ότι υπήρχε πίεση για αλλαγή τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, όπου και στις δύο περιπτώσεις προέρχονται από την ΕΕ. Στο εσωτερικό, η ώθηση προς αλλαγές στη βουλγαρική δικαιοσύνη για μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα και οι έλεγχοι στις ενέργειες της εκτελεστικής εξουσίας έχουν έρθει από το 2007 από τον μηχανισμό συνεργασίας και επαλήθευσης της ΕΕ, ο οποίος επιβλήθηκε στη Βουλγαρία και τη Ρουμανία ως προϋπόθεση για την ένταξη. Σε επίπεδο ΕΕ, έχει ξεκινήσει μια διαδικασία προς την εισαγωγή κανονισμού που προϋποθέτει τα κριτήρια της ΕΕ για την παρουσία κράτους δικαίου στα κράτη-μέλη. Οι κορυφαίες κινητήριες δυνάμεις της προηγούμενης δεκαετίας - το χαμηλό κόστος και η ενεργοποίηση των συντελεστών παραγωγής - εξακολουθούν να είναι σημαντικά στοιχεία στο μείγμα της βουλγαρικής οικονομίας. Ωστόσο όμως, φαίνεται, ότι αυτές οι κινητήριες δυνάμεις εξασθενούν και δεν μπορούν να διατηρηθούν στο μέλλον. Νέες κινητήριες δυνάμεις φαίνεται να έχουν εμφανιστεί κατά την τελευταία δεκαετία, μετά από πιο εντατικό τρόπο ανάπτυξης. Αυτές περιλαμβάνουν την ενσωμάτωση στην παγκόσμια οικονομία, τη χρήση πιο εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού και την υιοθέτηση τεχνολογιών πιο κοντά στην παγκόσμια τεχνολογική πρόοδο. Αυτό σημαίνει λιγότερη εξάρτηση από χαμηλό κόστος και περισσότερο στρατηγικό προσανατολισμό προς την ενεργό συμμετοχή σε υψηλότερες σύνθετες παγκόσμιες αλυσίδες παραγωγής προστιθέμενης αξίας.

Φτάνουμε στο σήμερα, όπου στις 4 Απριλίου 2021, ένα χρόνο μετά τις μαζικές διαμαρτυρίες κατά της κυβέρνησης του Μπόικο Μπορίσοφ, πραγματοποιήθηκαν βουλευτικές εκλογές, όπου ανέδειξαν νικητή το κεντροδεξιό κόμμα GERB του Μπορίσοφ, ο οποίος όμως δεν κατάφερε να σχηματίσει κυβέρνηση λόγω του μικρού ποσοστού (26%) που συγκέντρωσε στις εκλογές. Έτσι διορίζεται στη χώρα υπηρεσιακή κυβέρνηση, που οδηγεί τη χώρα σε άλλες δύο εκλογικές διαδικασίες. Η πρώτη διεξάγεται στις 11 Ιουλίου 2021, όπου το κόμμα του Μπορίσοφ έρχεται δεύτερο, ενώ πρώτο κόμμα είναι το πολυσυλλεκτικό κεντρώο κόμμα "Υπάρχει τέτοιος Λαός". Τέλος, η δεύτερη εκλογική διαδικασία διεξάγεται στις 14 Νοεμβρίου 2021 και αναδεικνύει νικητή

των εκλογών το νεοσύστατο κόμμα «Συνεχίζουμε την Αλλαγή», του οποίου ηγούνται οι Κίριλ Πέτκοφ – Ασέν Βασίλεφ, οικονομολόγοι απόφοιτοι του Χάρβαρντ. Έτσι στη Βουλγαρία, μέχρι και σήμερα, έχουμε ένα ρευστό πολιτικό σκηνικό αφού βρίσκεται σε διαδικασία σχηματισμού κυβέρνηση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΣΚΟΠΙΑ

2.1. Οι σχέσεις της Βουλγαρίας με την Ελλάδα

Η ιστορία των δύο κρατών από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα έως τα μέσα του 20^{ου} αιώνα, καθώς και ο αέναος αγώνας των Βουλγάρων την προαναφερθείσα περίοδο για προσάρτηση της Μακεδονίας, «δηλητηρίασαν» τις σχέσεις των δύο χωρών. Ωστόσο, μετά την πτώση του ανατολικού μπλοκ και ιδιαίτερα μετά την αποδοχή της Βουλγαρίας στην ΕΕ, ενισχύθηκαν οι δεσμοί των δύο κρατών. Ιδιαίτερα οι οικονομικές σχέσεις μεταξύ Βουλγαρίας και Ελλάδας είναι ένα καλό παράδειγμα φιλίας των γειτονικών χωρών. Για τη Βουλγαρία οι στενές σχέσεις με ένα παλιό μέλος της ΕΕ έχουν μεγάλη σημασία για την ολοκλήρωση της χώρας και την περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη. Οι δεσμοί μεταξύ των δύο χωρών δεν είναι μόνο οικονομικοί αλλά υπάρχουν και ισχυροί πολιτικοί, πολιτιστικοί και θρησκευτικοί δεσμοί μεταξύ των δύο εθνών. Ωστόσο, το ιστορικό παρελθόν των δύο κρατών αποτελεί «βαρίδιο» στις σχέσεις τους, το οποίο μπορεί να τις οδηγήσει ανά πάσα στιγμή σε άσχημη τροπή.

Βέβαια, τον 21^ο αιώνα, η Ελλάδα και η Βουλγαρία, θεωρούν ο ένας τον άλλον φιλικό έθνος και απολαμβάνουν εξαιρετικές διπλωματικές σχέσεις. Οι δύο χώρες είναι μέλη της ΕΕ και του ΝΑΤΟ, με την Ελλάδα να υποστηρίζει την ευρωατλαντική ολοκλήρωση της Βουλγαρίας και την είσοδό της στη συνθήκη του Σένγκεν. Επί πλέον, και οι δύο χώρες μοιράζονται κοινές απόψεις για τα Βαλκάνια και την Ευρωπαϊκή Ένωση συνολικά.

2.1.1. Από το 1878 έως τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

Την περίοδο αυτή, οι σχέσεις Βουλγαρίας-Ελλάδας επηρεάστηκαν αρνητικά από τον μεγαλοϊδεατισμό των Βουλγάρων περί «Μεγάλης Βουλγαρίας» καθώς και από την επεκτατική πολιτική τους για προσάρτηση της Μακεδονίας στη Βουλγαρία.

Κατά την περίοδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας έγιναν μετακινήσεις πληθυσμών, κυρίως Σλάβων των Βαλκανίων που μετακινήθηκαν και εγκαταστάθηκαν μόνιμα στη Μακεδονία. Οι μετακινήσεις αυτές εντάθηκαν, κυρίως μετά την ελληνική επανάσταση του 1821, σε μια προσπάθεια του τουρκικού (οθωμανικού) κράτους να αλλοιώσει της εθνική σύσταση της Μακεδονίας. Οι Σλάβοι αυτοί ήταν κυρίως Βούλγαροι που αφομοίωσαν τους ολιγάριθμους Σέρβους. Ωστόσο, οι Σλάβοι που ζούσαν στη Μακεδονία δεν είχαν εθνική συνείδηση, σε αντίθεση με την πλειοψηφία του πληθυσμού της Μακεδονίας, που ήταν Έλληνες με ελληνική συνείδηση. Έτσι, οι Βούλγαροι κατανόησαν ότι για να δυναμώσουν τη θέση τους στην τουρκοκρατούμενη Μακεδονία, θα έπρεπε να καταπολεμήσουν την ελληνική και όχι την τουρκική επιρροή (Μίντσης, 1991).

Στα μέσα του 18^{ου} αιώνα κάνει την εμφάνισή του ένας κληρικός, ο Παΐσιος του Χιλινδαρίου (1722-1789), που θεωρείται ο πατέρας της «Βουλγαρικής Αναγέννησης» διότι, προσπάθησε να αφυπνίσει τους Βούλγαρους που είχαν χάσει την εθνική τους ταυτότητα κατά τη διάρκεια του οθωμανικού ζυγού. Και φτάνουμε τη δεκαετία του 1860-1870, όπου συντελέστηκε η αφύπνιση του Βουλγαρικού εθνικισμού, με κύριους εκπροσώπους, τους αδελφούς Μιλαδίνωφ, οι οποίοι, όπως και όλοι οι Βούλγαροι, μέμφονταν τον ελληνικό κλήρο γιατί μονοπωλούσε στους επισκοπικούς θρόνους των βουλγαρικών επαρχιών (Βακαλόπουλος, 1993).

Έτσι, και μετά την συμμετοχή Βούλγαρων εθελοντών στο πλευρό των Τούρκων, που πολέμησαν κατά των Κρητών στην Κρητική Εξέγερση (1866-1869), δείχνοντας στον σουλτάνο το πρόσωπο του πιστού υπηκόου, οι Βούλγαροι ζήτησαν από τον σουλτάνο την εκκλησιαστική τους αυτονομία. Στις 10 Μαρτίου 1870, υπογράφεται φερμάνι το οποίο αναγνωρίζει την αυτόνομη

Βουλγαρική Εξαρχία και δίνεται άδεια να λειτουργήσουν βουλγαρικά σχολεία (Καργάκος, 2018). Αυτή η ημερομηνία θεωρείται και αφετηρία σχηματισμού του βουλγαρικού κράτους. Επωφελούμενοι της ανθελληνικής στάσης της Πύλης απέναντι στους Έλληνες της Μακεδονίας, οι Βούλγαροι ξεκίνησαν ενέργειες εισαγωγής της βουλγαρικής γλώσσας στα ελληνικά σχολεία και εκκλησίες. Η Εξαρχία άρχισε ένα ευρύ πρόγραμμα επεκτάσεως της με την απόσπαση από το Πατριαρχείο των σλαβόφωνων πληθυσμών της Μακεδονίας και της Θράκης και την ίδρυση εκεί βουλγαρικών Μητροπόλεων. Πρέπει να επισημανθεί ότι αρκετοί Έλληνες της Μακεδονίας ήταν σλαβόφωνοι ή και βλαχόφωνοι με ελληνική συνείδηση όμως και έτσι ο όρος "σλαβόφωνος" δε θα πρέπει να συγχέεται με τον όρο "Σλάβος".

Στις 2 Μαρτίου 1878, υπογράφεται η Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, ως αποτέλεσμα της νίκης των Ρώσων κατά το Ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1877-1878 και έτσι προκύπτει η «Μεγάλη Βουλγαρία», που περιλάμβανε τη Βουλγαρία, την Ανατολική Ρωμυλία, τη Μακεδονία και μέρος της Αλβανίας. Μ' αυτή τη Συνθήκη, η Ρωσία δημιούργησε μια διογκωμένη Βουλγαρία, ως όργανο της επεκτατικής της πολιτικής στο μεσογειακό χώρο (Καργάκος, 2018).

Η Συνθήκη αυτή προκάλεσε τις διαμαρτυρίες των Βαλκανικών κρατών και ιδιαίτερα της Ελλάδας, διότι έβλεπε ότι οι Έλληνες της Μακεδονίας απειλούνταν με εκβουλαρισμό. Διαμαρτυρίες υποβλήθηκαν και από τις Μεγάλες Δυνάμεις και έτσι οδηγούμαστε τον Ιούνιο του 1878 στη Συνθήκη του Βερολίνου, σύμφωνα με την οποία η Βουλγαρία αναγνωρίστηκε ως ανεξάρτητη ηγεμονία και η Ανατολική Ρωμυλία κηρύχτηκε αυτόνομη επαρχία με χριστιανό διοικητή και η Μακεδονία παρέμεινε στην κυριαρχία των Οθωμανών. Το 1885, κατά παράβαση των όρων της Συνθήκης του Βερολίνου, επωφελούμενη από την αντίθεση Ρωσίας-Αγγλίας, η Βουλγαρία κατέλαβε στρατιωτικά την Ανατολική Ρωμυλία. Με αυτή την περιρρέουσα ατμόσφαιρα, εντάθηκε η γενική αναταραχή στη Μακεδονία και η Βουλγαρία έστειλε βουλγαρικά αντάρτικα σώματα στη Μακεδονία προκειμένου να ξεσηκώσουν τον ντόπιο χριστιανικό πληθυσμό κατά του πατριαρχείου, να τον παρακινήσουν να ιδρύσει βουλγαρικά σχολεία και εκκλησίες και να διορίσει βούλγαρους επισκόπους στα σημαντικά αστικά κέντρα. Είναι γεγονός ότι το

ελληνικό στοιχείο υπερείχε στη Μακεδονία τη δεκαετία 1880-1890, που αποδεικνύεται αναμφισβήτητα από το σημαντικό αριθμό των ελληνικών σχολείων (Βακαλόπουλος, 1993).

Έτσι ο βουλγαρικός εθνικισμός, κατόρθωσε μέσα σε λίγα χρόνια να δημιουργήσει ένα μεγάλο και ισχυρό βουλγαρικό κράτος, χάρη σε τρεις πραξικοπηματικές ενέργειες:

α. Το θρησκευτικό πραξικόπημα του 1870 με την αντικανονική ίδρυση της Βουλγαρικής Εξαρχίας.

β. Το διπλωματικό πραξικόπημα της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου (1878), η οποία όμως αντικαταστάθηκε από την Συνθήκη του Βερολίνου (1878).

γ. Το στρατιωτικό πραξικόπημα του 1885, με το οποίο προσάρτησε την Ανατολική Ρωμυλία (Μίντσης, 1991).

Μετά την προσάρτηση της Ανατολικής Ρωμυλίας, η Βουλγαρία έστρεψε όλη την προσπάθειά της στον να εκβουλγαρίσει τον πληθυσμό της Μακεδονίας, που στην πλειοψηφία του ήταν Ελληνικός και κυρίως το σλαβόφωνο ή το δίγλωσσα στοιχείο, που μιλούσε ελληνικά και σλαβικά ή βλάχικα έχοντας ελληνική συνείδηση. Απαγορεύθηκε δια νόμου η χρήση της ελληνικής και παντού διανέμονταν βουλγαρικά αλφαβητάρια και ευαγγέλια. Οι ελληνικές κοινότητες έστελναν επιτροπές στη Σόφια για να διαμαρτυρηθούν αλλά καθοδόν αντιμετώπιζαν τον κίνδυνο να δολοφονηθούν. Ξενόγλωσσα φυλλάδια κυκλοφόρησαν στη Δύση προκειμένου να πείσουν τους Δυτικούς πως η Μακεδονία είναι βουλγαρική και πως οι ελληνικοί πληθυσμοί είναι Βούλγαροι εξελληνισθέντες. Για πρώτη φορά επιχειρείται μία πλαστογράφηση της ιστορίας της Μακεδονίας από τους Βούλγαρους, οι οποίοι ισχυρίζονταν ότι, οι αρχαίοι Μακεδόνες ήταν πρόγονοι των σημερινών Βουλγάρων και εμφάνιζαν τους εαυτούς τους ως μοναδικούς κληρονόμους της ιδιαίτερης γι' αυτούς «μακεδονικής» εθνότητας (Καργάκος, 2018). Έτσι γεννιέται το λεγόμενο για τους Βούλγαρους «Μακεδονικό Ζήτημα», το οποίο ουσιαστικά δεν υφίσταται, αφού η Μακεδονία είναι γεωγραφική και όχι εθνική έννοια και η ιστορία της είναι τμήμα της ελληνικής ιστορίας.

Η δραστήρια προώθηση των βουλγαρικών πολιτικών συμφερόντων στον μακεδονικό χώρο κατά την περίοδο 1890-1894, σε συνδυασμό με τη χλιαρή και πολλές φορές ευνοϊκή στάση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, συνέβαλε στην ίδρυση νέων βουλγαρικών επισκοπών και βουλγαρικών σχολείων. Ωστόσο, ακραίοι Βούλγαροι εθνικιστές, βλέποντας ότι η βουλγαρική προπαγάνδα δεν είχε σημαντικά αποτελέσματα, ίδρυσαν ομάδες που είχαν ως σκοπό τον εκβουλαρισμό δια της βίας των κατοίκων της Μακεδονίας και την πρόκληση επανάστασης στην περιοχή. Το 1893-1894, δημιουργείται από Βούλγαρους της Θεσσαλονίκης η Μυστική Μακεδονο-Αδριανουπολίτικη Επαναστατική Οργάνωση (ΜΜΑΕΟ) που η απόδοσή της στα Βουλγαρικά είναι «Тайна Мakedonsko-Odrinsko Revolucionerna Organizacija (TMORO)». Η οργάνωση διευθύνονταν από μια «Κεντρική Επιτροπή» (Centralen Komitet) στην οποία δεσπόζουσα θέση είχε ο Γκότσε Ντέλτσεφ. Οι αντιθέσεις στους κόλπους της οργάνωσης ήταν πολλές και έτσι το 1895 ιδρύεται από εκπροσώπους της TMORO, με την ενίσχυση του Βούλγαρου πρωθυπουργού Στοϊλωφ, η «Ανώτατη Επιτροπή» (Varhoven Komitet). Οι αντιθέσεις προκαλούν εσωτερικές μεταλλάξεις και η TMORO γίνεται VMORO, δηλαδή Εσωτερική Μακεδονο-Αδριανουπολίτικη Επαναστατική Οργάνωση (ΕΜΑΕΟ). Το 1907, όταν το θρακικό σκέλος της οργάνωσης αποσπάσθηκε, η οργάνωση έμεινε γνωστή ως Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση (ΕΜΕΟ) ή VMRO (Καργάκος, 2018).

Οι αντιθέσεις στην οργάνωση ήταν έντονες, με αποτέλεσμα να διασπαστεί σε δύο κλάδους, παρά τον κοινό στρατηγικό τους στόχο, που ήταν η ενσωμάτωση της Μακεδονίας στη Βουλγαρία. Έτσι, ο πρώτος κλάδος ήταν το Κομιτάτο των Σαντραλιστών (Centralen Komitet), που είχαν αρχικά ως στόχο την αυτονομία και σύνθημα τους ήταν «Η Μακεδονία ανήκει στους Μακεδόνες» και ο δεύτερος κλάδος ήταν το Κομιτάτο των Βερχοβιστών (Varhoven Komitet), που ήταν δημιούργημα των ακραίων σοβινιστικών κύκλων της Σόφιας και είχαν ως στόχο την άμεση ένωση της Μακεδονίας με τη Βουλγαρία.

Το 1895, η ΕΜΑΕΟ οργανώνει τις πρώτες ένοπλες ομάδες που δρουν στη βόρεια και βορειανατολική Μακεδονία, με στόχο το βίαιο εκβουλαρισμό των κατοίκων της Μακεδονίας. Ο ατυχής Ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1897

ευνόησε ιδιαίτερα τους Βούλγαρους, διότι οι Τούρκοι, για να εκδικηθούν τους Έλληνες, ανέχονταν τη βουλγαρική δράση και παρεχώρησαν στην Εξαρχία δύο επιπλέον μητροπολιτικά βεράτια. Επιπλέον, η ελληνική κυβέρνηση, μετά τον ατυχή πόλεμο, στην προσπάθειά της να κάνει συμφιλιωτικά ανοίγματα προς την Οθωμανική Αυτοκρατορία, αποθάρρυνε την οργάνωση οποιοδήποτε ένοπλου σώματος που θα μπορούσε να αντιμετωπίσει τους Βούλγαρους Κομιτατζήδες. Έτσι οι Βούλγαροι σημείωναν σημαντική επιτυχία στον εκβουλαρισμό των κατοίκων της Μακεδονίας, προσπαθώντας επίσης να τους φανατίσουν εναντίων των Τούρκων, με προπαγάνδα περί απελευθέρωσης από τον οθωμανικό ζυγό.

Ωστόσο, η προπαγάνδα αυτή δεν είχε απήχηση στα αστικά κέντρα με εξαίρεση το Κρούσοβο (πόλη βορειοδυτικά του Μοναστηρίου) που το 1903 αριθμούσε δεκαπέντε χιλιάδες κατοίκους, κυρίως βλαχόφωνους και ελληνόφωνους Έλληνες. Τριακόσιοι περίπου Κομιτατζήδες υπό τον Ιβάνωφ κύκλωσαν την πόλη. Οι ντόπιοι, έχοντας επικεφαλή τον Πίττο Γούλη, το βράδυ της 20^{ης} Ιουλίου κατέλαβαν το τουρκικό διοικητήριο και έκαψαν 41 τουρκικά σπίτια. Επειδή αυτή η εξέγερση έγινε την ημέρα που εορτάζονταν ο Προφήτης Ηλίας, οι Βούλγαροι την ονόμασαν `` η εξέγερση του Ίλιντεν``. Στις 30 Ιουλίου, οι Τούρκοι πολιορκήσαν την πόλη, σκότωσαν τον Ιβάνωφ και τον Πίττο Γούλη, άφησαν ελεύθερους τους Κομιτατζήδες, αλλά κατέστρεψαν την πόλη. Το γεγονός αυτό δημιούργησε την υπόνοια ότι οι Βούλγαροι παρακινούσαν τέτοιες εξεγέρσεις σε περιοχές κατοικούμενες από Έλληνες, προκειμένου να στρέψουν τη μανία των Τούρκων στους Έλληνες. Η βουλγαρική διπλωματία αξιοποίησε με επιτυχία την εξέγερση του Ίλιντεν, προωθώντας στη Δύση το αίτημα για μεταρρυθμίσεις στη Μακεδονία, δίνοντας έτσι την αίσθηση ότι η Μακεδονία ήταν βουλγαρική.

Η καταστροφή του Κρούσοβου, αλλά γενικά το γεγονός ότι, βλαχόφωνα ή σλαβόφωνα ελληνικά χωριά βρέθηκαν στις περιοχές των εξεγέρσεων, που υποκινήθηκαν ή επιβλήθηκαν με βίαια μέσα από τη Βουλγαρία και πλήρωσαν βαρύτατο φόρο αίματος από τα βίαια μέτρα των Τούρκων, συγκλόνισαν το ελληνικό κράτος που μέχρι τότε κρατούσε μια εντελώς μετριοπαθή στάση έναντι των βουλγαρικών ωμοτήτων. Μάλιστα, έφτασε το ελληνικό κράτος σε σημείο να συνιστά στον Έλληνα πρόξενο στο Μοναστήρι, Ίωνα Δραγούμη,

που αποκάλυπτε τα βουλγαρικά εγκλήματα, να μη γεννά ζητήματα (Καργάκος, 2018).

Έτσι, η αγωνιώδης προσπάθεια του ελληνισμού της Μακεδονίας αλλά και ολόκληρου του ελληνισμού για διάσωση της Μακεδονίας από τους Βούλγαρους και τους Τούρκους, οδήγησε στην ένοπλη φάση του Μακεδονικού Αγώνα από το 1904 έως το 1908. Οργανώθηκαν αντάρτικα σώματα, όπως αυτό υπό τον Ανθυπολοχαγό Πυροβολικού Παύλο Μελά (με το ψευδώνυμο Μίκης Ζέζας), που είχαν καθαρά αμυντικό χαρακτήρα. Ο αγώνας τους απέβλεπε στην προστασία του εξασθενημένου ελληνικού στοιχείου, που για δεκαετίες υπέφερε τα πάνδεινα, τόσο από τους Τούρκους, όσο και από τους Βουλγάρους. Η ευνοϊκή έκβαση της ένοπλης φάσης του Μακεδονικού αγώνα δεν οφείλεται στην έμπρακτη βοήθεια του ελληνικού κράτους, που συνεχώς αρνούσαν τη συμμετοχή του, αλλά στην υποστήριξη που είχε ο αγώνας από τον τοπικό σλαβόφωνο, βλαχόφωνο και ελληνόφωνο ελληνικό πληθυσμό της Μακεδονίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι μεγάλοι οπλαρχηγοί του Μακεδονικού Αγώνα, καπετάν Κώπτας Χρήστου, καπετάν Νταλίπης Δημήτριος και καπετάν Μητρούσης Γκογκολάκης, που ήταν μεν σλαβόφωνοι αλλά είχαν ελληνική συνείδηση.

Τον Ιούλιο του 1908, το κίνημα των Νεότουρκων που ξεκίνησε από τη Μακεδονία, δίνει αμνηστία στους αντάρτες και έτσι τα αντάρτικα σώματα (ελληνικά, βουλγαρικά, σερβικά) καταθέτουν τα όπλα και τερματίζει ο Μακεδονικός Αγώνας (Μίντσης, 1991). Ωστόσο, οι Νεότουρκοι, παρά το Σύνταγμα που παραχώρησαν, δεν κράτησαν τις υποσχέσεις τους για ισονομία και γίνεται πλέον αντιληπτό από την Ελλάδα, τη Βουλγαρία και τη Σερβία πως μόνο μία κοινή προσπάθεια θα απελευθέρωνε τη Μακεδονία και τις άλλες υπόδουλες περιοχές. Το Νεοτουρκικό Κίνημα αποσκοπούσε να θέσει τέλος στις εδαφικές βλέψεις των βαλκανικών κρατών στη Μακεδονία, καθώς και στις μακροχρόνιες επεμβάσεις στο σύστημα διοίκησης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στην περιοχή αυτή από τις Μεγάλες Δυνάμεις (Βακαλόπουλος, 1993).

Το 1910-1911 παρατηρήθηκε μία κοινή ελληνοβουλγαρική προσέγγιση, κυρίως στο εκκλησιαστικό ζήτημα και συμφωνήθηκε μια εκχειρίδα, ως προς

την αντάρτικη δράση των Ελλήνων και των Βουλγάρων. Ωστόσο, η ΕΜΕΟ και κυρίως η αριστερή πτέρυγιά της, που είχε μετονομαστεί σε Εθνικό Ομοσπονδιακό Κόμμα, συνέχισε την ανθελληνική δράση της. Πότε με τη βία, πότε με τη πειθώ, προσπαθούσε να προσελκύσει το χριστιανικό πληθυσμό στην Εξαρχία και να προσηλυτίσει τον σλαβόφωνο ελληνικό πληθυσμό.

Έτσι, φτάνουμε την άνοιξη του 1911, όπου η ελληνική κυβέρνηση ξεκίνησε διαπραγματεύσεις με τη βουλγαρική, αντιλαμβανόμενες και οι δύο ότι οι διαμάχες ήταν ανώφελες μπροστά στον τουρκικό επεκτατισμό. Αλλά οι Βούλγαροι έθεσαν ως όρο για την υπογραφή συμφωνίας, την αναγνώριση από την Ελλάδα μιας μελλοντικής αυτόνομης Μακεδονίας. Ωστόσο, η Ελλάδα αντέδρασε και έτσι, στις 29 Μαΐου 1912, υπογράφεται συνθήκη συνεργασίας των δύο κρατών, αφού πρώτα οι Βούλγαροι απέσυραν τον προαναφερθέντα όρο.

Τον Οκτώβριο του 1912, Η Σερβία, η Βουλγαρία, η Ελλάδα και το Μαυροβούνιο κηρύττουν τον πόλεμο στην Τουρκία και ξεκινούν οι επιχειρήσεις (Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος), που διήρκησαν μέχρι τον Μάιο του 1913. Ο βουλγαρικός στρατός κινήθηκε προς ανατολικά, στη Θράκη, ενώ ο ελληνικός στρατός κινήθηκε προς την Ήπειρο και τη Μακεδονία, κατορθώνοντας να απελευθερώσει τη Θεσσαλονίκη. Με τη συνθηκολόγηση των Τούρκων και τη λήξη του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου, οι Βούλγαροι ζητούν από τους Έλληνες συγκυριαρχία στη Θεσσαλονίκη, στην οποία είχαν ήδη στρατεύματα, τα οποία όμως εγκατέστησαν με άδεια της Ελλάδας προκειμένου να ξεκουραστούν, μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης από τους Έλληνες. Η πρόταση της Βουλγαρίας φυσικά και δεν έγινε δεκτή και έτσι η Βουλγαρία επιτέθηκε αιφνιδιαστικά στις 16 Ιουνίου 1913, τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Σερβία, με την οποία επίσης είχε διαφορές, για εδάφη της Μακεδονίας που είχαν απελευθερώσει οι Σέρβοι και δεν αναγνωρίζονταν από τους Βούλγαρους. Ξεσπάει ο Β΄ Βαλκανικός Πόλεμος, ο οποίος τερματίζεται με τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου, στις 10 Αυγούστου 1913, σύμφωνα με την οποία, αναγνωρίζονται στην Ελλάδα και στη Σερβία τα εδάφη της Μακεδονίας που είχαν απελευθερώσει κατά τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο, ενώ η Βουλγαρία έχασε τη Θράκη από τους Τούρκους, οι οποίοι επίσης είχαν συμμετάσχει επίσης στον πόλεμο αυτό.

Με το ξέσπασμα του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, η Βουλγαρία παίρνει την ευκαιρία να καταλάβει τα εδάφη της Μακεδονίας, που δεν μπόρεσε να καταλάβει κατά τον Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο. Τάσσεται με το πλευρό της Γερμανίας, Αυστροουγγαρίας και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και έτσι γερμανοβουλγαρικά στρατεύματα καταλαμβάνουν το 1916 την Ανατολική Μακεδονία. Η Βουλγαρία αρχίζει να επιδίδεται σε μια πολιτική εκβουλγαρισμού του τοπικού πληθυσμού, την οποία είχε εφαρμόσει και στο πρόσφατο παρελθόν, με αποτέλεσμα σε πολλές πόλεις της Ανατολικής Μακεδονίας να έχει μειωθεί δραματικά ο ελληνικός πληθυσμός, λόγω των διώξεων που υπέστη. Έτσι επετεύχθη ο αφελληνισμός της Μακεδονίας που αποτελούσε στρατηγικό στόχο των Βουλγάρων. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι, στις Σέρρες είχαν απομείνει μόνο 6.000 Έλληνες από τους 24.000 που αριθμούσε η πόλη πριν τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (Καργάκος, 2018).

Μεγάλο μέρος των βιαιοτήτων που διαπράχθηκαν στην περιοχή, έγιναν και από την ΕΜΕΟ, η οποία όχι μόνο επηρέασε τη βουλγαρική κυβέρνηση να συμμαχήσει με τη Γερμανία, αλλά συμμετείχε και με τις βουλγαρικές δυνάμεις κατοχής στις φρικαλεότητες που έγιναν στον πληθυσμό της Μακεδονίας.

Με την υπογραφή της Συνθήκης του Νεϊγύ (Neuilly), τον Νοέμβριο του 1919, λήγει και επίσημα ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, που βρίσκει τη Βουλγαρία με το μέρος των ηττημένων, χάνοντας την Ανατολική Μακεδονία και τη Δυτική Θράκη που είχε καταλάβει και ουσιαστικά χαράχτηκαν τα σύνορα μεταξύ Ελλάδας και Βουλγαρίας που ισχύουν μέχρι και σήμερα. Επίσης, θεσπίστηκε διάταξη για ανταλλαγή μειονοτήτων. Πολλοί Έλληνες που κατοικούσαν στη Βουλγαρία άρχισαν να μεταναστεύουν στο ελληνικό κράτος, διαδικασία που ήδη είχε αρχίσει ουσιαστικά να υλοποιείται από το τέλος του Β΄ Βαλκανικού Πολέμου και οι Βούλγαροι κάτοικοι της Μακεδονίας προτίμησαν να μεταναστεύουν στο βουλγαρικό κράτος, παρά να υποστούν τυχόν αντίποινα, διότι κατά τη διάρκεια της βουλγαρικής κατοχής, στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, συνεργάστηκαν στενά με τις βουλγαρικές κατοχικές δυνάμεις στις διώξεις του ελληνικού στοιχείου.

Ωστόσο, οι πιο θερμοκέφαλοι από τη βουλγαρική πλευρά δεν αναγνώρισαν τους όρους της συνθήκης. Ούτε πίστευαν ότι η σύγκρουση έπρεπε να τελειώσει. Ξεκίνησαν τιμωρητικές επιδρομές στην Ελλάδα και τη Γιουγκοσλαβία, αλλά οι πιο καταστροφικές από αυτές έγιναν από την Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση (ΕΜΕΟ). Το Πετρίτσι (Petrich), μια πόλη στη νοτιοδυτική Βουλγαρία που συνορεύει με την Ελλάδα, διοικούνταν από το ΕΜΕΟ ως ουσιαστικά ανεξάρτητο κράτος. Επίσης, την περίοδο αυτή έχουμε μια στροφή του πολιτικού κόσμου της Βουλγαρίας προς τον κομμουνισμό, επηρεασμένο από την επανάσταση των Μπολσεβίκων και το 1919 ανεβαίνει στην εξουσία, μέσω της επανάστασης των αγροτών, ο Αλεξάνταρ Σταμπολίσκι. Το 1923, ο Βούλγαρος πρωθυπουργός Αλεξάνταρ Σταμπολίσκι προσπάθησε να μετριάσει τις εντάσεις με την Ελλάδα και να βελτιώσει τις σχέσεις με τους υπόλοιπους γείτονες των Βαλκανίων. Λόγω όμως αυτής της πολιτικής που προσπάθησε να εφαρμόσει, εκδιώχθηκε με πραξικόπημα και στη συνέχεια συνελήφθη από την Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση (ΕΜΕΟ) που τον βασάνισε και τον σκότωσε.

Το Σεπτέμβριο του 1924, υπογράφηκε το πρωτόκολλο περί μειονοτήτων Πολίτη-Καλφώφ (Υπουργοί Εξωτερικών Ελλάδας και Βουλγαρίας αντίστοιχα), σύμφωνα με το οποίο, η Ελλάδα αποδεχόταν την παρέμβαση της Κοινωνίας των Εθνών για την προστασία των «βουλγαρικών μειονοτήτων» στη Μακεδονία. Ωστόσο, η Γιουγκοσλαβία αντέδρασε σ' αυτό το πρωτόκολλο, διότι σύμφωνα μ' αυτό όλοι οι σλαβόφωνοι θεωρούνταν Βούλγαροι, γεγονός το οποίο δε αποδέχονταν, διότι αργότερα θα ισχυρίζονταν περί ύπαρξης δική

της μειονότητας στην εν λόγω περιοχή (Καργάκος, 2018). Αντιδράσεις προκλήθηκαν και στον ελληνικό πολιτικό κόσμο και έτσι η Κοινωνία των Εθνών αποφάσισε το 1925, να απαλλάξει την Ελλάδα από τις δεσμεύσεις του Πρωτοκόλλου.

Οι διμερείς σχέσεις Βουλγαρίας-Ελλάδας παγιώθηκαν σε αυτό το πλαίσιο κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου. Αν και έγιναν σημαντικά βήματα προς την ειρήνευση της περιοχής, η Βουλγαρία δεν μπορούσε να ξεχάσει την ταπεινωτική ήττα του Β΄ Βαλκανικού Πολέμου και του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Συνεπώς, στόχος της ήταν η εκμετάλλευση οποιασδήποτε ευκαιρίας για την αποκατάσταση των εδαφών της, που θεωρούσε ότι είχε απολέσει από την Ελλάδα. Η ευκαιρία αυτή δεν άργησε να εμφανιστεί.

Έτσι, στις 18 Οκτωβρίου 1925, τις πρωινές ώρες, ένας Έλληνας στρατιώτης φρουρούσε σε συνοριακό φυλάκιο στο πέρασμα Ντεμίρ Καπού. Ξαφνικά, είδε το σκύλο που είχε μαζί του να τρέχει προς στην άλλη πλευρά και ο Έλληνας στρατιώτης έκανε μερικά βήματα στο βουλγαρικό έδαφος για να τον ανασύρει. Τότε, ο Βούλγαρος φρουρός σκόπευσε και πυροβόλησε τον Έλληνα στρατιώτη. Αμέσως άρχισε ανταλλαγή πυρών, η οποία κόστισε την ζωή σε δυο ακόμη Έλληνες στρατιώτες αλλά και στον Διοικητή του φυλακίου. Η υπόθεση ταχύτατα έφτασε στα αφτιά της ηγεσίας του ελληνικού στρατεύματος και στου τότε πρωθυπουργού-δικτάτορα Θεόδωρου Πάγκαλου.

Ο Πάγκαλος έδωσε τελεσίγραφο στους Βούλγαρους. Έπρεπε να τιμωρήσουν τους υπεύθυνους και να ζητήσουν επίσημη συγγνώμη, καθώς και να πληρώσουν δύο εκατομμύρια γαλλικά φράγκα ως αποζημίωση στις οικογένειες των θυμάτων. Είχαν μόνο 48 ώρες για να το κάνουν, διαφορετικά θα υπήρχαν συνέπειες. Η Βουλγαρία αρνήθηκε, έτσι στις 22 Οκτωβρίου, ο Πάγκαλος διέταξε τα στρατεύματά του να εισέλθουν στη Βουλγαρία όπου κατέλαβαν την πόλη Πετρίτσι, κέντρο δράσεως των Κομιτατζήδων του ΕΜΕΟ και τα γύρω χωριά. Οι Βούλγαροι αντέδρασαν, αλλά οι Έλληνες διατήρησαν τον έλεγχο της πόλης και της γύρω περιοχής. Έτσι ξεκίνησε ο περιβόητος Πόλεμος του «Αδέσποτου Σκύλου» διάρκειας μίας εβδομάδας που κόστισε τη ζωή σε πενήντα άντρες. Η Βουλγαρία προσέφυγε στην Κοινωνία των Εθνών (πρόδρομος του ΟΗΕ) (Castellan, 1991)

Το Συμβούλιο της Κοινωνίας των Εθνών διέταξε κατάπαυση του πυρός, ζήτησε από την Ελλάδα να αποσυρθεί αμέσως και να αποζημιώσει τη Βουλγαρία για την εισβολή της. Η Ελλάδα κατηγόρησε την Κοινωνία των Εθνών για υποκρισία, επικαλούμενη την ανισότητα της μεταχείρισης στο περιστατικό της Κέρκυρας του 1923, όταν η Ιταλία κατέλαβε για λίγο το ελληνικό νησί της Κέρκυρας ως αντίποινα για το φόνο του ιταλού στρατηγού

Το Δεκέμβριο του 1927, υπεγράφη Σύμφωνο μεταξύ των Υπουργών Οικονομικών της Βουλγαρίας Βλαντιμίρ Μόλοφ και της Ελλάδας Γεωργίου Καφαντάρη, το οποίο έδωσε λύση σε ζητήματα οικονομικής φύσεως που χώριζαν τις δύο χώρες και σχετιζόνταν με τη ρευστοποίηση των βουλγαρικών ιδιοκτησιών στην Ελλάδα και των ελληνικών ιδιοκτησιών στη Βουλγαρία. Έτσι, έγινε ένα βήμα να έρθουν οι δύο χώρες πιο κοντά.

Ωστόσο, η εξάπλωση του φασισμού και το ξέσπασμα του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, άνοιξαν το δρόμο στη Βουλγαρία για την υλοποίηση των εθνικών της πολιτικών που αφορούσε στην «απελευθέρωση» των εδαφών (Μακεδονία και Δυτική Θράκη) που θεωρούσε ότι είχε χάσει κατά τον Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο και τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Έτσι, η συνθηκολόγηση της Ελλάδας τον Απρίλιο του 1941, οδήγησε τη Βουλγαρία στην ανάπτυξη στρατευμάτων στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, που σήμανε την έναρξη μιας εποχής εκτεταμένης καταπίεσης και καταστολής του Ελληνικού στοιχείου. Η Βουλγαρία προχώρησε σε σειρά αφομοιωτικών μέτρων στην περιοχή αυτή. Άλλωστε ήταν γνωστές από το πρόσφατο παρελθόν αυτές οι τακτικές της Βουλγαρίας. Οι διοικήσεις των πόλεων και των χωριών αντικαταστάθηκαν από Βούλγαρους και η βουλγαροποίηση της διοίκησης ολοκληρώθηκε με την επιβολή της βουλγαρικής γλώσσας ως καθομιλουμένης και την απαγόρευση λειτουργίας ελληνικών σχολειών, τα οποία αντικαταστάθηκαν από αντίστοιχα βουλγαρικά. Τον Ιούνιο του 1942 εξέδωσαν νόμο, σύμφωνα με τον οποίο, οι κάτοικοι της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης θα μπορούσαν να πάρουν αυτόματα τη βουλγαρική ιθαγένεια, εάν επικαλούνταν ότι είχαν βουλγαρική συνείδηση, ενώ οι υπόλοιποι κάτοικοι έπρεπε να διαλέξουν ποια υπηκοότητα επιθυμούσαν και εάν ήταν διαφορετική από τη βουλγαρική, θα έπρεπε να εγκαταλείψουν την περιοχή μέχρι τον Απρίλιο του 1943. Επίσης, οι Βούλγαροι εφάρμοσαν και πρόγραμμα εποικισμού, φέρνοντας στην περιοχή βούλγαρους

που είχαν εγκαταλείψει τη Μακεδονία και τη Θράκη μετά τον Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο και τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Η βιαιότητα της βουλγαρικής κατοχής δεν είχε προηγούμενο με αποτέλεσμα να οδηγήσει τους Έλληνες σε αντιστασιακές δράσεις αλλά και σε θηριωδίες των Βουλγάρων εναντίων των Ελλήνων της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, όπως η Σφαγή της Δράμας και των χωριών της ευρύτερης περιοχής (π.χ. Δοξάτο, Χωριστή). Τα βουλγαρικά στρατεύματα τελικά αποχώρησαν το 1944-1945 αφήνοντας αναρίθμητα συντρίμια πίσω του αλλά και ανεξίτηλες τις μνήμες στους Έλληνες των περιοχών αυτών.

Την περίοδο της ναζιστικής κατοχής, κάνει την εμφάνισή της στην Κεντρική και Δυτική Μακεδονία, που ήταν υπό Γερμανική και Ιταλική κατοχή, μία οργάνωση, η ΟΧΡΑΝΑ, η οποία δημιουργήθηκε από βούλγαρους εθνικιστές και είχε ως στόχο τον εκβουλγαρισμό του πληθυσμού (Καργάκος, 2018). Ιθύνων νους και συντονιστής της οργάνωσης ήταν ο Βούλγαρος Υπολοχαγός Αντών Κάλτσεφ, ο οποίος είχε οργανώσει ένοπλα τμήματα, υπό την ανοχή των Γερμανών και Ιταλών, και επιδίδονταν σε τρομοκρατία των κατοίκων προκειμένου να τους εκβουλγαρίσει και να προσαρτήσει την περιοχή στη Βουλγαρία. Τα τάγματα ΟΧΡΑΝΑ σε σύντομο χρονικό διάστημα έγιναν περιβόητα για τις διώξεις και την τρομοκρατία κατά των Ελλήνων της περιοχής αυτής.

Τον Αύγουστο του 1944, οι Ρώσοι κήρυξαν τον πόλεμο στη Βουλγαρία, προκειμένου να την κατακτήσουν και να την αποσπάσουν από τα χέρια των Άγγλων και διόρισαν πρωθυπουργό της Βουλγαρίας τον Γεωργήεφ, που ως φρούραρχος των Σερρών, την περίοδο 1916-1918, βαρύνονταν με φρικτά εγκλήματα κατά του ελληνικού πληθυσμού (Καργάκος, 2018).

2.1.2. Από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο έως το 1989

Λίγο μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου διαφαινόταν ότι, η Ελλάδα και η Βουλγαρία ήταν προορισμένες να συνεχίσουν μια πορεία εχθρότητας που κληρονόμησαν από το παρελθόν τους. Οι Βουλγαρικοί μεταπολεμικοί ισχυρισμοί σχετικά με διέξοδο στο Αιγαίο, το ζήτημα των επανορθώσεων και η ελληνική έκκληση για αναθεώρηση των κοινών συνόρων αποτελούσαν τα κύρια εμπόδια για την αποκατάσταση των διπλωματικών σχέσεων (Castellan, 1991).

Αυτά τα εκκρεμή ζητήματα εν καιρώ πολέμου, μαζί με την έναρξη του Ψυχρού Πολέμου στα Βαλκάνια, απείλησε να βλάψει τις σχέσεις των δύο γειτονικών χωρών ακόμη παραπέρα. Η συνθήκη ειρήνης του 1947, η οποία ρύθμιζε τις μεταπολεμικές σχέσεις μεταξύ της Ελλάδας και Βουλγαρίας, υποχρέωσε τη Βουλγαρία να αποστρατικοποιήσει τα νότια σύνορά της και να πληρώσει 45 εκατομμύρια δολάρια σε αποζημιώσεις στην Ελλάδα. Η αποστρατιωτικοποίηση των κοινών συνόρων διευκόλυνε τη βοήθεια της Βουλγαρίας στις κομμουνιστικές αντάρτικες ομάδες στον ελληνικό εμφύλιο πόλεμο που είχε φουντώσει το 1946. Η εμφύλια σύγκρουση είχε πολλαπλές επιπτώσεις για τις σχέσεις της Ελλάδας με τον βόρειο γείτονά της. Γεωστρατηγικά, ο πόλεμος έδωσε στα κοινά ελληνοβουλγαρικά σύνορα, που στο παρελθόν είχαν φέρει τον περισσότερο εθνικιστικό ανταγωνισμό, μια πρόσθετη έννοια, ως το σύνορο μεταξύ των αμερικανικών και σοβιετικών σφαιρών επιρροής στην περιοχή. Από ανθρωπιστική άποψη, το πιο σοβαρό αποτέλεσμα ήταν η εισροή περίπου 6.880 Ελλήνων πολιτικών προσφύγων στη Βουλγαρία, στον απόηχο της σύγκρουσης, η οποία παρέμεινε σε «εκκρεμότητα» στις διμερείς υποθέσεις μέχρι την έναρξη του επαναπατρισμού στην δεκαετία του '80. Κατά τη διάρκεια ολόκληρης της περιόδου του Ψυχρού Πολέμου, η Βουλγαρία ακολούθησε μια συνεπή πολιτική οικονομικής και διοικητικής υποστήριξης των Ελλήνων προσφύγων, δίνοντας βοήθεια που εκτιμάται ότι ανήλθε σε 25 εκατομμύρια δολάρια. Η κληρονομιά του εμφυλίου πολέμου εξακολουθεί να είναι παρούσα σήμερα, καθώς οι Έλληνες πολιτικοί πρόσφυγες και οι κληρονόμοι τους συνεχίζουν να παίζουν ρόλο στις πολιτιστικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ των δύο λαών στη σύγχρονη Βουλγαρία.

Η εξάρτηση της ελληνικής και βουλγαρικής εξωτερικής πολιτικής από εξωτερικές δυνάμεις εμφανίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1950, κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ομαλοποίησης των διμερών σχέσεων τους, που ήταν έμπνευση γεωπολιτικών και όχι εγχώριων παραγόντων. Η ένταξη της Ελλάδας και Τουρκίας το 1952 στο NATO και υπογραφή του Βαλκανικού Συμφώνου το 1953, εδραίωσε τη δυτική επιρροή στα Βαλκάνια. Αυτά τα γεγονότα, μαζί με τον θάνατο του Στάλιν και την παρατεταμένη σοβιετική στρατιωτική προσπάθεια στην Κορέα, κατέστησαν αναγκαία μια νέα πορεία σοβιετικής εξωτερικής πολιτικής, που είχε στόχο την ενίσχυση της θέσης της Μόσχας στην περιοχή, συμπεριλαμβανομένης της ενοποίησης κατά μήκος των κοινών Ελληνοβουλγαρικών συνόρων (Castellan, 1991).

Οι σοβιετικοί προβληματισμοί για την ασφάλεια συνεπάγονταν μια πολιτική προσέγγιση μεταξύ της Βουλγαρίας και της Ελλάδας. Έτσι, το 1953, η Σόφια ξεκίνησε διαπραγματεύσεις για την αποκατάσταση των διπλωματικών σχέσεων με την Αθήνα. Η συμφωνία, που υπεγράφη τον Μάιο του 1954, περιλάμβανε τη δέσμευση της Βουλγαρίας να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της βάσει της συνθήκης ειρήνης του 1947 και την υποχρέωνε να παράσχει αρχείο όλων των Ελλήνων προσφύγων του εμφυλίου πολέμου που ζούσαν σε αυτή την περιοχή, με στόχο τον επαναπατρισμό Ελλήνων υπηκόων που διέμεναν στη Βουλγαρία παρά τη θέλησή τους (Δουδούμης, 1999).

Ωστόσο, παρά την αποκατάσταση των διπλωματικών σχέσεων, η Ελλάδα και η Βουλγαρία απέτυχαν να καταλήξουν σε συμφωνία για το ζήτημα των αποζημιώσεων και δεν αντάλλαξαν πρέσβεις για άλλα δέκα χρόνια. Η Σόφια διεκδίκησε ελληνικούς οικονομικούς δασμούς από την περίοδο του μεσοπολέμου (που προέρχεται από τη συμφωνία Καφαντάρη-Μόλλοφ του 1927) και ζήτησε μείωση του ποσού που έπρεπε να πληρώσει, με βάση τις βουλγαρικές δαπάνες για τη βελτίωση των υποδομών κατά την κατοχή της Δυτικής Θράκης. Το εκκρεμές ζήτημα αποζημιώσεων, στον απόηχο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, δεν ήταν αποκλειστικά στις ελληνοβουλγαρικές σχέσεις, αλλά όταν προστέθηκαν στη μεταπολεμική περίοδο της Βουλγαρίας οι απαιτήσεις για διέξοδο στο Αιγαίο, το αποτέλεσμα ήταν πρόσθετη δυσπιστία και εχθρότητα. Για την Ελλάδα, η απροθυμία της Σόφιας να τηρήσει τις οικονομικές ρήτρες σήμαινε γενική απόρριψη των όρων της συνθήκης

ειρήνης, συμπεριλαμβανομένων εκείνων για τον αφοπλισμό. Οι ελληνικοί φόβοι για μια ακόμη επίθεση από τον Βορρά ενισχύθηκαν. Στην πραγματικότητα, η απροθυμία της Σόφιας να πληρώσει αποζημιώσεις, δεν ήταν και τόσο μια εκδήλωση του ρεβιζιονισμού, ως συνέπεια της απροθυμίας του Βουλγαρικού Κομμουνιστικού Κόμματος να αναλάβει την ευθύνη της πολεμικής πολιτικής της μοναρχικής κυβέρνησης. Μια τέτοια κίνηση θα είχε αναπόφευκτα σύγκρουση με την αντιφασιστική ιδεολογία του Βουλγαρικού Κομμουνιστικού Κόμματος (BCP) και το πιο σημαντικό, με αυτό του Κομμουνιστικού Κόμματος της Σοβιετικής Ένωσης (CPSU) .

Τον Ιούλιο του 1964 υπογράφηκαν στην Αθήνα άλλες 12 συμφωνίες για την πλήρη αποκατάσταση των διπλωματικών σχέσεων. Προωθήθηκε η οικονομική σχέση μεταξύ των δύο χωρών, με στόχους όπως η αύξηση του διμερούς εμπορίου και οι άμεσες επενδύσεις. Η Βουλγαρία συμφώνησε να συνεργαστεί με την Ελλάδα όσον αφορά τη χρήση των νερών των ποταμών που διασχίζουν τα εδάφη και των δύο χωρών, να αποκατασταθούν οι οδικές υποδομές στις παραμεθόριες περιοχές, για τη δημιουργία άμεσων τηλεπικοινωνιακών συνδέσεων και για τη δημιουργία απευθείας αεροπορικής διαδρομής μεταξύ Αθήνας και Σόφιας. Το 1965 τα σιδηροδρομικά συστήματα των δύο γειτονικών κρατών συνδέθηκαν τελικά μέσω της κατασκευής ενός τμήματος 20 χιλιομέτρων μεταξύ Κουλάτα και Σιδηροκάστρου. Έτσι με καθυστέρηση μισού αιώνα, η Θεσσαλονίκη συνδέθηκε τελικά σιδηροδρομικώς με τη Σόφια και την υπόλοιπη Βουλγαρία. Οι εμπορικές ανταλλαγές και οι τουριστικές ροές μεταξύ των δύο χωρών αυξήθηκαν σημαντικά (Δουδούμης, 1999).

Η υπογραφή 12 συμφωνιών μεταξύ χωρών που ανήκουν σε δύο αντίπαλες συμμαχίες ήταν ασυνήθιστες στη διπλωματία του Ψυχρού Πολέμου και το γεγονός ότι συνέβη στον απόηχο της κρίσης του Βερολίνου του 1961 και της κουβανικής πυραυλικής κρίσης του 1962. Αντανακλούσαν την βούληση της Βουλγαρίας και της Ελλάδας για εξομάλυνση των σχέσεών τους, παρά το δυσμενές διεθνές περιβάλλον. Οι συμφωνίες αυτές παρέμειναν οι πιο σημαντικές και η πραγματική βάση των διμερών σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών μέχρι τη Συνθήκη Φιλίας και Συνεργασίας του 1991 και την υπογραφή «πακέτου συμφωνιών», αποτελούμενη από 14 συμφωνίες, το 2010. Οι

συμφωνίες καθώς και το γεγονός ότι οι δύο χώρες αντάλλαξαν τελικά πρεσβευτές, εξηγούν την αντίληψη του 1964 ως πραγματικής χρονιάς αποκατάστασης των διπλωματικών σχέσεων.

Από μια σύγχρονη οπτική γωνία, η αποτυχία των δύο γειτονικών χωρών για τη δημιουργία οδικών, σιδηροδρομικών, τηλεφωνικών, τηλεγραφικών ή αεροπορικών συνδέσεων για 20 χρόνια μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου απεικονίζει τον αντίκτυπο του Ψυχρού Πολέμου για τα Βαλκανικά θέματα.

Η ελληνική κυβέρνηση διατηρούσε επίσης ζώνη επιτήρησης με ειδικό καθεστώς συνόρων για εγκατάσταση και μετακίνηση και χρησίμευε ως ουδέτερη ζώνη ενάντια στη μεγάλη στρατιωτική απειλή που προερχόταν από τον Βορρά μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1970.

Η διαφύλαξη των κρατικών συνόρων κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, είχε εκτεταμένες επιπτώσεις στις παραμεθόριες περιοχές, που είχαν παραμεληθεί από πολιτική και κοινωνικοοικονομική άποψη, μέχρι την εισαγωγή των διασυνοριακών πολιτικών της ΕΕ στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Ακόμη και σήμερα, τα διασυνοριακά προγράμματα βελτιώνουν αυτούς τους τομείς, κυρίως όσον αφορά τις υποδομές, ενώ η Ελλάδα και η Βουλγαρία δυσκολεύονται να αντιμετωπίσουν τη σοβαρή δημογραφική κρίση που κληρονόμησαν από την πολιτική εσωτερικής και εξωτερικής «περίφραξης» του Ψυχρού Πολέμου (Lambrianidis, 2001).

Το στρατιωτικό καθεστώς που επιβλήθηκε από το πραξικόπημα του 1967 απείλησε να σταματήσει την εύθραυστη συνεργασία Ελλάδας-Βουλγαρίας (Miller, 2009). Το στρατιωτικό καθεστώς εξέφρασε την ιδεολογία του με έντονη αντικομμουνιστική, αντισλαβική και αντιβουλγαρική προπαγάνδα και έτσι προκάλεσε μια εχθρική απάντηση από ολόκληρο το σοσιαλιστικό μπλοκ που συντονίζονταν από τη Μόσχα.

Παραδόξως όμως, ήταν ακριβώς επί διακυβέρνησης της ελληνικής στρατιωτικής χούντας που η Ελλάδα και η Βουλγαρία τακτοποίησαν και θεσμοποίησαν τις πολιτικές, οικονομικές και πολιτιστικές επαφές για πρώτη φορά στην κοινή τους διπλωματική ιστορία (Baev, 2005). Αυτή η «ανωμαλία»

προήλθε από μια σειρά αιτιών και αντανάκλούσε μια αυξανόμενη ανάγκη για την αντιμετώπιση εθνικών ζητημάτων και όχι απλώς για τη μετάφραση του παγκόσμιου αμερικανοσοβιετικού ανταγωνισμού σε τοπικό (διμερές) πλαίσιο. Παρά τον έντονο αντικομμουνιστικό της πολιτικό λόγο, η στρατιωτική χούντα δεν κατήγγειλε τις συμφωνίες του 1964 με τη Βουλγαρία. Αντίθετα, επιδιώκοντας την αποφυγή της διεθνούς απομόνωσης και για να εδραιώσει τη θέση της έναντι της Τουρκίας, η ελληνική χούντα ακολούθησε μια σειρά από βήματα για την περαιτέρω ανάπτυξη της διμερούς συνεργασίας με τη Βουλγαρία, Αρχικά, η ηγεσία στη Σόφια συμμορφώθηκε με την κοινή σοσιαλιστική πορεία της απομόνωσης του καθεστώτος στην Αθήνα και αρνήθηκε κάθε κίνηση προς την προσέγγιση, αλλά το 1973 τελικά συμφώνησε να ξεκινήσει πολιτικές διαπραγματεύσεις με τη χούντα (Δουδούμης, 1999).

Αρκετοί παράγοντες δικαιολογούσαν την «ανεξάρτητη» πολιτική της Σόφιας απέναντι στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, η ανάγκη να αντισταθμιστεί η ρουμανική κυριαρχία στις βαλκανικές υποθέσεις, να αποτρέψει μια πιθανή ελληνοαλβανική συμφιλίωση και να εκτρέψει τους κινεζικούς πειρασμούς να αυξήσουν την παρουσία της στα Βαλκάνια, ήταν από τους σημαντικότερους.

Ο τότε Βούλγαρος ηγέτης Τόντορ Ζίβκοβ (Todor Zhivkov), περίμενε αυτή την ενθάρρυνση της «ανεξάρτητης στάσης» του Παπαδόπουλου σε βασικά διεθνή ζητήματα, όπως το 1973 η αραβο-ισραηλινή σύγκρουση που θα εξυπηρετούσε μόνο την κοινή στρατηγική του Συμφώνου της Βαρσοβίας, όσο αφορά την αποδυνάμωση της νότιας πτέρυγας του NATO. Το πιο σημαντικό, ήλπιζε η Βουλγαρία να αποκτήσει σημαντικά πλεονεκτήματα στη διευθέτηση μιας σειράς αμφιλεγόμενων ζητημάτων με τη γειτονική Τουρκία.

Μέχρι το 1978 υπογράφηκαν εμπορικές συμφωνίες και πρωτόκολλα και η ένταξη της Ελλάδας το 1981 στην ΕΟΚ σηματοδότησε μια νέα περίοδο στασιμότητας στο διμερές εμπόριο.

2.1.3. Από το 1989 έως σήμερα

Το τέλος της διπολικής αντιπαράθεσης στην Ευρώπη υπονόμωσε τη «γεωπολιτική χρησιμότητα» τόσο της Ελλάδας όσο και της Βουλγαρίας, αναγκάζοντάς τες να αναζητήσουν έναν νέο ρόλο στην αναδυόμενη μεταψυχροπολεμική Ευρώπη, με τη Βουλγαρία να βρίσκεται σίγουρα σε πολύ πιο δύσκολη θέση, καθώς ήταν στο πλευρό όσων έχασαν τον «Ψυχρό Πόλεμο». Δεδομένης της τεταμένης κατάστασης των βουλγαροτουρκικών σχέσεων που υπήρχαν τότε, ως αποτέλεσμα της λεγόμενης «διαδικασίας αναγέννησης» κατά της τουρκικής μειονότητας (1984-1989) και τη μαζική έξοδο των Τούρκων το καλοκαίρι του 1989, η Σόφια έβλεπε τις σχέσεις με την Αθήνα ως μέρος μιας τριμερούς σχέσης: «ήδη στην έναρξη της δημοκρατικής διαδικασίας στη χώρα, επικράτησε η πεποίθηση ότι οι σχέσεις στο τρίγωνο Σόφιας-Αθήνας-Άγκυρας θα ήταν αποφασιστικής σημασίας για την περιφερειακή της ασφάλεια, καθώς και για τον ρυθμό και τις μεταρρυθμίσεις της ολοκλήρωσης της Ευρώπης». Εμφανίστηκαν δύο σχολές σκέψης σχετικά με την πολιτική έναντι της Ελλάδας και της Τουρκίας στη Σόφια τότε: «η φιλοελληνική που αφορά την εδραίωση του παλιού άξονα Σόφιας-Αθήνας (Παπασωτηρίου, 1994) ως ο πιο άμεσος δρόμος για την ένταξη της Βουλγαρίας στην Ευρώπη και η φιλοτουρκική η οποία, εκτός από το επιχείρημα της ανάγκης στενής βουλγαροτουρκικής συνεργασίας, υποστήριζε επίσης ότι, αυτό το είδος της επιλογής θα αντιστοιχούσε επίσης αισθητά στην αμερικανική αντίληψη της Βουλγαρίας για την ενσωμάτωση στη διεθνή ζωή.

Κατά τη δεκαετία του 1990, το Σοσιαλιστικό κόμμα (BSP) και οι Ένοπλες Δυνάμεις θεωρούνταν ευρέως ως πιο κοντά στη («φιλοελληνική») πρώτη σχολή (Tseknon, 1991), ενώ ο πρόεδρος Ζέλιου Ζέλεφ (Zhelyu Zhelev) και το Κίνημα για τα Δικαιώματα και τις Ελευθερίες (MRF) του Αχμέτ Ντουγκάν (Ahmet Dogan) ως μέρος της («φιλοτουρκικής») δεύτερης. Η Ένωση Δημοκρατικών Δυνάμεων (UDF) ισχυρίστηκε ότι ακολούθησε μια πολιτική της «ισότητας», ένας ισχυρισμός που προκάλεσε μεγάλο σκεπτικισμό στις ελληνικές αρχές τη δεκαετία του 1990 και τις δύο φορές που το UDF κατείχε την εξουσία στη Βουλγαρία κατά τη διάρκεια του Φίλιπ Ντιμιτρόβ (Filip

Dimitrov) (Ιανουάριος - Νοέμβριος 1992) και της κυβέρνησης του Ιβάν Κόστοβ (Ivan Kostov) (1997-2001) (Χρηστίδης, Αρμακόλας, Πασχαλίδης, 2017).

Οι κυβερνήσεις του Σοσιαλιστικού κόμματος (BSP) του Αντρέι Λουκάνοφ (Andrey Lukanov) (Ιανουάριος – Νοέμβριος 1990), «πατώντας» στο καλό επίπεδο πολιτικών σχέσεων που είχαν ήδη δημιουργηθεί στις δεκαετίες 1970 και 1980, προσπάθησαν να αναπτύξουν περαιτέρω τις ελληνοβουλγαρικές σχέσεις, έχοντας δύο βασικούς στόχους: την παροχή εγγυήσεων ασφαλείας από την Ελλάδα και την ελληνική διαμεσολάβηση στις σχέσεις της Βουλγαρίας με τη Δύση και ειδικότερα, την Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Η Σόφια ζήτησε, ανεπιτυχώς, την εξέλιξη της Διακήρυξης του 1986 προς την κατεύθυνση της διμερούς στρατιωτικής συνεργασίας με την Αθήνα, λόγω των αντιρρήσεων του NATO να συμφωνήσει σε μια τέτοια εντατικοποίηση της στρατιωτικής συνεργασίας με τη Σόφια. Η Αθήνα όμως, ήταν πολύ πιο πρόθυμη να παράσχει τις καλές υπηρεσίες της προχωρώντας στις σχέσεις της Βουλγαρίας με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

Έτσι, όταν ο Λουκάνοφ, κατά την επίσημη επίσκεψή του στην Αθήνα στις 17 Μαΐου 1990, ζήτησε από τον ομόλογό του Κωνσταντίνο Μητσοτάκη να βοηθήσει την επιθυμία της Σόφιας να δημιουργήσει «όσο το δυνατόν στενές σχέσεις με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα», έλαβε μια θετική απάντηση. Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της 18-19ης Οκτωβρίου 1990, ο Έλληνας πρωθυπουργός ζήτησε την παροχή βοήθειας της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στη Βουλγαρία. Την ίδια περίοδο, η Αθήνα ανταποκρίθηκε επίσης θετικά στο αίτημα της Βουλγαρίας για παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας.

Τον Ιανουάριο του 1991, ο Έλληνας πρωθυπουργός Μητσοτάκης επισκέφθηκε τη Σόφια και είχε συνομιλίες με τον νέο Βούλγαρο πρωθυπουργό, Ντιμιτάρ Ποπόφ (Dimitar Popov), όπου «και οι δύο πλευρές υπογράμμισαν ότι οι ελληνοβουλγαρικές σχέσεις είναι ένας πραγματικά σταθεροποιητικός παράγοντας στα Βαλκάνια». Τον Οκτώβριο του 1991, υπογράφηκε Συνθήκη Φιλίας, Καλής Γειτονίας, Συνεργασίας και Ασφάλειας, που μπορεί να χαρακτηριστεί σημαντική, διότι περιείχε σημαντικές εγγυήσεις ασφαλείας στο πλαίσιο της συλλογικής ασφαλείας. Η διάλυση της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας και

ειδικότερα, η διακήρυξη της ανεξαρτησίας της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας (ΠΓΔΜ – FYROM), προκάλεσε τις πρώτες σοβαρές, μετά το 1989, διπλωματικές διαφορές μεταξύ των δύο χωρών. Το Σεπτέμβριο του 1991, η Σόφια αρνήθηκε να συμμετάσχει σε τριμερή συνάντηση στην Αθήνα, μια διπλωματική πρωτοβουλία της κυβέρνησης Μητσοτάκη, τονίζοντας ότι «δεν ήθελε να συμμετάσχει σε συνάντηση που αφορά το μέλλον της Μακεδονίας» χωρίς τη συμμετοχή εκπροσώπων από την ΠΓΔΜ (Χρηστίδης, Αρμακόλας, Πασχαλίδης, 2017).

Η προσπάθεια της Ελλάδας και της Βουλγαρίας να υπογραμμίσουν τη συνέχεια σε αυτή την πορεία της διμερούς συνεργασίας, φάνηκε να είναι η πιο σημαντική πολιτική στρατηγική και για τις δύο χώρες, μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Το 1991, Αθήνα και Σόφια υπέγραψαν μια Συνθήκη Φιλίας και Ασφάλειας, η οποία περιελάμβανε ρυθμίσεις στους τομείς της οικονομίας, της ασφάλειας, της βιομηχανίας, των τραπεζών, της τεχνολογίας και της επιστήμης, την υδροοικονομία και την οικολογία. Το στρατηγικά σημαντικό μέρος της Συνθήκης ήταν το άρθρο 6, που όριζε ότι σε περίπτωση που μια από τις δύο χώρες ήταν υπό άμεση επίθεση ή απειλούνταν από τρίτη χώρα, η άλλη χώρα θα έπρεπε να μην παρέχει στην τρίτη χώρα καμία πολιτική, στρατιωτική ή άλλη βοήθεια και υποστήριξη (Kentriotis, 1998).

Ενώ η απόφαση της κυβέρνησης Φίλιπ Ντιμιτρόβ (Philip Dimitrov) τον Ιανουάριο του 1992 να αναγνωρίσει την ΠΓΔΜ με το συνταγματικό της όνομα, προκάλεσε σοβαρή ένταση στις διμερείς σχέσεις, ο Έλληνας Υπουργός Εξωτερικών Αντώνης Σαμαράς συμφώνησε με τον Υπουργό Εξωτερικών της Βουλγαρίας Στόγιαν Γκάνεβ (Stoyan Ganev) για μια συντονισμένη δράση, για τις κινήσεις ανεξαρτησίας του βόρειου γείτονα της Ελλάδας (Χρηστίδης, Αρμακόλας, Πασχαλίδης, 2017).

Την ίδια περίπου περίοδο, στην Αθήνα άρχισαν να θεωρούν τη Βουλγαρία ως μέρος του αναδυόμενου «ανθελληνικού» άξονα που φέρεται να διαμορφωνόταν εκείνη την εποχή στα Βαλκάνια, από την Τουρκία, την ΠΓΔΜ και την Αλβανία. Η Βουλγαρία θεωρήθηκε επιρρεπής στην τουρκική επιρροή λόγω του πρόσφατα ανυψωμένου πολιτικού ρόλου της τουρκικής μειονότητας και των προσπαθειών των μετακομμουνιστικών πολιτικών ελίτ να ξεφύγουν

από την εικόνα της χώρας ως κομμουνιστικό-σοβιετικό οχυρό. Τέτοιες απόψεις αντανάκλυσαν εν μέρει παράλογες τάσεις που άρχισαν να εξαπλώνονται μεταξύ των πολιτικών ελίτ και της κοινή γνώμης, λόγω της βαλκανικής κρίσης και της ανεξαρτησίας της ΠΓΔΜ (Παπασωτηρίου, 1994).

Ωστόσο, η αλήθεια του θέματος είναι ότι για ένα διάστημα οι πολιτικές ελίτ στην Αθήνα είχαν σοβαρές ανησυχίες για τις αντιληπτές τουρκικές ρεβιζιονιστικές τάσεις και τις προσπάθειες της Άγκυρας να επεκτείνει την πολιτική επιρροή στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων μέσω μουσουλμανικών πληθυσμών και φιλικών κυβερνήσεων. Αυτό ονομαζόταν συχνά το «τουρκο-μουσουλμανικό τόξο», το οποίο επεκτάθηκε στη Βουλγαρία, την ΠΓΔΜ και την Αλβανία, «περικυκλώνοντας» έτσι την Ελλάδα (Χρηστίδης, Αρμακόλας, Πασχαλίδης, 2017).

Το αρνητικό πολιτικό κλίμα όμως δεν προκάλεσε σοβαρή ζημιά ούτε διήρκεσε πολύ. Κατά τις συνομιλίες του Φίλιπ Ντιμιτρόβ (Philip Dimitrov) στην Αθήνα τον Μάιο του 1992 τονίστηκε ότι, αν και οι δύο πλευρές διαφώνησαν στο θέμα της αναγνώρισης της ΠΓΔΜ, αυτό «δεν είχε επηρεάσει τη φιλική τους σχέση, είναι φυσικό οι αληθινοί φίλοι να διαφωνούν σε συγκεκριμένα θέματα» οι δύο πρωθυπουργοί δήλωσαν χαρακτηριστικά (Χρηστίδης, Αρμακόλας, Πασχαλίδης, 2017). Η γρήγορη, μετά το 1992, ανάπτυξη των διμερών οικονομικών δεσμών και η παροχή σταθερής διπλωματικής υποστήριξης της Αθήνα στις προσπάθειες της Σόφιας να προωθήσει τις σχέσεις της με την ΕΕ, ενίσχυσαν τις διμερείς σχέσεις. Έτσι, τον Μάρτιο του 1993 υπογράφηκε συμφωνία για την αμοιβαία προώθηση και προστασία των επενδύσεων, ενώ τον Οκτώβριο του 1993 ο Βούλγαρος Υπουργός Εξωτερικών Στάνισλαβ Δασκάλοβ (Stanislav Daskalov), σε συνέντευξή του σε ελληνική εφημερίδα, εξέφρασε την ευγνωμοσύνη της χώρας του για «τη στήριξη και τη βοήθεια της ελληνικής πλευράς» στις προσπάθειες της Βουλγαρίας «σταδιακά να ενσωματωθεί στις ευρωπαϊκές δομές».

Μετά το σχηματισμό της κυβέρνησης από το Βουλγαρικό Σοσιαλιστικό Κόμμα (BSP) υπό τον Ζαν Βιντένοβ (Zan Videnov), τον Ιανουάριο του 1995, υπήρξε μια ουσιαστική εξέλιξη των διμερών σχέσεων, βοηθούμενων βεβαίως από την ιδεολογική εγγύτητα των δύο κομμάτων στην εξουσία στην Αθήνα και

τη Σόφια και μια καλή προσωπική χημεία που υπήρχε μεταξύ του πρωθυπουργού Ανδρέα Παπανδρέου και του πολύ νεότερου Βούλγαρου συνάδελφου του. Η ανταλλαγή των επίσημων επισκέψεων εντάθηκε, ενώ υπογράφηκαν πολλές σημαντικές συμφωνίες: όπως οι συμφωνίες που αφορούν το άνοιγμα των τριών νέων συνοριακών διελεύσεων και η συμφωνία για τα ύδατα των ποταμών Νέστου, Στρυμόνα και Έβρου. Και οι δύο υπογράφηκαν κατά την επίσκεψη του Έλληνα Υπουργού Εξωτερικών Κάρολου Παπούλια στη Σόφια, το Δεκέμβριο του 1995. Ενώ τον Ιούνιο του 1995, κατά τη διάρκεια μιας συνάντησης στη Μόσχα, υπήρξε μια πρώτη συμφωνία για την κατασκευή του πετρελαιοαγωγού Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολη. Ο Έλληνας Πρόεδρος Κωστής Στεφανόπουλος επισκέφτηκε επίσης τη Βουλγαρία τον Νοέμβριο του 1995. Σύμφωνα με ανώτερο Έλληνα διπλωμάτη της εποχής, ο λόγος του Προέδρου Στεφανόπουλου στο βουλγαρικό Κοινοβούλιο είχε ιδιαίτερη σημασία γιατί ξεκαθάρισε ότι η Ελλάδα ήταν πρόθυμη να στηρίξει την είσοδο της Βουλγαρίας στους δυτικούς θεσμούς, και ιδιαίτερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, χωρίς να περιμένει οφέλη από τη Βουλγαρία σε αντάλλαγμα (Χρηστίδης, Αρμακόλας, Πασχαλίδης, 2017).

Μετά το σχηματισμό της νέας κυβέρνησης της Ένωσης Δημοκρατικών Δυνάμεων (UDF), τον Μάιο του 1997, υπό τον Ιβάν Κόστοβ (Ivan Kostov), υπάρχει αισθητή απουσία επαφών υψηλού επιπέδου μεταξύ των δύο πλευρών, για τα επόμενα δύο χρόνια, δημιουργώντας την εντύπωση χαλάρωσης των διμερών σχέσεων. Την περίοδο αυτή η Σόφια επιδίωκε να αναβαθμίσει τις σχέσεις της με την Άγκυρα. Μόνο μετά την επίσκεψη του Κοστόβ στην Αθήνα, τον Ιούλιο του 1999, το κλίμα θα άλλαζε, καθώς η Σόφια αναζήτησε ξανά από την Αθήνα διπλωματική υποστήριξη στις προσπάθειές της να προωθήσει τις σχέσεις της με την ΕΕ. Η στιγμή δεν ήταν τυχαία: μετά την επέμβαση του ΝΑΤΟ στο Κοσσυφοπέδιο και την υποστήριξη που είχε παράσχει η Σόφια, η εικόνα της Βουλγαρίας στις Βρυξέλλες είχε βελτιωθεί σημαντικά και έτσι οι πιθανότητες του να επιτύχει συμφωνία για την έναρξη των ενταξιακών συνομιλιών με την ΕΕ ήταν πολλές. Ο Βούλγαρος πρωθυπουργός δήλωσε ότι η Ελλάδα είναι ο «σημαντικός πολιτικός εταίρος της Βουλγαρίας στα Βαλκάνια» (Χρηστίδης, Αρμακόλας, Πασχαλίδης, 2017).

Η νέα εμπιστοσύνη που οικοδομήθηκε στις διμερείς σχέσεις ήταν τέτοια που κατά τη διάρκεια της σοβαρής εσωτερικής διένεξης της ΠΓΔΜ, λέγεται ότι η Σοφία πρότεινε στην Αθήνα μια συντονισμένη αποστολή στρατιωτικών δυνάμεων στην ΠΓΔΜ, πρόταση που η τελευταία απέρριψε. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι στις αρχές της δεκαετίας του 2000 οι διμερείς σχέσεις είχαν αποκτήσει μια δυναμική καλών, εργασιακών σχέσεων, ανεξάρτητα από τις πολιτικές αλλαγές και στις δύο χώρες. Έτσι, μετά την εκλογή του Συμεών Μπρρορίσοφ Σαξκομπουργκκότσκι ή Τσάρου Συμεών Β΄, ως νέου πρωθυπουργού της Βουλγαρίας, τον Ιούλιο του 2001, υπήρχαν διαφορές μεταξύ των δύο πλευρών σχετικά με τους μετόχους της εταιρείας που θα διέτρεχε τον αγωγό Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολη, ή για το κλείσιμο των πυρηνικών αντιδραστήρων στον πυρηνικό σταθμό ηλεκτροπαραγωγής στο Κοζλοντούι. Ωστόσο, όταν ο Έλληνας πρωθυπουργός Κώστας Σημίτης επισκέφτηκε τη Σόφια, τον Ιανουάριο του 2002, τόνισε την ελληνική υποστήριξη για την ένταξη της Βουλγαρίας στο ΝΑΤΟ και την ΕΕ. Υπήρξε συμφωνία για την αποφυγή διπλής φορολογίας, ενώ ο Έλληνας Πρωθυπουργός ανακοίνωσε το ελληνικό σχέδιο για την ανασυγκρότηση των Βαλκανίων, έργο που περιελάμβανε και τη Βουλγαρία.

Ήταν όμως οι διμερείς οικονομικές σχέσεις που «ωθούσαν τις σχέσεις προς τα εμπρός». Μέχρι το 2004 περίπου 1.100 ελληνικές εταιρείες ήταν παρούσες στη Βουλγαρία και παρείχαν απασχόληση σε περίπου 85.000 άτομα (Ημερησία, 2004). Έλληνες τουρίστες στη Βουλγαρία ξόδευαν ετησίως περίπου 130 εκατομμύρια δολάρια ενώ οι Έλληνες φοιτητές ξόδευαν άλλα 20 εκατομμύρια δολάρια ετησίως. Επιπλέον, Βούλγαροι μετανάστες στη Βουλγαρία έστελνα ετησίως 400 εκατομμύρια δολάρια (Χρηστίδης, Αρμακόλας, Πασχαλίδης, 2017).

Η είσοδος της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας στην ΕΕ, τον Ιανουάριο του 2007, έτυχε μεγάλης υποδοχής στην Αθήνα, καθώς τελικά η Ελλάδα αποκτούσε κοινά σύνορα με την υπόλοιπη ΕΕ. Η νέα ελληνική κυβέρνηση του Κώστα Καραμανλή και η νέα βουλγαρική κυβέρνηση του Σεργκέι Στάνισεφ οριστικοποίησαν τη συμφωνία (Μάρτιος 2007) για τον αγωγό Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολη (European Council on Foreign Relations, 2016).

Υπήρχαν ωστόσο παρατηρητές και διαμορφωτές της κοινής γνώμης στην Ελλάδα, που θεώρησαν με τη σοβαρή αποδυνάμωση της ελληνικής θέσης στην περιοχή, ότι η Βουλγαρία θα επιδιώξει να εκμεταλλευτεί την κατάσταση προκειμένου να αυξήσει τη δική της επιρροή τόσο στις περιφερειακές υποθέσεις όσο και στο πλαίσιο των πολυμερών οργανισμών, όπως η ΕΕ και το ΝΑΤΟ.

Τον Ιούλιο του 2010 ξεκίνησε το Υψηλού Επιπέδου Συμβουλίου Συνεργασίας μεταξύ Ελλάδας και Βουλγαρίας υπό των κυβερνήσεων του Γιώργου Παπανδρέου και του Μπόικο Μπορίσοβ (Boyko Borisov). Η δεύτερη συνεδρίαση του πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα τον Δεκέμβριο του 2012 και περιελάμβανε συναντήσεις μεταξύ των πρωθυπουργών των δύο χωρών, Σαμαρά και Μπορίσοφ. Η τρίτη συνεδρίαση πραγματοποιήθηκε τον Αύγουστο 2016 με αφορμή την επίσκεψη του Έλληνα πρωθυπουργού Τσίπρα στη Σόφια.

Σε περιφερειακούς όρους, η ιδέα των πολιτικών διαβουλεύσεων σε ετήσιες διμερείς συναντήσεις είχε τη δυνατότητα να διαδραματίσει σταθεροποιητικό ρόλο υπό το φως της πρόσφατης ανόδου της εθνικιστικής ρητορικής και των λαϊκιστικών λόγων στα Βαλκάνια. Σε μια κοινή πολιτική Διακήρυξη, η Ελλάδα και η Βουλγαρία συνέδεσαν την πρωτοβουλία τους με την ολοκληρωμένη ανάπτυξη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και εξέφρασαν την αποφασιστικότητά τους να συνεργαστούν για την προώθηση της ειρήνης, της σταθερότητας και των σχέσεων καλής γεινίας των περιοχών σε όλη τη χώρα. Επιπλέον, οι δύο χώρες συμφώνησαν να μοιραστούν την ευθύνη για την προώθηση της εσωτερικής ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ιδίως με την ενίσχυση της ασφάλειας των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ στη Νοτιοανατολική Ευρώπη (Konstadinova, 2014).

Η οικονομική κρίση που επηρεάζει την Ελλάδα είναι ένας λόγος που αναφέρεται για την τετραετή ηρεμία στον πολιτικό διάλογο. Αλλά ο πρωθυπουργός Μπόικο Μπορίσοφ τόνισε ως τέτοια τη συνεχιζόμενη σημασία των διμερών σχέσεων: «αν και μπορεί να ανήκουν σε διαφορετικές πολιτικές οικογένειες, οι δύο κυβερνήσεις είναι αναμφισβήτητα ομοιοπαθείς σε όλες τις κρίσιμες σφαίρες και πάντα αλληλοϋποστήριζαν σε περιόδους κρίσης»

(Mihalopoulos, 2016). Λίγες μέρες πριν από την επίσκεψη της ελληνικής κυβέρνησης, ανέφεραν ότι «η αποσταθεροποίηση της Τουρκίας θα λειτουργήσει ως καταλύτης στις εξελίξεις στην περιοχή». Οι κοινές ανακοινώσεις των δύο πρωθυπουργών «έδειξαν τον ρόλο των δύο χωρών ως πυλώνων σταθερότητας στο περιβάλλον της περιοχής, σε μια περίοδο γενικευμένης αποσταθεροποίησης στη γειτονιά τους και σημείωσε τη συμφωνία τους για βαθύτερη συνεργασία εντός της ΕΕ και του ΝΑΤΟ προκειμένου να ενισχυθεί αυτός ο ρόλος και να διασφαλίσει την ασφάλεια, τη σταθερότητα, την ειρήνη και την ανάπτυξη στην περιοχή» (Mihalopoulos, 2016). Είναι, επομένως, σαφές ότι αυτό το Συμβούλιο και οι διμερείς σχέσεις γενικότερα συνέχισαν να λειτουργούν καθ' όλη την ταραγμένη περίοδο της ελληνικής κρίσης χρέους και υπό διαφορετικές κυβερνήσεις (Konstadinova, 2014).

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι και άλλες εξελίξεις τα τελευταία χρόνια έχουν βάσει τις σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών να δοκιμαστούν ή σε άλλες περιπτώσεις να επιβεβαιώσουν τα κοινά τους συμφέροντα. Ένα παράδειγμα της πρώτης είναι η προσφυγική και μεταναστευτική κρίση του 2015, που έγινε μια από τις σοβαρότερες πολιτικές κρίσεις ασφαλείας στην ΕΕ τις τελευταίες δεκαετίες και έφεραν τη ζώνη Σένγκεν στα πρόθυρα της κατάρρευσης. Κατά τη διάρκεια της κρίσης, η ουγγρική διπλωματία και ο Βίκτορ Όρμπαν, ο ανεπίσημος αρχηγός της, στην προσπάθειά της να αμφισβητήσει το ευρωπαϊκό κυρίαρχο ρεύμα, επιχείρησε επανειλημμένα να «στρατολογήσει» τη βουλγαρική κυβέρνηση και να την πείσει για την ανάγκη απομόνωσης της Ελλάδας. Ο Μπορίσοφ, παρά την αγωνία του για τις συνέπειες της κρίσης και την περιστασιακή «αυστηρή ρητορική» του για το θέμα, απέρριψε τις προσφορές των χωρών του Βίσεγκραντ. Σύμφωνα με διπλωματικές πηγές, τονίστηκε ότι δεν μπορεί να υπάρξει λύση στην κρίση που να μην περιλαμβάνει και την Ελλάδα. Ενώ η Ελλάδα είναι φυσικά «κράτος πρώτης γραμμής» για την ΕΕ, όταν πρόκειται για μικτά μεταναστευτικά κύματα, είναι σαφές ότι και για τη Βουλγαρία το μεταναστευτικό πρόβλημα αποτελεί πιθανή πηγή και άλλων σοβαρών προβλημάτων που μπορεί να έχει οικονομικές συνέπειες και να προκαλέσει ανησυχία για την ασφάλεια. Έτσι, η κρίση του

2015 έδειξε ότι και οι δύο χώρες πρέπει να εντείνουν τη συνεργασία τους στην ΕΕ και όχι μόνο.

Ένα άλλο παράδειγμα είναι πώς, τόσο η Βουλγαρία όσο και η Ελλάδα, βρέθηκαν εκτός της λεγόμενης «διαδικασίας του Βερολίνου», μια πρωτοβουλία του Γερμανικού Υπουργείου Εξωτερικών με στόχο τη διατήρηση της δυναμικής ένταξης των Δυτικών Βαλκανίων στην ΕΕ. Ούτε η Ελλάδα ούτε η Βουλγαρία είχαν προσκληθεί να συμμετάσχουν σε αυτή τη διαδικασία. Και αυτό, παρά το γεγονός ότι, αυτή η πρωτοβουλία επεκτάθηκε χρονικά, σε εύρος και σταδιακά προσέλκυσε αρκετά κράτη μέλη της ΕΕ. Αυτές οι εξελίξεις αποκαλύπτουν ότι η Ελλάδα και η Βουλγαρία θα πρέπει να συνεχίσουν να έχουν συντονισμό και συνεργασία σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος, τόσο στην περιοχή, όσο και στο πλαίσιο πολυμερών οργανισμών.

Στις 26 Φεβρουαρίου 2020 στην πόλη της Αλεξανδρούπολης, πραγματοποιήθηκε το Δ΄ Ανώτατο Συμβούλιο Συνεργασίας Ελλάδας-Βουλγαρίας. Στη συνάντηση υψηλού επιπέδου συμμετείχαν σχεδόν όλα τα μέλη των δύο κυβερνήσεων με επικεφαλής τον Πρωθυπουργό της Βουλγαρίας Μπόικο Μπρίσοβ και τον Πρωθυπουργό της Ελλάδας Κυριάκο Μητσοτάκη. Οι δύο πρωθυπουργοί είχαν συνάντηση κατ' ιδίαν αλλά και από κοινού με τις αντιπροσωπείες των δύο κρατών (<https://primeminister.gr>). Ο Μπόικο Μπρίσοβ και ο Μητσοτάκης είχαν μιλήσει για τελευταία φορά στη Θεσσαλονίκη τον Νοέμβριο του 2019 στο πλαίσιο του Οικονομικού Φόρουμ Θεσσαλονίκης.

Οι δύο γείτονες χώρες αποφάσισαν να ενισχύσουν τη συνεργασία στους τομείς της άμυνας, της ασφάλειας, της πολιτικής προστασίας, της οικονομίας, της ενέργειας, των μεταφορών, των υποδομών, της διασυνοριακής συνεργασίας, του πολιτισμού, της εκπαίδευσης και του αθλητισμού. Ένα από τα βασικά μηνύματα της συνάντησης, επισήμανε ο Βούλγαρος πρωθυπουργός, ήταν ότι η συνεργασία μεταξύ Βουλγαρίας και Ελλάδας διασφαλίζει τη σταθερότητα και την ευημερία όχι μόνο των δύο χωρών, αλλά ολόκληρης της περιοχής ως άξονα σταθερότητας στην Νοτιοανατολική Ευρώπη.

Επίκεντρο των συνομιλιών των δύο κυβερνήσεων και των δύο Πρωθυπουργών ήταν η διμερής συνεργασία στον τομέα της ενέργειας και των υποδομών καθώς και οι οικονομικές σχέσεις γενικότερα. Η διασφάλιση της ενεργειακής ασφάλειας και η διαφοροποίηση των πηγών και των διαδρομών φυσικού αερίου αποτελεί κορυφαία προτεραιότητα για τη βουλγαρική κυβέρνηση, όχι μόνο σε εθνικό αλλά και περιφερειακό επίπεδο. Γι' αυτό στη συνάντηση και οι δύο Πρωθυπουργοί μίλησαν για τη σύνδεση φυσικού αερίου Βουλγαρίας-Ελλάδας, τον τερματικό σταθμό υγροποιημένου αερίου στην Αλεξανδρούπολη, στον οποίο η Βουλγαρία δήλωσε συμμετοχή στο 20% και τον σιδηροδρομικό διάδρομο «Θεσσαλονίκη-Καβάλα-Αλεξανδρούπολη-Μπουργκάς-Βάρνα- Ρουσ».

Στο πλαίσιο της ανάπτυξης του Νότιου Διαδρόμου Φυσικού Αερίου, η διασύνδεση Βουλγαρίας-Ελλάδας θα παρέχει στην περιοχή πρόσβαση σε εναλλακτικές παροχές από την περιοχή της Κασπίας. Το έργο είναι επίσης σημαντικό λόγω της δυνατότητας εισαγωγής φυσικού αερίου από τον υπάρχοντα και προγραμματισμένο νέο τερματικό σταθμό LNG στην Ελλάδα. Οι κύριοι προμηθευτές αερίου και άλλων παραγωγών LNG του τερματικού σταθμού της Αλεξανδρούπολης αναμένεται να είναι εταιρείες που εξάγουν υγροποιημένο φυσικό αέριο όπως οι ΗΠΑ, Κατάρ, Αλγερία, Νιγηρία. «Η ενέργεια είναι τομέας προτεραιότητας στις οικονομικές μας σχέσεις», δήλωσε ο βούλγαρος πρωθυπουργός. Χαιρέτισε τη ξεκάθαρα δεδηλωμένη πολιτική βούληση για επιδίωξη διμερών και περιφερειακών ενεργειακών έργων όπως, η διασύνδεση φυσικού αερίου Ελλάδας-Βουλγαρίας και ο τερματικός σταθμός υγροποιημένου φυσικού αερίου στην Αλεξανδρούπολη. «Η δημιουργία μιας ανταγωνιστικής αγοράς ενέργειας με ίση μεταχείριση όλων των έργων, είναι απαραίτητη για τη διασφάλιση της ενεργειακής ασφάλειας των ευρωπαϊκών πολιτών. Με αυτόν τον τρόπο, θα έχουν προσιτή και αξιόπιστη ενέργεια σε δίκαιη τιμή αγοράς», είπε ο Βούλγαρος Πρωθυπουργός (Kandilarov, 2020).

Στη συνάντηση συζητήθηκαν οι οικονομικές σχέσεις των δύο χωρών γενικότερα και η ανοδική πορεία του εμπορίου. Μεταξύ Ιανουαρίου και Οκτωβρίου 2019, το εμπόριο μεταξύ της Βουλγαρίας και της Ελλάδας αυξήθηκε κατά 9,3% σε ετήσια βάση, φθάνοντας περίπου τα 3 δισεκατομμύρια ευρώ. Η Ελλάδα συγκαταλέγεται στους πέντε κορυφαίους

επενδυτές στη Βουλγαρία, με ελληνικές εταιρείες να επενδύουν στον τραπεζικό τομέα, τις τηλεπικοινωνίες, τη μεταλλουργία, την κλωστοϋφαντουργία, τις κατασκευές (Kandilarov, 2020).

Τέλος, στο πλαίσιο του Δ΄ Συμβουλίου Συνεργασίας Υψηλού Επιπέδου Ελλάδας-Βουλγαρίας, η Ελλάδα και η Βουλγαρία υπέγραψαν πολλά μνημόνια συνεργασίας σε θέματα ασφάλειας, οικονομίας, ενέργειας, μεταφορών, υποδομών και διασυνοριακής συνεργασίας. Ο Πρωθυπουργός Κυριάκος Μητσοτάκης, ανέφερε σε κοινές δηλώσεις του με τον Βούλγαρο ομόλογό του Μπόικο Μπρίσοβ, ότι τα μνημόνια συμφωνίας ενισχύουν τη στρατηγική εταιρική σχέση των δύο χωρών σε όλα τα επίπεδα συνεργασίας. Ειδικότερα, υπεγράφη Συμφωνία Διασυνοριακής Κυκλοφορίας Ελλάδας – Βουλγαρίας μεταξύ του υπουργού Μεταφορών Κωνσταντίνου Αχ. Καραμανλή και του Βούλγαρου ομολόγου του Ρόσσεν Τζελιάσκοβ (Rossen Jeliazkov). Ο Καραμανλής εξήρε τη συμφωνία, ως συμφωνία που «θα δημιουργήσει ένα πλαίσιο που θα διευκολύνει και θα επιταχύνει τη διμερή διασυνοριακή συνεργασία». Αυτή η συμφωνία θα βοηθήσει επίσης στην επίτευξη «του στόχου μας να συνδέσουμε τις πόλεις της Καβάλας, της Αλεξανδρούπολης, του Μπουργκάς και της Βάρνας σιδηροδρομικώς με τον Δούναβη», δήλωσε ο Έλληνας Πρωθυπουργός (<https://primeminister.gr>). Επίσης, στο πλαίσιο αυτό, θα κατασκευαστούν δύο μεγάλα οδικά δίκτυα για την καλύτερη διασύνδεση των δύο χωρών, ειδικά αυτό που θα συνδέει την Αλεξανδρούπολη με το Ντιμιτρόβγκραντ και θα συμβάλει σε μια νέα εμπορική σημασία όλων των ελληνικών λιμανιών του Αιγαίου, που συνδέονται πλέον με το λιμάνι Ρούσε στον Δούναβη.

Επιπλέον, οι δύο Πρωθυπουργοί συμφώνησαν να εξετάσουν την αναβάθμιση της συνοριακής διέλευσης Νυμφέα-Μακάζα, ώστε να επιτρέπεται η διέλευση φορτηγών και λεωφορείων.

Υπεγράφη ακόμη Μνημόνιο Συνεργασίας Enterprise Greece – Invest Bulgaria Agency, το οποίο προβλέπει ανταλλαγή πληροφοριών για επενδυτές στις δύο χώρες, παροχή πληροφοριών για επενδυτικές ευκαιρίες και αμοιβαία ενημέρωση για έρευνα αγοράς και παροχή στατιστικών στοιχείων (<https://primeminister.gr>).

Οι δύο χώρες υπέγραψαν επίσης Κοινή Διακήρυξη για τη συμπλήρωση 140 χρόνων επίσημων διπλωματικών σχέσεων, η οποία σύμφωνα με τον Έλληνα Πρωθυπουργό, δείχνει ότι «η Ελλάδα και η Βουλγαρία αποφάσισαν να προχωρήσουν στον δρόμο της ειρήνης και της ανάπτυξης, στις χώρες μας, στα Βαλκάνια και σε ολόκληρη την ευρύτερη περιοχή» (<https://primeminister.gr>).

Επίσης, ο Έλληνας Πρωθυπουργός είχε την ευκαιρία να εκφράσει προς το Βούλγαρο ομόλογό του την έντονη ανησυχία του για την κλιμάκωση της παράνομης συμπεριφοράς της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο, μέσω ενεργειών οι οποίες αντίκεινται στο Διεθνές Δίκαιο, καθώς και τη σταθερή προσήλωση της χώρας σε ανοιχτούς διαύλους επικοινωνίας και καλόπιστο διάλογο, στη βάση πάντοτε της διεθνούς νομιμότητας (<https://primeminister.gr>).

Οι δύο πρωθυπουργοί επιβεβαίωσαν τον στενό συντονισμό και την αμοιβαία υποστήριξη τους σε πολυμερείς οργανισμούς, συμπεριλαμβανομένων των Ηνωμένων Εθνών, και επανέλαβαν την υποστήριξη τους στην ευρωπαϊκή ένταξη των Δυτικών Βαλκανίων και την προθυμία τους για περαιτέρω συνεργασία προς αυτή την κατεύθυνση.

Σχετικά με την πρόσφατη ένταση στο Αιγαίο και τις σχέσεις Ελλάδας-Κύπρου-Τουρκίας, κατέστη σαφές ότι οι απόψεις της Βουλγαρίας και της Ελλάδας συμπίπτουν ως προς τη σημασία του σεβασμού του διεθνούς δικαίου, πολύ περισσότερο στην ταραγμένη περιοχή της νοτιοανατολικής Μεσογείου και ότι οι επιθετικές προκλήσεις που προέρχονται από την Ανατολή δεν πρέπει να παρερμηνεύονται ή να υποτιμούνται. Από αυτή την άποψη και οι δύο χώρες συμφωνούν ότι, η Ευρωπαϊκή Ένωση και όλα τα κράτη μέλη, πρέπει να στείλουν σαφέστερα και αυστηρότερα μηνύματα στην Άγκυρα. Ο Μπόικο Μπρίσοβ υπογράμμισε επίσης τη σημασία των κοινών προσπαθειών για την επιτάχυνση του ρυθμού υλοποίησης των έργων στα οποία συνεργάζονται οι δύο χώρες (Kandilarov, 2020).

Ανέφερε το έργο του Διασυνδετήριου Αγωγού Φυσικού Αερίου Gas Interconnector Greece - Bulgaria (IGB) Ελλάδας-Βουλγαρίας και πώς η κατασκευή του, καθώς και η προμήθεια των απαιτούμενων σωλήνων,

ανατέθηκαν με «έναν απολύτως διαφανή διαγωνισμό» σε δύο ελληνικές εταιρείες. Ζήτησε από τον Μητσοτάκη να προχωρήσει στις απαιτούμενες ενέργειες που θα δουν την ολοκλήρωση αυτού του έργου εντός του έτους (Konstadinova, 2014).

Όσον αφορά τις σχέσεις με την Τουρκία, την Αλβανία και τα Σκόπια («Βόρεια Μακεδονία»), ο Μπόικο Μπρίσοβ εξέφρασε την άποψη ότι τόσο η Βουλγαρία όσο και η Ελλάδα έχουν σεβαστεί τις δεσμεύσεις τους για την Αλβανία και τα Σκόπια («Βόρεια Μακεδονία») και τόνισε ότι αυτές οι χώρες πρέπει να κάνουν το ίδιο για την Ελλάδα και τη Βουλγαρία (Konstadinova, 2014).

Οι Υπουργοί Πολιτισμού της Βουλγαρίας και της Ελλάδας συζήτησαν επίσης τις δυνατότητες στο πλαίσιο του Προγράμματος Διασυνοριακής Συνεργασίας INTERREG, μία από τις κύριες επενδυτικές προτεραιότητες του οποίου είναι η διατήρηση, ανάδειξη και ανάπτυξη της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς. Οι δύο πλευρές συμφωνούν ότι τον Απρίλιο του τρέχοντος έτους θα υπογραφεί μνημόνιο για τον πολιτισμό μεταξύ των υπουργείων Βουλγαρίας και Ελλάδας. Το έγγραφο θα βοηθήσει στη διεύρυνση των επαφών μεταξύ ιδρυμάτων και επαγγελματιών στον τομέα της προστασίας και προώθησης της πολιτιστικής κληρονομιάς και των ευκαιριών για την παρουσίαση των σύγχρονων τεχνών (Kandilarov, 2020).

Συμπερασματικά, αυτή η διακυβερνητική συνάντηση σίγουρα συνέβαλε στην ενίσχυση των δεσμών μεταξύ Βουλγαρίας και Ελλάδας, βοηθώντας τις να φτάσουν σε υψηλότερο επίπεδο στις στρατηγικές πολιτικές, οικονομικές και πολιτιστικές σχέσεις τους. Συζητήθηκαν θέματα και έργα αμοιβαίου ενδιαφέροντος και διευθετήθηκαν οι κοινές προτεραιότητες των δύο χωρών με στόχο την επίτευξη υψηλότερης οικονομικής ανάπτυξης, συνοχής, σταθερότητας και ασφάλειας στην περιοχή. Στο πλαίσιο του εορτασμού της 140ης επετείου από τη σύναψη διπλωματικών σχέσεων μεταξύ Βουλγαρίας και Ελλάδας το 2020, οι δύο πλευρές έστειλαν ένα ισχυρό μήνυμα συνεργασίας και καλής γειτονίας. Η Βουλγαρία και η Ελλάδα παρέχουν ένα σαφές παράδειγμα του τρόπου με τον οποίο μπορούν να ξεπεραστούν επιτυχώς οι ιστορικές αντιφάσεις και να οικοδομηθεί η εμπιστοσύνη και η

εταιρική σχέση, στο πνεύμα των κοινών ευρωπαϊκών και ευρωατλαντικών αξιών. Εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του NATO, η Βουλγαρία και η Ελλάδα συνεργάζονται επίσης πολύ ενεργά. Η κατάσταση στη ΝΑ Ευρώπη και την ευρύτερη περιοχή καθώς και η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση των Δυτικών Βαλκανίων αποτελούν προτεραιότητες και για τις δύο χώρες. Η Βουλγαρία δείχνει επίσης έντονο ενδιαφέρον για συνεργασία με την Ελλάδα σε θέματα όπως η μετανάστευση, η κλιματική αλλαγή και ο τουρισμός. Η Αντιπρόεδρος της Βουλγαρίας και υπουργός Εξωτερικών Αικατερίνα Ζαχάριεβα (Ekaterina Zaharieva) και ο Έλληνας υπουργός Εξωτερικών Νίκος Δένδιας εξέφρασαν την πεποίθησή τους για την ανάγκη εμβάθυνσης της διμερούς συνεργασίας και εταιρικής σχέσης, καθώς και την πίστη στο μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως παγκόσμιου παράγοντα στην παγκόσμια σκηνή (Kandilarov, 2020).

2.2. Οι σχέσεις της Βουλγαρίας με την Τουρκία

Οι σχέσεις Βουλγαρίας–Τουρκίας παρουσίασαν μεγάλες εναλλαγές συνθέτοντας ένα ρευστό πολιτικό σκηνικό. Από το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα και στο μεγαλύτερο μέρος του 20^{ου}, έχουν επηρεαστεί έντονα από τις πολιτικές αλλαγές στα Βαλκάνια, επηρεασμένες σε μεγάλο βαθμό από τις επιρροές των Μεγάλων Δυνάμεων και δευτερευόντως από την αντιμετώπιση μιας ευμεγέθους τουρκικής μειονότητας στη Βουλγαρία. Ακόμη και πριν από τον δέκατο ένατο αιώνα, η Τουρκία (ή μάλλον ο προκάτοχός της, η Οθωμανική Αυτοκρατορία) και η Βουλγαρία μοιράζονταν μια μακρά ιστορία.

Οι αλληλοεπιδρώμενες συνιστώσες που ασκούνται σε διαφορετικά πεδία, καθιστούν το πλαίσιο των σχέσεων Βουλγαρίας-Τουρκίας ιδιαίτερα ρευστό οι οποίες επηρεάζονται και θα συνεχίσουν να επηρεάζονται τόσο από τις εσωτερικές εξελίξεις (π.χ. μειονότητες) όσο και από τις εξελίξεις στο διεθνές σύστημα με όποιες πιέσεις ασκούνται από αυτό.

2.2.1. Από το 1878 έως τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

. Με τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου (1878), η οποία όμως αντικαταστάθηκε από τη Συνθήκη του Βερολίνου, αναγνωρίστηκε επίσημα από την οθωμανική αυτοκρατορία, η Βουλγαρία ως ένα αυτόνομο πριγκιπάτο στα εδάφη της Β΄ Βουλγαρικής Αυτοκρατορίας, υπό οθωμανική όμως κυριαρχία, ενώ η Ανατολική Ρωμυλία, που βρισκόταν ακριβώς στα νότια του πριγκιπάτου παρέμενε υπό οθωμανική κυριαρχία με χριστιανό κυβερνήτη (Παπασωτηρίου, 1994).

Το 1885, το Βουλγαρικό πριγκιπάτο, αφού νίκησε τη Σερβία, ενσωμάτωσε την Ανατολική Ρωμυλία και εν μέσω της επανάστασης των Νεότουρκων, το 1908, αναγνωρίστηκε επίσημα ανεξάρτητο κράτος από την Οθωμανική αυτοκρατορία, με τσάρο του κράτους τον βασιλιά Φερδινάνδο.

Το 1912 σχηματίστηκε ο Βαλκανικός Συνασπισμός, αποτελούμενος από τη Βουλγαρία, τη Σερβία, την Ελλάδα και το Μαυροβούνιο και άσκησε πίεση

στην Οθωμανική Αυτοκρατορία για μεταρρυθμίσεις και αυτονομία στην περιοχή της Μακεδονίας και της Αλβανίας. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία απέρριψε τις προτάσεις της Συμμαχίας και έτσι έχουμε το ξέσπασμα του Α' Βαλκανικού Πολέμου (1912 –13) που κατέληξε σε ήττα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και στη Συνθήκη του Λονδίνου. Η εν λόγω Συνθήκη δεν έγινε αρεστή από τη Βουλγαρία, η οποία διεκδικούσε διέξοδο στο Αιγαίο και πίστευε ότι δεν κέρδισε τα εδάφη που της αναλογούσαν, με αποτέλεσμα να οδηγηθεί σε ρήξη με τους άλλους τρεις συμμάχους. Έτσι, οδηγούμαστε στις 29 Ιουν 1913 στον Β' Βαλκανικό Πόλεμο, όπου η Βουλγαρία πολέμησε τους πρώην συμμάχους της προκειμένου να αποσπάσει περισσότερα ευρωπαϊκά εδάφη, τα οποία καταλήφθηκαν από την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Σε αυτόν τον πόλεμο και η Οθωμανική Αυτοκρατορία στράφηκε εναντίον της Βουλγαρίας. Στις 28 Ιουλίου 1913, με τη συνθήκη του Βουκουρεστίου λήγει ο Β' Βαλκανικός Πόλεμος με ήττα της Βουλγαρίας και την Σερβία με την Ελλάδα να παίρνουν το μεγαλύτερο μερίδιο των εδαφών. Η Βουλγαρία συνέχισε να ποθεί τη Μακεδονία και άλλα εδάφη που έχασε κατά τον τελευταίο πόλεμο. Την ίδια στιγμή, πολλοί από τους Τούρκους στη Βουλγαρία, που το 1878 ξεπερνούσε τους εθνικούς Βούλγαρους σε αυτή τη χώρα, επέλεξαν να μεταναστεύσουν στην Κωνσταντινούπολη και σε άλλα μέρη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας για πολιτικούς και/ή οικονομικούς λόγους (Παπασωτηρίου, 1994).

Κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, τόσο η Οθωμανική Αυτοκρατορία όσο και η Βουλγαρία, συμμάχησαν στο πλευρό των Κεντρικών Δυνάμεων με επικεφαλής τη Γερμανία και την Αυστρο-Ουγγαρία. Αναγκάστηκαν, ως αποτέλεσμα της ήττας της συμμαχίας, να παραιτηθούν από τον έλεγχο ορισμένων εδαφών και να τηρήσουν τους στρατιωτικούς περιορισμούς που είχαν επιβληθεί από τις αντίστοιχες Συνθήκες του Νειγύ (Νοέμβριος 1919) και των Σεβρών (Αύγουστος 1920) από τις νικήτριες δυνάμεις της Αντάντ (Μεγάλη Βρετανία, Γαλλία, Ιταλία και την Ελλάδα, μεταξύ άλλων).

Λίγο αργότερα, οι Τούρκοι εθνικιστές με επικεφαλή τον Μουσταφά Κεμάλ (Ατατούρκ) απέρριψαν όχι μόνο τους ηττημένους Οθωμανούς σουλτάνους αλλά και ορισμένες διατάξεις της Συνθήκης των Σεβρών που θεώρησαν ότι

παραβιάζει την εδαφική ακεραιότητα της σύντομα δημιουργούμενης Δημοκρατίας της Τουρκίας. Τον Ιούλιο του 1923, μόλις τρεις μήνες πριν την ίδρυση της νέας δημοκρατίας, η κυβέρνηση του Ατατούρκ υπέγραψε τη Συνθήκη της Λωζάνης, η οποία προέβλεπε καλύτερους όρους σε σχέση με αυτή των Σεβρών. Ο Μουσταφά Κεμάλ (Ατατούρκ), ο οποίος ήταν πρόεδρος της Τουρκικής Δημοκρατίας μέχρι το θάνατό του το 1938, ανέπτυξε μια εξωτερική πολιτική που απέρριπτε τον παντουρκισμό και επιδίωξε καλές σχέσεις με τους γείτονες. Προτίμησε, όποτε ήταν δυνατόν, να επιδιώξει την πολιτική και την οικονομική συνεργασία με τους Βαλκάνιους γείτονες, ως μέσο επίτευξης της σταθερότητας στην περιοχή.

Έτσι οι σχέσεις Βουλγαρίας-Τουρκίας βελτιώθηκαν σημαντικά την περίοδο αυτή. Οι δύο χώρες υπέγραψαν συνθήκη φιλίας τον Οκτώβριο του 1925, τον ίδιο μήνα που η Τουρκία σύναψε παρόμοια συμφωνία με τη Σερβία. Την ίδια περίοδο, οι Τούρκοι και οι Βούλγαροι σύναψαν μια σύμβαση εποικισμού, η οποία επέτρεπε την εθελοντική ανταλλαγή πληθυσμών, αν και ήταν σε μεγάλο βαθμό ένα μονόπλευρο πρόβλημα, που αφορούσε περισσότερους από εξακόσιες χιλιάδες Τούρκους που ζούσαν στη Βουλγαρία. Τέσσερα χρόνια αργότερα η Τουρκία και η Βουλγαρία υπέγραψαν μια συνθήκη ουδετερότητας και συνεννόησης, η οποία ζητούσε οι υπόλοιπες διαφορές να παραπεμφθούν σε διαιτησία. Τον επόμενο χρόνο, η Τουρκία έκανε το ίδιο και με την Ελλάδα, σταθεροποιώντας έτσι τις σχέσεις με τον άμεσο γείτονά της (Barlas and Koksai, 2014).

Η Βουλγαρία, από την άλλη, αντιμετώπιζε μεγαλύτερη εσωτερική αστάθεια μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, καθώς ο πολιτικός φραξιονισμός ήταν αχαλίνωτος και εκφράζονταν κατά κύριο λόγο από την Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση (VMRO ή IMRO), η οποία δημιούργησε προβλήματα με την Ελλάδα και τη Σερβία, συμπεριλαμβανομένης της δολοφονίας του βασιλιά Αλέξανδρου Α΄ της τελευταίας χώρας το 1934 (Παπασωτηρίου, 1994).

Ωστόσο, λόγω των ισχυρών ανταγωνιστικών συμφερόντων των Μεγάλων Δυνάμεων στα Βαλκάνια — κυρίως της Ιταλίας και της Γαλλίας κατά τη διάρκεια των χρόνων του μεσοπολέμου ή της Σοβιετικής Ένωσης και των

Ηνωμένων Πολιτειών κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου — η Τουρκία βρισκόταν αρκετά συχνά σε αντίθεση πολιτικά με τα γειτονικά της κράτη, ιδιαίτερα με τη Βουλγαρία, η οποία ωστόσο δεν είχε εδαφικές διαφορές με την Τουρκία, αλλά είχε την τουρκική μειονότητα στη Βουλγαρία καθώς και άλλους Μουσουλμάνους που κατοικούσαν εκεί, όπως Πομάκοι και Ρομά, που έκαναν περίπλοκες τις σχέσεις Βουλγαρίας-Τουρκίας (Barlas and Koksai, 2014).

Ενώ η Τουρκία ανανέωσε τη συνθήκη φιλίας της με τη Βουλγαρία το 1933, όπως το έκανε με τη Γιουγκοσλαβία, τη Ρουμανία και την Ελλάδα, άρχισε να παρακολουθεί προσεκτικά τον γείτονά της. Ο κύριος στόχος της Τουρκίας ήταν η ήπια πολιτική και οικονομική σταθερότητα καθώς και συνεργασία στα Βαλκάνια.

Κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η Βουλγαρία τάχθηκε στο πλευρό του Άξονα τον Μάρτιο 1941, ενώ η Τουρκία διατήρησε ουδέτερη στάση υπογράφοντας συνθήκη φιλίας και μη επίθεσης με τη Γερμανία τον Ιούνιο 1941.

2.2.2. Από το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο έως το 1989

Όταν οι κομμουνιστές ήρθαν στην εξουσία στη Βουλγαρία, ένας μεγάλος αριθμός Τούρκων προσπάθησε να μεταναστεύσει στην Τουρκία, καθώς τα σχολεία τους κρατικοποιήθηκαν και τα χωράφια τους κατασχέθηκαν. Να σημειωθεί ότι με την προσάρτηση της νότιας Ντοβρουζάς το 1940 στη Βουλγαρία, η οποία αναγνωρίστηκε από τη Σοβιετική Ένωση το 1947, η Βουλγαρία απέκτησε μεταξύ 100.000 και 150.000 επιπλέον Τούρκους, λαμβάνοντας υπόψη ότι η τουρκική εθνότητα στη Βουλγαρία ήταν συνολικά περίπου 750.000, περισσότερο από το 10 τοις εκατό του πληθυσμού αυτής της χώρας (Τσιβιτζιόγλου, 2001).

Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η Τουρκία και η Βουλγαρία ήταν μέλη των αντίπαλων συμμαχιών. Ενώ η Βουλγαρία έγινε ο πιο πιστός σύμμαχος του σοβιετικού κομμουνιστικού καθεστώτος, η Τουρκία εντάχθηκε στο NATO το 1952. Από τότε οι σχέσεις τους επισκιάζονταν από τη διπολική

δομή της παγκόσμιας πολιτικής και οι διμερείς επαφές εξαρτώνται από την κατάσταση των σχέσεων μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων, καθώς και τις σχέσεις της Τουρκίας με τη Σοβιετική Ένωση. Υπήρχαν σύντομες περίοδοι συνεργασίας, αν και κάθε φορά, κάθε πλευρά κοιτούσε την άλλη με φόβο (Τσιβιτζιόγλου, 2001).

Τον Αύγουστο του 1950 η βουλγαρική κυβέρνηση απαίτησε από την Τουρκία να δεχθεί 250.000 Τούρκους σε διάστημα τριών μηνών. Αυτή η βιασύνη θα μπορούσε να εξηγηθεί από το γεγονός ότι οι Βούλγαροι ήταν πιθανό να ενεργούσαν για λογαριασμό των Σοβιετικών, που ήθελαν να «τιμωρήσουν» την Τουρκία για την συμμετοχή της στον πόλεμο της Κορέας. Οι τουρκικές αρχές είχαν την δυνατότητα να αναλάβουν μόνο περίπου τριάντα χιλιάδες μετανάστες για αρχή. Διαμαρτυρήθηκαν ότι, η δράση των Βουλγάρων θα είχε ως αποτέλεσμα μια μαζική απέλαση και μια κατάφωρη βία της συνθήκης της Τουρκίας του 1925 με τη Βουλγαρία, σχετικά με την εθελοντική ανταλλαγή πληθυσμών. Παρόλα αυτά, οι Βούλγαροι έστειλαν Τούρκους πέρα από τα σύνορα χωρίς βίζα εισόδου και τον Οκτώβριο του 1950, η Τουρκία έκλεισε τα σύνορά της. Μεταξύ 1950-51 υπήρξε η πρώτη σημαντική αντιπαράθεση μεταξύ των δύο χωρών (Τσιβιτζιόγλου, 2001).

Τον Δεκέμβριο η βουλγαρική κυβέρνηση αποδέχθηκε τους τουρκικούς όρους και περίμενε να εκδοθούν οι βίζες εισόδου και επέτρεψε στους παράνομους μετανάστες να επιστρέψουν, αλλά έστειλε Ρομά πέρα από τα σύνορα της, χρησιμοποιώντας πλαστές τουρκικές βίζες και αρνήθηκε να τους ξαναδεχτεί. Η Τουρκία αναγκάστηκε να κλείσει ξανά τα σύνορά της, τον Νοέμβριο του 1951. Σε αντίποινα, η Βουλγαρία δεν εξέδωσε πλέον βίζα εξόδου. Ωστόσο, σχεδόν 155.000 Τούρκοι μετανάστευσαν στην Τουρκία σε διάστημα δύο ετών. (Τσιβιτζιόγλου, 2001).

Το 1968 η Τουρκία υπογράφει με τη Βουλγαρία συμφωνία, σύμφωνα με την οποία επιτρέπονταν η μετακίνηση μελών οικογενειών στην Τουρκία, στο πλαίσιο επανένωσης με αυτούς που αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν το 1950-1951. Η συμφωνία αυτή υπογράφηκε στο πλαίσιο εξομάλυνσης των σχέσεων της με τη Βουλγαρία και αλλαγής του αρνητικού κλίματος με τη ΕΣΣΔ.

Τον Δεκέμβριο του 1975, η Τουρκία και η Βουλγαρία υπέγραψαν τη Διακήρυξη Αρχών με δεσμεύσεις καλής γειτονίας και συνεργασίας, οι οποίες περιελάμβαναν δεσμεύσεις για τη μη επιθετικότητα και το σεβασμό στα κοινά τους σύνορα, διαβεβαιώσεις παρόμοιες με αυτές που είχε δώσει η Βουλγαρία στην Ελλάδα λίγους μήνες νωρίτερα. Γι' αυτό και όταν η Τουρκία εισέβαλε στην Κύπρο, η Βουλγαρία κράτησε ουδέτερη στάση. Επίσης, μεταξύ του 1972 και το 1976, το τουρκο-βουλγαρικό εμπόριο αυξήθηκε κατά περίπου 400 τοις εκατό (Τσιβιτζιόγλου, 2001).

Μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1980, οι σχέσεις Τουρκίας-Βουλγαρίας ήταν σχετικά φιλικές και υπήρξαν επίσημες επισκέψεις των αρχηγών κρατών, του Κενάν Εβρέν και του Τόντορ Ζίβκοβ. Ωστόσο, η προσέγγιση δεν διήρκεσε πολύ, διότι η Βουλγαρία ξεκίνησε την εκστρατεία αφομοίωσης της Τουρκικής μειονότητας, απαγορεύοντας να φοράει παραδοσιακά τουρκικά φορέματα και να μιλά τουρκικά σε δημόσιους χώρους. Τότε ήταν που οι Τούρκοι μειονοτικοί αναγκάστηκαν, μερικές φορές υπό την απειλή όπλου, να υπογράψουν έντυπα που δήλωναν ότι απέκτησαν οικειοθελώς νέα βουλγαρικά ονόματα. Υπήρχαν αναφορές για βία και βιασμούς κατά τη διάρκεια αυτής της εκστρατείας αφομοίωσης.

Η εκστρατεία αλλαγής ονόματος διήρκεσε μεταξύ Δεκεμβρίου 1984 και Μαρτίου 1985. Οι βουλγαρικές αρχές υποστήριξαν ότι η τουρκική μειονότητα ήταν στην πραγματικότητα, Σλαβο-Βούλγαροι που προσηλυτίστηκαν βίαια στο Ισλάμ κατά την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Οι περιορισμοί που εφαρμόζονταν για τους Τούρκους διήρκεσαν μέχρι τα τέλη του 1989. Υπήρξαν μαζικές διαδηλώσεις Τούρκων, όμως οι αρχές παρέμειναν ανένδοτες. Χρησιμοποίησαν βία για να σταματήσουν τις διαδηλώσεις. Κάποιοι διαδηλωτές σκοτώθηκαν, κάποιοι φυλακίστηκαν και κάποιοι στάλθηκαν στο διαβόητο Belene Forced Στρατόπεδο Εργασίας. Η κατάσταση έγινε εξαιρετικά τεταμένη (Τσιβιτζιόγλου, 2001).

2.2.3. Από το 1989 έως σήμερα

Στις αρχές του 1989, η βουλγαρική κυβέρνηση άρχισε να απελαύνει ορισμένους ακτιβιστές στην Τουρκία. Το Φεβρουάριο του 1989, η Βουλγαρία επέτρεψε στους Τούρκους που κατοικούσαν στη Βουλγαρία να μεταναστεύσουν σε οποιαδήποτε χώρα επιλέξουν. Η απέλαση Τούρκων από τη Βουλγαρία σήμαινε παραδοχή του γεγονότος ότι υπήρχε τουρκική μειονότητα στην χώρα και η προσπάθεια εκβουλγαρισμού τους δεν ευοδώθηκε. Περισσότεροι από 310.000 Τούρκοι αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν στην Τουρκία σε αυτή την περίοδο.

Η απροσδόκητη εκτόπιση χιλιάδων Τούρκων ώθησε τις διμερείς σχέσεις σε σημείο κρίσης. Την περίοδο αυτής της κρίσης, η Τουρκία πρόσφερε στη Βουλγαρία να υπογράψει μια συνολική συμφωνία μετανάστευσης, αλλά η Βουλγαρία το αρνήθηκε. Από τους 310.000 απελαθέντες, 154.000 επέστρεψαν στη Βουλγαρία αργότερα. Αυτό ήταν το μεγαλύτερο κίνημα μετανάστευσης όχι μόνο στην ιστορία της τουρκικής μετανάστευσης από τη Βουλγαρία προς την Τουρκία, αλλά και στη μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο περίοδο (Τσιβιτζιόγλου, 2001).

Οι αντιδράσεις στη βουλγαρική εκστρατεία αφομοίωσης ξεκίνησαν από το 1985. Η έκθεση του 1985 του Συμβουλίου της Ευρώπης καλούσε τη Βουλγαρία να θέσει άμεσο τέλος στις κατασταλτικές της πολιτικές και να αποκαταστήσει τα νόμιμα ονόματά τους σε μέλη της τουρκικής μειονότητας. Πραγματοποιήθηκε η 16η Ισλαμική Διάσκεψη των Υπουργών Εξωτερικών το 1987, που εξέφρασε την ανησυχία της σχετικά με αναφορές για εκστρατεία αφομοίωσης της τουρκικής-μουσουλμανικής μειονότητας και έστειλε αντιπροσωπεία για να εξετάσει την κατάσταση (Τσιβιτζιόγλου, 2001).

Τον Μάιο του 1989, ο τότε Τούρκος πρωθυπουργός Οζάλ ζήτησε βοήθεια στη Σύνοδο Κορυφής του NATO και επέκρινε τις χώρες-μέλη που δεν έδειξαν ευαισθησία απέναντι στη βουλγαρική πίεση. Η έκκληση του Οζάλ δεν πέρασε απαρατήρητη. Οι ΗΠΑ ανέβαλαν τις εμπορικές διαπραγματεύσεις με τη Σοφία. Επιπλέον, το Συμβούλιο της Ευρώπης επανέλαβε την ανησυχία του για τη Βουλγαρική εκστρατεία κατά της τουρκικής μειονότητας και ζήτησε από

τη Βουλγαρία να σταματήσει την πολιτική της και να ξεκινήσει διαπραγματεύσεις με την Τουρκία, με στόχο την υπογραφή συμφωνίας μετανάστευσης. Εν τω μεταξύ, ως αποτέλεσμα των προσπαθειών της Τουρκίας, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα ακύρωσε την υπογραφή της οικονομικής και εμπορικής συμφωνίας με τη Βουλγαρία.

Στο τέλος, η βουλγαρική εκστρατεία κατά της τουρκικής μειονότητας επέφερε την πτώση του καθεστώτος Ζίβκοβ. Απολύθηκε από την ηγεσία ως Γενικός Γραμματέας του Κομμουνιστικού Κόμματος, από μια ομάδα του κόμματος με επικεφαλής τον υπουργό Εξωτερικών και μέλος του Πολιτικού Γραφείου, Πέταρ Μλαντένοβ, στις 10 Νοεμβρίου 1989, μόνο μια μέρα μετά την πτώση του Τείχους του Βερολίνου. Σε αντίθεση με τις άλλες χώρες της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης, το βουλγαρικό κομμουνιστικό καθεστώς δεν ανατράπηκε από τις λαϊκές διαδηλώσεις, αλλά μέσω της μεταρρυθμιστικής πτέρυγας του βουλγαρικού κομμουνιστικού κόμματος.

Όταν το κομμουνιστικό καθεστώς της Βουλγαρίας ανατράπηκε στα τέλη του 1989, η χώρα εισήλθε σε περίοδο αναταραχής όσον αφορά τόσο την εσωτερική όσο και την εξωτερική πολιτική της. Τα δικαιώματα της τουρκικής μειονότητας αποκαταστάθηκαν και τα τζαμιά άνοιξαν ξανά. Αν και η Βουλγαρία διοικούνταν από το Βουλγαρικό Σοσιαλιστικό Κόμμα (BSP) μεταξύ 1990 και Φεβρουαρίου 1997, ακολούθησε διαφορετικές πολιτικές από τους κομμουνιστές προκατόχους του. Η Βουλγαρία προσπάθησε να γίνει μέλος του δυτικού μπλοκ. Για να επιτύχει αυτόν τον στόχο προσπάθησε να επιδιορθώσει τις σχέσεις της με την Τουρκία. Οι Βούλγαροι αρχηγοί είχαν ζητήσει, ακόμη και δημόσια, συγγνώμη σε αρκετές περιπτώσεις για το ότι έγινε στην τουρκική μειονότητα, κατά τη διάρκεια του καθεστώτος του Τόντορ Ζίβκοβ.

Ο νέος ηγέτης Μλαντένοβ εξέφρασε τη δέσμευσή του στις δημοκρατικές αρχές, αν και εντός των ορίων του σοσιαλισμού. Ισχυρίστηκε ότι σέβεται τα δικαιώματα της «μουσουλμανικής μειονότητας» και χαλάρωσε την επίσημη πολιτική που βάραινε την τουρκική μειονότητα. Περίπου 50 Τούρκοι που φυλακίστηκαν λόγω της κριτικής των κυβερνητικών πολιτικών αφέθηκαν ελεύθεροι.

Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου ήταν αδύνατο για τη Βουλγαρία να δράσει ανεξάρτητα από το καθεστώς της Μόσχας. Αλλά και τότε, ενώ όλες οι ανατολικές και κομμουνιστικές κυβερνήσεις της Κεντρικής Ευρώπης έπεφταν η μία μετά την άλλη, η Βουλγαρία ένωθε μόνη και προσπάθησε να ανακτήσει την εμπιστοσύνη των γειτόνων της, ανεξάρτητα από τη Μόσχα. Ένας άλλος παράγοντας που οδήγησε τη Βουλγαρία να αλλάξει ριζικά τις πολιτικές της, ήταν η ζημιά που προκλήθηκε από τη διαδικασία αφομοίωσης. Οι πολιτικές αφομοίωσης, εκτός από την αποξένωση μέρους της κοινωνίας της χώρας, προκάλεσαν και απομόνωση της χώρας στη διεθνή σκηνή (Engelbrekt, 1991).

Επιπλέον, στη νέα περίοδο η Βουλγαρία βρέθηκε σε κενό ασφαλείας. Ειδικά μετά τη διάλυση των στρατιωτικών θεσμών του Συμφώνου της Βαρσοβίας στις 31 Μαρτίου 1991 και τη διάλυση του Συμφώνου την 1η Ιουλίου του ίδιου έτους, έπρεπε να ακολουθήσει ένα νέο μονοπάτι στην εξωτερική πολιτική της, σε συμμόρφωση με τη νέα κατάσταση πραγμάτων στην παγκόσμια πολιτική. Τον Αύγουστο του 1990 ο Ντόμπρι Γιούροβ, ο τότε Βούλγαρος Υπουργός Αμύνης, δήλωσε για πρώτη φορά ότι υπήρχε δυνατότητα ένταξης της Βουλγαρίας στο NATO και στις 30 Αυγούστου διαπιστεύτηκε ο Βούλγαρος Πρέσβης στο Βέλγιο, ο Atanas Ginev στο Αρχηγείο NATO στις Βρυξέλλες. Τον Ιούνιο του 1991, ο Γραμματέας του NATO ο στρατηγός Manfred Wörner πραγματοποίησε επίσημη επίσκεψη στη Βουλγαρία, η οποία αναγνωρίστηκε ως μεγάλη επιτυχία και από τις δύο πλευρές. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης, επανέλαβε πολλές φορές ότι το NATO θεωρούσε τη Βουλγαρία ένα σημαντικό μέρος της Ευρώπης, πολιτικά και πολιτιστικά, και εξασφαλισμένο ότι τα σύνορά της δεν έπρεπε να παραβιαστούν. Λίγες εβδομάδες πριν από τη δική του επίσκεψη, περισσότερο από το ένα τρίτο των βουλευτών στο Εθνικό Κοινοβούλιο της Βουλγαρίας είχε εκδώσει ανακοίνωση ζητώντας από την κυβέρνηση να κάνει επίσημη αίτηση για ένταξη στο NATO. Η Βουλγαρία σύντομα συνειδητοποίησε ότι η συμμαχία της με τη Δύση εξαρτιόταν από την ετοιμότητα της Σόφιας να ανατρέψει τις πολιτικές αφομοίωσης κατά την τουρκική μειονότητα και να λύσει τα προβλήματά της με τις γειτονικές χώρες, ειδικά με την Τουρκία. Σε εκείνο το στάδιο, ο Πρόεδρος της Βουλγαρίας Ζέλιου Ζέλεβ έγινε υπέρμαχος υπέρ των καλών σχέσεων με την Τουρκία.

Η προσέγγιση της Βουλγαρίας με την Τουρκία τη δεκαετία του 1990, μπορεί μόνο να γίνει κατανοητή, στο πλαίσιο των προσπαθειών «δυτικοποίησης» της Βουλγαρίας. Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι, την ίδια περίοδο η Βουλγαρία προσπάθησε να βελτιώσει τις σχέσεις της και με την Ελλάδα και επιδίωξε μια ισορροπημένη πολιτική μεταξύ των δύο αντίπαλων χωρών. Η μεταψυχροπολεμική εξωτερική πολιτική της Βουλγαρίας μπορεί καλύτερα να συνοψιστεί με τα λόγια του πρώην Υπουργού Εξωτερικών της Βουλγαρίας, Στάνιςλαβ Ντασκάλοβ (Παπασωτηρίου, 1994): «Νομίζω ότι ο σκοπός της εξωτερικής πολιτικής είναι απλός: η προστασία των εθνικών συμφερόντων της χώρας σε συμμόρφωση με τα διεθνώς αποδεκτά πρότυπα. Υπάρχουν διάφορα μέσα για την επίτευξη αυτού του σκοπού. Είτε αυτό μέσω της ολοκλήρωσης με τις ευρωπαϊκές δομές ή με την επέκταση των σχέσεων της χώρας με τους γείτονές της, όντας ευρωπαϊκή χώρα που βρίσκεται στα Βαλκάνια, η Βουλγαρία έχει ενδιαφέροντα και σε αυτήν την πτυχή».

Η σύγχρονη βουλγαρική εξωτερική πολιτική βασίζεται λοιπόν σε τέσσερις πυλώνες: α) το τέλος της εφαρμογής της κομμουνιστικής ιδεολογίας, β) ο Ευρωπαϊκός προσανατολισμός (εφαρμογή δυτικών Ευρωπαϊκών προσεγγίσεων στα διεθνή προβλήματα, γ) απομείωση της εξωτερικής πολιτικής με βάση τη συναίνεση και τη διαφάνεια και δ) πραγματισμός και ορθολογισμός στη λήψη αποφάσεων στη διαδικασία κατασκευής (East and Pontin, 1997).

Εξετάζοντας τη βαλκανική πολιτική της Βουλγαρίας, μπορούμε να προσθέσουμε δύο περισσότερους πυλώνες: α) πολυμερισμός (αποφυγή συμμαχιών με περιφερειακή εξουσία) και β) ίση απόσταση (καμία συμμετοχή σε περιφερειακές συγκρούσεις) (East and Pontin, 1997).

Η Τουρκία, επιδοκιμάζοντας την απόφαση της Βουλγαρίας να εγκαταλείψει την πολιτική της αφομοίωσης της τουρκικής μειονότητας, παρέμεινε επιφυλακτική. Το γεγονός ότι υπήρχαν διαδηλώσεις από Βούλγαρους εθνικιστές, κατά της αποκατάστασης των δικαιωμάτων της τουρκικής μειονότητας και την απροθυμία της Βουλγαρίας να χρησιμοποιήσει τη λέξη «τουρκική μειονότητα» αντί για «μουσουλμανική», δημιούργησε αμφιβολίες στην τουρκική πλευρά για τις πραγματικές προθέσεις της Βουλγαρίας.

Ωστόσο, κατέστησε σαφές ότι το μόνο εμπόδιο στις διμερείς σχέσεις ήταν η στάση της Βουλγαρίας απέναντι στους Τούρκους στην χώρα (East and Pontin, 1997).

Η συνάντηση που έγινε με τον τότε Τούρκο Υπουργό Εξωτερικών Μεσούτ Γιλμάζ και το Βούλγαρο ομόλογό του, το 1990, έφερε κάποιους καρπούς. Ο υπουργός Εξωτερικών της Βουλγαρίας Μπόικο Ντιμίτροβ, λέγοντας ότι «θέλουν να γυρίσουν σελίδα η Βουλγαρία και η Τουρκία», πρότεινε ότι οι δύο χώρες πρέπει να κάνουν κοινή Διακήρυξη για τα ανθρώπινα δικαιώματα για να ξεπεραστούν τα χρόνια ενόχλησης απέναντι στην αντιμετώπιση της τουρκικής μειονότητας της Βουλγαρίας. Ο Γιλμάζ δήλωσε «για πρώτη φορά» ότι οι δύο χώρες χρησιμοποίησαν κοινή γλώσσα. Κατά τη συνάντηση, ο υπουργός Εξωτερικών της Βουλγαρίας πρότεινε επίσης εμπιστοσύνη στην οικοδόμηση μέτρων μεταξύ των δύο χωρών στον στρατιωτικό τομέα. Η πρόταση αυτή, που θα μπορούσε να επιτευχθεί μόνο μεταξύ δύο συμμάχων, ξάφνιασε την Τουρκία. Μετά τη συνάντηση οι Τούρκοι διπλωμάτες παραδέχτηκαν ότι η βουλγαρική πολιτική είχε αλλάξει πολύ περισσότερο από ότι περίμεναν. Ο Γιλμάζ υπογράμμισε τη δυνατότητα ότι, μια νέα εποχή στις διμερείς σχέσεις θα μπορούσε να ξεκινήσει «μετά τις νέες αποφάσεις της Βουλγαρίας» (Παπασωτηρίου, 1994).

Το 1990 έγιναν τα πρώτα βήματα προς τον εκδημοκρατισμό από τη βουλγαρική κυβέρνηση. Στις 15 Ιανουαρίου το Βουλγαρικό Κομμουνιστικό Κόμμα παραιτήθηκε από το επί δεκαετίες μονοπώλιο της εξουσίας του. Το Μάρτιο, το βουλγαρικό κοινοβούλιο υιοθέτησε ομόφωνα τον νόμο που επέτρεψε στους Τούρκους και σε άλλους μουσουλμανικούς πληθυσμούς να χρησιμοποιούν τα δικά τους πάλι ονόματα. Τον Απρίλιο, το Βουλγαρικό Κομμουνιστικό Κόμμα μετονομάστηκε σε Βουλγαρικό Σοσιαλιστικό Κόμμα (BSP). Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι τον Δεκέμβριο του 1989, ένα φιλελεύθερο και με δημοκρατικό προσανατολισμό κόμμα είχε συσταθεί, με το όνομα Ένωση Δημοκρατικών Δυνάμεων (UDF), που αποτελούνταν από διαφορετικές ομάδες αντιφρονούντων. Η Βουλγαρία διενήργησε τις πρώτες της ελεύθερες εκλογές τον Ιούνιο του 1990. Αλλά ήταν το BSP που κέρδισε τις εκλογές και μπόρεσε να σχηματίσει μόνο του την κυβέρνηση, ενώ το Κίνημα για τα Δικαιώματα και τις Ελευθερίες (MRF) του Αχμέτ Ντογκάν, που

εκπροσωπούσε τη μουσουλμανική μειονότητα έλαβε 8%. Η νέα κυβέρνηση συνέχισε να ακολουθεί την πολιτική προσέγγισης με την Τουρκία (East and Pontin, 1997).

Τέσσερις ήταν οι κύριοι λόγοι που έκαναν τη Βουλγαρία να αναζητήσει επαναπροσέγγιση με την Τουρκία μετά τον Ζίβκοβ: Πρώτα, επέλεξε η Βουλγαρία να έρθει πιο γρήγορα στον δυτικό κόσμο μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Στην αναδυόμενη νέα διεθνής σκηνή, για τη διασφάλιση της ασφάλειας της χώρας, η Βουλγαρία επεδίωξε την ένταξη στο NATO. Ως εκ τούτου, έπρεπε να πάρει την πλήρη υποστήριξη της Τουρκίας για να γίνει μέλος του NATO. Δεύτερον, χωρίς τη σοβιετική υποστήριξη, η Βουλγαρία ήταν ευάλωτη στην τουρκική στρατιωτική δύναμη, η οποία είχε τον δεύτερο μεγαλύτερο στρατό στο NATO μετά τις Η.Π.Α. (Engelbrekt, 1991). Φάνηκε πιο λογικό για τη Βουλγαρία να έχει καλές σχέσεις με την Τουρκία για να νιώθει πιο ασφαλής. Τρίτον, η ύπαρξη της τουρκικής μειονότητας στα σύνορα της Βουλγαρίας έκανε τις επαφές μεταξύ δύο χωρών να είναι ζωτικής σημασίας. Η εκστρατεία αφομοίωσης τη δεκαετία του 1980 δεν έβλαψε μόνο τις διμερείς σχέσεις, αλλά και τις σχέσεις της Βουλγαρίας με τον δυτικό κόσμο και τις ισλαμικές χώρες. Επομένως, για να βγει από την απομόνωση, η Βουλγαρία έπρεπε να αποκαταστήσει τα δικαιώματα της τουρκικής μειονότητας και επίσης να βελτιώσει τις σχέσεις της με την Τουρκία. Τέταρτον, η βουλγαρική οικονομία συρρικνώθηκε καθ' όλη τη δεκαετία του 1980 και δέχτηκε ένα θανατηφόρο πλήγμα από την μαζική μετανάστευση στην Τουρκία. Για να βελτιωθεί οικονομικά, έπρεπε να εισρεύσουν στη χώρα ξένες επενδύσεις, πιστώσεις και επίσης αύξηση του εξωτερικού εμπορίου. Λόγω της γεωγραφικής εγγύτητας και του επιτυχημένου προγράμματος ελευθέρωσης της δεκαετίας του 1980, η Τουρκία θα μπορούσε να ήταν ο κατάλληλος εμπορικός εταίρος της Βουλγαρίας (Perry, 1992).

Στη δεκαετία του 1990 οι στρατιωτικές σχέσεις μεταξύ Άγκυρας και Σόφιας βελτιώθηκαν. Πριν από τις εκλογές του Ιουνίου 1990 στη Βουλγαρία, ο Πρόεδρος Οζάλ δήλωσε ότι η Τουρκία θέλει να έχει φιλικές σχέσεις με τη Βουλγαρία, ανεξάρτητα από το αποτέλεσμα των εκλογών. Μετά τις εκλογές, οι σχέσεις βελτιώθηκαν σημαντικά. Τον Ιούλιο του 1990, μια τουρκική ομάδα επιθεώρησης του στρατού επισκέφθηκε τη Βουλγαρία. Έπειτα, ο αρχηγός του

Βουλγαρικού Γενικού Επιτελείου, Αντιστράτηγος Ράντιου Μίντσεβ, πραγματοποίησε επίσημη επίσκεψη στην Τουρκία, πρώτη στο είδος της από τις αρχές της κομμουνιστικής εποχής στη Βουλγαρία (Perry, 1992). Λίγους μήνες αργότερα, στις 7 Σεπτεμβρίου, ο Πρωθυπουργός της Βουλγαρίας Αντρέι Λουκάνοφ πραγματοποίησε επίσημη επίσκεψη στην Τουρκία. Συζήτησε για την εξομάλυνση των σχέσεων με τον Οζάλ και άλλους αξιωματούχους (Παπασωτηρίου, 1994).

Οι προεδρικές εκλογές του Αυγούστου 1990 πρέπει να θεωρηθούν ως σημείο καμπής, όσον αφορά τις διμερείς σχέσεις Βουλγαρίας – Τουρκίας. Ο πρώην αντιφρονών Ζέλιου Ζέλεφ, ο οποίος είχε καταδικάσει τις πολιτικές αφομοίωσης του Ζίβκοβ, έγινε Πρόεδρος, ως αποτέλεσμα αυτών των εκλογών. Φάνηκε ότι η έναρξη της προεδρικής του θητείας άρχισε να μειώνει τις αμφιβολίες στην Τουρκία σχετικά με τις βουλγαρικές προσπάθειες για προσέγγιση (East and Pontin, 1997).

Τον Δεκέμβριο του 1990, οι δύο πλευρές σύναψαν μια εποικοδομητική σύμβαση εμπιστοσύνης. Επιπλέον, Τούρκοι αξιωματικοί επισκέφθηκαν στρατεύματα και εγκαταστάσεις στο Harmanli της Βουλγαρίας τον Μάιο του 1991 (Perry, 1992). Στον ίδιο μήνα, ο Αντιπρόεδρος της Βουλγαρίας και υπουργός Εξωτερικών Βίκτορ Βάλκοβ επισκέφθηκε την Άγκυρα. Εν τω μεταξύ, η πρόταση του Ζέλεβ τον Νοέμβριο για τη σφυρηλάτηση στενότερων δεσμών, έγινε αντιληπτή με τη σύναψη στρατιωτικής συμφωνίας τον επόμενο μήνα και οι δύο χώρες υπέγραψαν σημαντικό σύμφωνο τον Δεκέμβριο του 1991, συμφωνώντας να δώσουν η μία στην άλλη εκ των προτέρων ειδοποίηση σημαντικών στρατιωτικών δραστηριοτήτων, που λάμβαναν χώρα μεταξύ 60 χιλιομέτρων από τα κοινά τους σύνορα και να επιτρέπουν σε στρατιωτικούς παρατηρητές, από οποιαδήποτε πλευρά να παρακολουθεί τους ελιγμούς στην περιοχή, εάν εμπλέκονται περισσότεροι από 12.000 στρατιώτες, 300 άρματα μάχης και 250 πυροβόλα (Reuters, 20/12/1991).

Τον Μάρτιο του 1992, ο τότε Τούρκος υπουργός Εξωτερικών πήγε στη Σόφια, την πρώτη επίσκεψη Τούρκου Υπουργού Εξωτερικών στη Βουλγαρία τα τελευταία δέκα χρόνια. Η επίσκεψη του Τούρκου υπουργού Άμυνας Nevzat Ayaz στη Σόφια στις 11 Μαρτίου, ήταν η πρώτη μετά από 100 χρόνια από

έναν Τούρκο υπουργό Άμυνας, και ήταν μια ξεκάθαρη απόδειξη της βελτίωσης των στρατιωτικών σχέσεων μεταξύ Τουρκίας και Βουλγαρίας. Κατά τη διάρκεια αυτής της επίσκεψης, υπεγράφη Συμφωνία για τη Στρατιωτική και Τεχνική Συνεργασία, σύμφωνα με την οποία οι δύο χώρες θα αγόραζαν από κοινού σχεδιασμένο ή κατασκευασμένο εξοπλισμό και προϊόντα από κοινού παραγωγής σε τρίτες χώρες. Στη συνέχεια, στις 6 Μαΐου 1992, οι δύο χώρες υπέγραψαν τη Συνθήκη της Φιλίας, καλής γειτνίασης, συνεργασίας και ασφάλειας.

Η χαλαρή στρατιωτική σχέση ενισχύθηκε αργότερα, με ανταλλαγή προσωπικού και με εκπαίδευση προσωπικού, με συνεργασία κατά των ναρκωτικών και άλλου είδους λαθρεμπορία καθώς και σε θέματα τρομοκρατίας και ανταλλαγής πληροφοριών και εγγράφων (FBIS, 1994).

Αξίζει να σημειωθεί ότι μέσα σε δύο χρόνια, οι βουλγαροτουρκικές σχέσεις είχαν βελτιωθεί τόσο πολύ που θεωρήθηκαν ως πρότυπο για άλλες χώρες. Ο πρώην υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας Hikmet Cetin μετά την επίσκεψή του στη Σόφια, δήλωσε ότι «οι βουλγαροτουρκικές σχέσεις σήμερα θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν ως παράδειγμα συνεργασίας μεταξύ δύο γειτονικών χωρών που άφησαν πίσω τους τα γεγονότα που έριξαν μια σκιά πάνω τους τα χρόνια που προηγήθηκαν του 1989» (Reuters, 11/12/1993).

Για την υποστήριξη της Τουρκίας προς τη Βουλγαρία, προκειμένου να ενταχθεί η δεύτερη στο NATO, ένα από τα πράγματα από τα οποία ήθελε η Τουρκία από τη Βουλγαρία ήταν η απαγόρευση των δραστηριοτήτων του PKK σε αυτή τη χώρα. Στις αρχές του 1994, ο Βούλγαρος Διευθυντής του Τμήματος Αντιτρομοκρατίας, Φεοντόρ Βλαντιμίνοβ είπε ότι είχε συναντηθεί με Τούρκους αξιωματούχους στις Ιουλίου 1993 και σύναψε πρωτόκολλο συνεργασίας κατά τις διεθνείς τρομοκρατικές οργανώσεις (Reuters 18/1/1994). Και οι δύο χώρες τόνισαν το γεγονός ότι οι σχέσεις τους βελτιώνονται και δεν στρέφονταν εναντίον καμίας τρίτης χώρας, δηλαδή της Ελλάδας.

Κατά την επίσκεψή του στη Σόφια τον Ιούλιο του 1995, ο Πρόεδρος Ντεμιρέλ επεσήμανε ότι η προσέγγιση μεταξύ των χωρών δεν ισχύει εναντίον οποιασδήποτε τρίτης χώρας (Reuters, 6/7/1995). Είπε επίσης ο Βούλγαρος

πρόεδρος Ζέλεφ, ότι επέμεναν να έχουν εξίσου καλές σχέσεις με την Ελλάδα και την Τουρκία. Οποιαδήποτε προσπάθεια να διαταραχθεί αυτή η ισορροπία στην πολιτική της Βουλγαρίας στα Βαλκάνια, εις βάρος μιας από τις χώρες για κομματικές εκτιμήσεις, θα ήταν καταστροφικές για την εξωτερική πολιτική της Βουλγαρίας (Reuters 7/7/1995).

Οι συγκρούσεις στα Βαλκάνια άνοιξαν νέες ευκαιρίες για συνεργασία μεταξύ Τουρκίας και Βουλγαρίας. Όταν η Βοσνία-Ερζεγοβίνη κήρυξε την ανεξαρτησία της τον Απρίλιο του 1992, η σερβική επιθετικότητα έστρεψε τους Μουσουλμάνους και τους Κροάτες της Βοσνίας- Ερζεγοβίνης μετά από επιθέσεις, εναντίον της Κροατίας και της Σλοβενίας (Easter and Pontin, 1997). Αυτό συνεχίστηκε μέχρι την Ειρηνευτική Συμφωνία του Ντέιτον, το 1995, με τη μεσολάβηση των ΗΠΑ.

Παρόλο που το γιουγκοσλαβικό εμπόριο αντιπροσώπευε το 10-12% ολόκληρου του εξωτερικού εμπορίου της Βουλγαρίας, η Σόφια εφάρμοσε τις κυρώσεις του ΟΗΕ κατά της Γιουγκοσλαβίας από τον Ιούλιο του 1992. Το κόστος του εμπόργκο της Βουλγαρίας κόστισε 40 εκατομμύρια δολάρια το μήνα, βλάπτοντας τη σύνδεσή της με τη Δύση, επομένως τον τουρισμό και τις ξένες επενδύσεις της (East and Pontin, 1997).

Στην αρχή της κρίσης στη Γιουγκοσλαβία, τόσο η Βουλγαρία όσο και η Τουρκία υποστήριξαν την εδαφική ακεραιότητα της χώρας, φοβούμενοι ότι, πιθανές συνέπειες από τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας μπορεί να προκαλέσουν αναταράξεις στη Βαλκανική χερσόνησο. Ωστόσο, η Βουλγαρία επέκρινε την απόφαση της Τουρκίας και άλλων βαλκανικών χωρών να στείλουν στρατιώτες στην ειρηνευτική δύναμη στη Βοσνία. Η Βοσνία δεν ήταν η μοναδική περιοχή στην πρώην Γιουγκοσλαβία όπου η Τουρκία και η Βουλγαρία συνεργάστηκαν. Η Βουλγαρία ήταν η πρώτη χώρα που αναγνώρισε την ανεξαρτησία των Σκοπίων, με την επιφύλαξη ότι δεν αναγνώριζε το «μακεδονικό» έθνος και τη «μακεδονική» γλώσσα (Reuters, 9/9/1992).

Η Τουρκία επίσης, αναγνώρισε το κράτος των Σκοπίων με το συνταγματικό του όνομα, αλλά το έκανε χωρίς καμία επιφύλαξη. Και οι δύο χώρες ήταν κατά της ελληνικής πολιτικής μη αναγνώρισης του κράτους των Σκοπίων.

Τον Νοέμβριο του 1996 έγιναν προεδρικές εκλογές στη Βουλγαρία, στην οποία ο δυτικός Πέταρ Στογιάνοφ έγινε πρόεδρος τον Ιανουάριο του 1997. Επιπλέον, διεξήχθησαν βουλευτικές εκλογές τον Απρίλιο του 1997 που έφεραν το φιλοδυτικό κόμμα Ένωση Δημοκρατικών Δυνάμεων (UDF) στην εξουσία ξανά. Αυτή ήταν η αρχή μιας νέας περιόδου στις σχέσεις Βουλγαρίας – Τουρκίας (East and Pontin, 1997).

Αν και η τουρκοβουλγαρική προσέγγιση άρχισε και συνεχίστηκε ως επί το πλείστον κατά τις κυβερνήσεις του βουλγαρικού σοσιαλιστικού κόμματος, η άνοδος των Ενωμένων Δημοκρατικών Δυνάμεων στην εξουσία το 1997, μαζί με τη νίκη του Πέταρ Στογιάνοφ, από το ίδιο κόμμα το 1996 κατά τις προεδρικές εκλογές, οδήγησαν σε περαιτέρω βελτίωση των διμερών σχέσεων. Η Τουρκία θεώρησε τη νέα κυβέρνηση ως αναμφισβήτητα πίστη στο ευρωπαϊκό σύστημα των αξιών. Αντίστοιχα, ο Τούρκος υπουργός Εξωτερικών είχε δηλώσει σε διάφορες ευκαιρίες ότι οι σχέσεις της Τουρκίας με τη Βουλγαρία βρισκόταν στα ύψη της (Reuters, 16/5/1998). Ομοίως, η Βούλγαρος Υπουργός Εξωτερικών, Ναντζέντα Μιχαήλοβα, δήλωσε ότι η Βουλγαρία αυτή τη στιγμή απολαμβάνει εξαιρετικούς δεσμούς με την Τουρκία και η χώρα της γνώρισε μη αναστρέψιμη ρήξη με το παρελθόν (Mihailova, 1998).

Από τον σχηματισμό της κυβέρνησης των τεχνοκρατών το 1997, η Βουλγαρία κάνει τα πάντα για να προωθήσει τη σχέση της με τον δυτικό κόσμο. Προσπαθεί να λύσει όλα τα μακροχρόνια προβλήματά της με τους γείτονές της, όπως το πρόβλημα των συνόρων με την Τουρκία και το πρόβλημα της γλώσσας με τα Σκόπια. Αναγνωρίζοντας το γεγονός ότι ο σεβασμός για τις μειονότητες είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την ένωση με τις ευρωπαϊκές δομές, έχει επικυρώσει τη συμφωνία του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Προστασία των Εθνικών Μειονοτήτων το 1999. Η επίλυση της γλωσσικής διαφοράς με τα Σκόπια ήταν μεγάλο ατού από αυτή την άποψη. Η Βουλγαρία ήταν η πρώτη χώρα που αναγνώρισε την ανεξαρτησία των Σκοπίων αλλά αρνήθηκε να δεχτεί την ύπαρξη «μακεδονικού» έθνους και γλώσσας για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Η επίσκεψη του Βούλγαρου Προέδρου Στογιάνοφ στην Τουρκία τον Ιούλιο του 1997, ήταν η απόδειξη της στενότερης σχέσης μεταξύ των δύο χωρών. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης, ο Βούλγαρος Πρόεδρος ζήτησε συγγνώμη για την εκστρατεία αφομοίωσης του 1980. Οι δύο χώρες υπέγραψαν συμφωνία στρατιωτικής συνεργασίας, που κάλυπτε τις πολιτικές άμυνες και ασφάλειας, καθώς και την τεχνολογική και επιστημονική προσέγγιση (Karabat, 1997). Ο Στογιάνοφ επίσης ζήτησε από την Τουρκία να χρησιμοποιήσει την επιρροή της, για να πιέσει για την απομάκρυνση της Βουλγαρίας από τον κατάλογο των χωρών του Οργανισμού για τις Ισλαμικές Χώρες που δεν συμπεριφέρθηκαν στους μουσουλμάνους με καλό τρόπο.

Τον Δεκέμβριο του 1997 ο Τούρκος πρωθυπουργός Μεσούτ Γιλμάζ (Mesut Yilmaz) πραγματοποίησε επίσημη επίσκεψη στη Βουλγαρία. Ήταν η πρώτη επίσκεψη από έναν Τούρκο πρωθυπουργό τα τελευταία 18 χρόνια. Κατά την επίσκεψη, η διαφωνία που διαρκούσε 50 χρόνια για τα σύνορα στο δέλτα του ποταμού Ρεζόφσκα, που πέφτει στη Μαύρη Θάλασσα, επιλύθηκε. Σύμφωνα με τη συμφωνία, η οριακή γραμμή περνά τώρα ακριβώς στη μέση της εκβολής του ποταμού. Αναφέρθηκε επίσης ότι, οι δύο χώρες συμφώνησαν να σχηματίσουν μια ομάδα εργασία που θα ασχοληθεί με προβλήματα διαχωρισμένων οικογενειών και να εργαστούν για την εξάλειψη των προβλημάτων έκδοσης βίζας (Reuters, 6/12/1997).

Ο Γιλμάζ πρόσφερε περαιτέρω τις υπηρεσίες της Τουρκίας ως μεσάζων της Βουλγαρίας σε εμπορικές επαφές με την Κεντρική Ασία και τις χώρες του Καυκάσου. Σε απάντηση, ο Βούλγαρος ομόλογός του Ιβάν Κοστόφ (Ivan Kostov) εξέφρασε την ελπίδα του ότι η Τουρκία θα γινόταν «η πύλη της Βουλγαρίας στο Ισλαμικό και τον Αραβικό κόσμο.

Σύμφωνα με τον Γιλμάζ, δεν υπήρχαν προβλήματα μεταξύ Τουρκίας και Βουλγαρίας (Reuters, 5-6/12/1997). Το Νοέμβριο του 1998, κατά την επίσκεψη του Κοστόφ στην Τουρκία, τα δύο μέρη υπέγραψαν συμφωνία, σύμφωνα με την οποία, οι μετανάστες Τούρκοι Βουλγαρικής υπηκοότητας μπορούσαν πλέον να λαμβάνουν τις συντάξεις τους στην Τουρκία (Reuters, 7/3/1997). Επιπλέον, υπέγραψαν συμφωνία για την καταπολέμηση της

τρομοκρατίας και του PKK, το οποίο δραστηριοποιούνταν και στη Βουλγαρία μέχρι το 2001.

Μετά το 1989, στη Δύση, η Βουλγαρία θεωρείται ως καλό παράδειγμα για το πως μια βαλκανική χώρα θα μπορούσε να λύσει το πρόβλημα της μειονότητάς της με ειρηνικό τρόπο. Αν και η Βουλγαρία έχει εκχωρήσει πολλά δικαιώματα στην τουρκική της μειονότητα και μάλιστα της παρείχε νέα δικαιώματα, υπήρχαν ακόμη κάποια προβλήματα.

Το Φεβρουάριο του 1998, η σερβική επίθεση στους Αλβανούς του Κοσσυφοπεδίου, δημιούργησε κοινές ανησυχίες τόσο στη Τουρκία όσο και στη Βουλγαρία. Και οι δυο χώρες ένωσαν άβολα με το γεγονός ότι η ασφάλεια στα Βαλκάνια απειλούνταν με τη σερβική επιθετικότητα. Επιπλέον, η Βουλγαρία γνώριζε το γεγονός ότι, το πρόβλημα του Κοσσυφοπεδίου είχε αναβάλει πιθανούς επενδυτές στη Βουλγαρία, που χρειαζόνταν επείγοντως ξένες επενδύσεις για την οικονομική ανάκαμψη. Το εμπάργκο κατά της Γιουγκοσλαβίας έπληττε επίσης την οικονομική κατάσταση στη χώρα. Εκτός αυτού, η περίπτωση του μειονοτικού προβλήματος που οδήγησε σε πόλεμο στη Γιουγκοσλαβία, δεν έχει ευχαριστήσει ούτε την Τουρκία ούτε τη Βουλγαρία που έχουν μειονότητες. Ως εκ τούτου, δήλωσαν και οι δύο χώρες αμέσως τη προτίμησή τους για διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας στη Γιουγκοσλαβία. Επιπλέον, η κρίση στο Κοσσυφοπέδιο ήταν μια ευκαιρία και για τις δύο χώρες να δείξουν την αλληλεγγύη τους στον δυτικό κόσμο. Η Τουρκία, ως μέλος του NATO, επέτρεψε να χρησιμοποιηθούν οι στρατιωτικές της βάσεις από τα αεροπλάνα του NATO για να επιτεθούν σε στόχους στη Σερβία.

Επιπλέον, ήταν μια καλή ευκαιρία για τη Βουλγαρία να επιταχύνει τη διαδικασία ένταξης της στους των Δυτικούς θεσμούς, ιδιαίτερα στο NATO και την ΕΕ, με την υποστήριξη της επέμβασης του NATO στο Κοσσυφοπέδιο. Ήθελε να θεωρείται αξιόπιστος εταίρος από το δυτικό κόσμο.

Κατά συνέπεια, η Βουλγαρία παρείχε, πρώτον, τον αεροπορικό της διάδρομο για τα αεροπλάνα του NATO και στη συνέχεια το έδαφός της για τα ειρηνευτικά στρατεύματα του NATO. Αλλά, η Σόφια έχει καταστήσει σαφές ότι παραχωρώντας στα αεροπλάνα του NATO πρόσβαση σε βουλγαρικό εναέριο χώρο, δεν θα θεωρούσε ότι βρίσκεται σε πόλεμο με τη Γιουγκοσλαβία. Αυτή η

πολιτική στο τέλος απέδωσε καρπούς και οι βουλγαρικές ελπίδες ολοκληρώθηκαν από την ΕΕ που είχε ξεκινήσει ενταξιακές διαπραγματεύσεις για τη Βουλγαρία, στις αρχές του 2000.

Ωστόσο υπήρχαν πολλές διαφορές απόψεων μεταξύ των δύο χωρών σχετικά με το ζήτημα του Κοσσυφοπεδίου. Ενώ η Βουλγαρία αντιτάχθηκε στις οικονομικές κυρώσεις κατά της Γιουγκοσλαβίας, η Τουρκία ήταν υπέρ της, καθώς πίστευε ότι οι κυρώσεις θα βοηθούσαν στην επίλυση του προβλήματος. Στο προηγούμενο εμπόργκο κατά τη διάρκεια του πολέμου στη Βοσνία, οδήγησε στην ποινικοποίηση των Βαλκανίων, χειροτέρεψε την εικόνα της περιοχής και εμπόδισε τους επιχειρηματίες να επενδύσουν στις Βαλκανικές χώρες.

Μια άλλη σημαντική διαφορά μεταξύ Τουρκίας και Βουλγαρίας, σχετικά με το Κοσσυφοπέδιο ήταν ότι, η Βουλγαρία επέκρινε τις θέσεις τόσο των Αλβανών του Κοσσυφοπεδίου όσο και του καθεστώτος του Βελιγραδίου. Υποστήριξε ότι και οι δύο πλευρές είχαν εξτρεμιστικές απαιτήσεις που δεν μπορούσαν να συμβιβαστούν. Ο πρωθυπουργός Κοστόφ δήλωσε ότι η Βουλγαρία ήταν εναντίον της πολιτικής του Βελιγραδίου, καθώς και ότι ο εξτρεμισμός των Αλβανών του Κοσσυφοπεδίου δυσκόλευε την εξεύρεση διαπραγματευτικής λύσης. Από την άλλη πλευρά, η Τουρκία ήταν εναντίον των αιτημάτων ανεξαρτησίας των Αλβανών που ζουν στο Κοσσυφοπέδιο, αλλά δεν τους επέκρινε τόσο αυστηρά όσο η Βουλγαρία.

Από το 2009, το θέμα των μουσουλμανικών και του τουρκικών μειονοτήτων στη Βουλγαρία κάνει την επανεμφάνισή του μαζί με την εμφάνιση του ακραίου εθνικιστικού κόμματος ΑΤΑΚΑ, που σημειώνει ραγδαία άνοδο έχοντας λαϊκή απήχηση, ως αποτέλεσμα των υποψιών ύπαρξης θυλάκων ριζοσπαστικού ισλάμ στις μειονοτικές κοινότητες. Την ίδια χρονιά αναδεικνύεται το σκάνδαλο χρηματισμού του κόμματος “Κίνημα για τα Δικαιώματα και τις Ελευθερίες” (MRF) και του προέδρου του, Αχμέτ Ντογκάν, γεγονός που πυροδότησε περισσότερο το θέμα των μουσουλμανικών και τουρκικών μειονοτήτων. Μάλιστα, το 2013, έγινε απόπειρα δολοφονίας του Αχμέτ Ντογκάν κατά τη διάρκεια ομιλίας του, που μεταδίδονταν από τηλεοπτικά κανάλια, η οποία απέτυχε λόγω εμπλοκής του όπλου του δράστη.

Πέραν, όμως των εθνικιστικών αντιλήψεων σε βάρος της μουσουλμανικής και τουρκικής μειονότητας, οι σχέσεις Βουλγαρίας – Τουρκίας επιδεινώθηκαν μετά των απαιτήσεων της Βουλγαρίας, για καταβολή αποζημιώσεων στους Βούλγαρους που εκτοπίστηκαν από την Ανατολική Θράκη κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων. Οι απαιτήσεις αυτές εκφράστηκαν δια του στόματος του βούλγαρου Υπουργού Εξωτερικών Ντιμίτροβ, απειλώντας μάλιστα ότι θα ασκηθεί βέτο (veto) στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις της Τουρκίας στην ΕΕ εάν δεν καταβληθούν οι αποζημιώσεις που άγγιζαν τα 15 δις ευρώ.

Ωστόσο, σε γενικές γραμμές, οι σχέσεις των δύο χωρών ήταν αρκετά καλές, γεγονός που καταδεικνύεται από την πληθώρα διμερών συμφωνιών που υπογράφηκαν σε επίπεδο διεθνούς ασφάλειας και συνεργασίας, σε στρατιωτικό επίπεδο και σε επίπεδο ανταλλαγής πληροφοριών. Την περίοδο αυτή, έγινε και προσπάθεια συνεργασίας των δύο χωρών σε ενεργειακούς τομείς όπως π.χ. με τη σύνδεση της Βουλγαρίας με τον αγωγό φυσικού αερίου Ναμπουκκο (Nabucco). Το καλό κλίμα στις σχέσεις των δύο χωρών φαίνεται και από τις δηλώσεις αξιωματούχων τόσο της Τουρκίας, όσο και της Βουλγαρίας, που έγιναν το 2012 αναφορικά με το γεγονός ότι οι σχέσεις των δύο χωρών βρίσκονται στην καλύτερή τους φάση. Άλλωστε η Τουρκία την περίοδο αυτή ήταν η τρίτη επενδύτρια χώρα στη Βουλγαρία.

Αλλά, η ολοένα και αυξανόμενη ισχύς της Τουρκίας στην προσπάθειά της να γίνει μια μεγάλη περιφερειακή δύναμη, καθώς και η ακμάζουσα οικονομία της, οδήγησε ένα μεγάλο μέρος των πολιτικών της Βουλγαρίας να υιοθετήσουν μια καχύποπτη στάση εναντίον της. Επίσης, άρχισε να γίνεται αισθητή η ανάμειξη της Τουρκίας στα εσωτερικά της Βουλγαρίας μέσω του Κινήματος για τα Δικαιώματα και τις Ελευθερίες (MRF). Βέβαια, κατά την επίσκεψη στη Σόφια του Τούρκου Πρωθυπουργού, Αχμέτ Νταβούτογλου, τον Δεκέμβριο του 2016, αυτά τα θέματα μπήκαν κάτω από το χαλί και συζητήθηκαν μόνο θέματα που σχετίζονταν με το μεταναστευτικό και την ενέργεια.

Οι πολύ καλές σχέσεις των δύο χωρών κλονίζονται τον Φεβρουάριο του 2016, όταν σημειώνεται ένα διπλωματικό επεισόδιο μεταξύ των δύο χωρών. Η

Βουλγαρία απέλασε έναν τούρκο διπλωμάτη, τον Εμίρογλου, ο οποίος εργάζονταν στο τουρκικό προξενείο του Μπουργκάς, κατηγορώντας τον ότι προσπαθεί να εμπλακεί στα εσωτερικά της χώρας, στηρίζοντας τον νέο ηγέτη του κόμματος ‘‘Κίνημα για τα Δικαιώματα και τις Ελευθερίες (MRF)’’, Λιούτφι Μεστάν μέσω της τουρκικής μειονότητας. Έτσι, η Τουρκία για αντίποινα, απέλασε με τη σειρά της ένα Βούλγαρο διπλωμάτη που εργάζονταν στο προξενείο της Κωνσταντινούπολης. Ο Μεστάν εν τέλει, απομακρύνθηκε από την ηγεσία του MRF, μετά από παρέμβαση και του πρώην προέδρου του MRF, Αχμέτ Ντογκάν, διότι πρότεινε να δοθεί στήριξη από τη Βουλγαρία στην Τουρκία, μετά την κατάρριψη του ρωσικού αεροσκάφους από τους Τούρκους στα σύνορα Συρίας-Τουρκίας. Η Τουρκία ζήτησε την παραμονή του Μεστάν στην ηγεσία του MRF, με αποτέλεσμα ο Βούλγαρος Πρωθυπουργός να δηλώνει ότι αυτό αποτελεί ωμή επέμβαση της Τουρκίας στα εσωτερικά της Βουλγαρίας.

Τον Απρίλιο του 2016 , ο Λιούτφι Μεστάν ιδρύει το κόμμα «Δημοκράτες για την Ευθύνη, Ελευθερία και Δημοκρατικότητα» (DOCT), το οποίο υποστηρίζεται από την τουρκική μειονότητα αλλά και από το κόμμα AKP του Ερντογάν. Μάλιστα, τον Μάρτιο του 2017, ο επίτιμος πρόεδρος του MRF, Αχμέτ Ντογκάν, που ήταν και αυτό ένα μειονοτικό κόμμα, κατηγορήσε την Τουρκία ότι μέσω του Μεστάν και του κόμματός του, παρεμβαίνει στα εσωτερικά της Βουλγαρίας, η οποία αμέσως μετά απέλασε τρεις πολίτες της, τουρκικής καταγωγής, θεωρώντας τους ως ανεπιθύμητους.

Τον Μάρτιο του 2017, έχουμε νέα ρήξη στις σχέσεις των δύο χωρών, μετά τις εκλογές που διενεργήθηκαν στις 26 Μαρτίου, όπου το κόμμα του Μεστάν DOCT, δεν κατάφερε να εισέλθει στο Βουλγαρικό Κοινοβούλιο. Ο Ερντογάν δηλώνει ότι η Βουλγαρία ασκεί πιέσεις στους πολίτες τουρκικής καταγωγής ώστε να μη ψηφίσουν το κόμμα που επιθυμούν, ενώ ο Βούλγαρος Πρόεδρος Ρούμεν Ράντεφ, ανταπάντησε ότι, η Βουλγαρία δε δέχεται μαθήματα δημοκρατίας από χώρα που δε εφαρμόζει το κράτος δικαίου. Επιπλέον, Βούλγαροι εθνικιστές συγκεντρώθηκαν στα σύνορα με την Τουρκία, δημιουργώντας εντάσεις και απαγορεύοντας Βούλγαρους πολίτες τουρκικής καταγωγής που ζούσαν στην Τουρκία, να διέλθουν τα σύνορα για να εισέλθουν στη Βουλγαρία.

Ένα παρόμοιο σκηνικό διαμορφώνεται και στις εκλογές που διεξήχθησαν στις 14 Νοεμβρίου 2021 και αποτελούσαν την τρίτη κατά σειρά εκλογική μάχη που διεξάγονταν το 2021. Οι προηγούμενες δύο διεξήχθησαν τον Απρίλιο και τον Ιούλιο, χωρίς να αναδείξουν νικητή, με αποτέλεσμα να υπάρχει στη Βουλγαρία υπηρεσιακή κυβέρνηση μέχρι και σήμερα. Μετά τις εκλογές του Νοεμβρίου, το Υπουργείο Εξωτερικών της Βουλγαρίας, κάλεσε την Τουρκάλα πρέσβειρα στη Σοφία και της ζήτησε να τερματίσει τις παρεμβάσεις των θεσμών της χώρας της στις βουλευτικές και προεδρικές εκλογές της Βουλγαρίας. Οι Βουλγαρικές Αρχές ισχυρίστηκαν ότι η τουρκική μειονότητα στη Βουλγαρία που αριθμεί περίπου 350.000, έλαβε οδηγίες από την Άγκυρα προκειμένου να ψηφίσουν το κόμμα Κίνημα για τα Δικαιώματα και τις Ελευθερίες (MRF), το οποίο έλαβε 13% κερδίζοντας 33 έδρες στο Βουλγαρικό Κοινοβούλιο από το σύνολο των 240. Το αξιοσημείωτο ήταν ότι, οι μισές από τις ψήφους που έλαβε το Κίνημα για τα Δικαιώματα και τις Ελευθερίες (MRF), ήταν επιστολικές, που ήρθαν από εκλογικά τμήματα της Άγκυρας, της Κωνσταντινούπολης, της Σμύρνης και άλλων αστικών κέντρων της Τουρκίας. Ο αρχηγός του MRF, Μουσταφά Καρανταγί, θεωρείται το μακρύ χέρι του Τούρκου προέδρου Ερντογάν στη Βουλγαρία. Ο υπουργός Εσωτερικών της Βουλγαρίας, Μπόικο Ράστοφ, επικαλέστηκε συγκεκριμένες ενέργειες θεσμικών οργάνων της Τουρκίας και άρθρα σε μέσα ενημέρωσης, λέγοντας πως πρόκειται για ξεκάθαρες παρεμβάσεις στα εσωτερικά της χώρας.

Από την άλλη, το Τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών κάλεσε τον Βούλγαρο Πρέσβη στην Άγκυρα ζητώντας εξηγήσεις για τις κατηγορίες που εξαπολύονται εναντίον της Τουρκίας. Παράλληλα, η Άγκυρα απέρριψε κατηγορηματικά ότι υπήρξε οποιαδήποτε μορφής παρέμβαση, χαρακτηρίζοντας τις κατηγορίες ως ανυπόστατες.

Γεγονός είναι ότι, οι τελευταίες πολιτικές εξελίξεις της Βουλγαρίας με την αποχώρηση από την Πρωθυπουργία του Μπόικο Μπορίσοφ, στενού φίλου του Τούρκου Προέδρου Ερντογάν, την επικείμενη ανάληψη της πρωθυπουργίας από το δίδυμο Κίριλ Πέτκοφ – Ασέν Βασίλεφ, που κατέβηκαν στις εκλογές με το νεοσύστατο κόμμα «Συνεχίζουμε την Αλλαγή», καθώς και η τουρκική μειονότητα, θα επηρεάσουν σε σημαντικό βαθμό τις σχέσεις Βουλγαρίας – Τουρκίας.

2.3. Οι σχέσεις της Βουλγαρίας με τα Σκόπια

2.3.1. Από το 1878 έως τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

Για την περίοδο αυτή το μόνο που μπορούμε να αναφέρουμε είναι ότι, την περίοδο αυτή, όπως προαναφέρθηκε και στο υποκεφάλαιο των σχέσεων της Βουλγαρίας με την Ελλάδα, γεννάται το «Σκοπιανό» ζήτημα, που οι Βούλγαροι ονομάζουν «Μακεδονικό» και σημειώνει μεγάλη επιτυχία η βουλγαρική προπαγάνδα, που αποκαλεί «μακεδονική» γλώσσα το σλαβικό ιδίωμα που μιλάτε από κάποιους κατοίκους ελληνικής συνείδησης στη Μακεδονία. Αυτό το αφήγημα της Βουλγαρίας το παίρνει ο Τίτο κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, προκειμένου να πετύχει τα μεγαλόπνοα σχέδιά του.

Το 1943, ιδρύεται το ΣΝΟΦ (Σλαβικό Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο), ή αλλιώς SNOF από τα αρχικά της σλαβικής ονομασίας "SLAVOMAKEDONSKI NARODEN OSVOBODITE LEN FRONT). Το ΣΝΟΦ καθοδηγούνταν από το Κομμουνιστικό Κόμμα της Γιουγκοσλαβίας, αποτελούσε το σλαβόφωνο τμήμα του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ και είχε ως σκοπό την αυτοδιάθεση των Μακεδόνων, σύμφωνα με τις διακηρύξεις περί αυτοδιάθεσης των λαών (Καργάκος, 2018). Ωστόσο, ο «πιτοϊκός μεγαλοϊδεατισμός» είχε ο σκοπό, τον οποίο και δεν έκρυβε, την ενσωμάτωση της Μακεδονίας στη Γιουγκοσλαβία (Καργάκος, 2018).

Πρώτη φορά το 1943, γίνεται λόγος για τη δήθεν ύπαρξη «μακεδονικού» έθνους στην περιοχή των Σκοπίων, όπου κατοικούσε πληθυσμός ακαθόριστης εθνικής ταυτότητας που μιλούσε μία σλαβική διάλεκτο, την οποία ονόμασαν «μακεδονική», προκειμένου να κατασκευάσουν και το «μακεδονικό έθνος».

Στις 8 Αυγούστου 1944 αντιπρόσωποι των Κομμουνιστικών Κομμάτων Βουλγαρίας και Γιουγκοσλαβίας, συναντήθηκαν στο Μοναστήρι και αποφάσισαν την ανακήρυξη της «Λαϊκής Δημοκρατίας της Μακεδονίας» σε ομόσπονδο κράτος μέσα στα πλαίσια της Γιουγκοσλαβίας Ομοσπονδίας (Καργάκος, 2018). Ο Τίτο κληρονόμησε και αξιοποίησε το σύνθημα της ΕΜΕΟ

«Η Μακεδονία στους Μακεδόνες» και ονόμασε τη Νότια Σερβία σε ομόσπονδο κράτος της «Μακεδονίας». Έτσι γεννήθηκε το Σκοπιανό κράτος, το αποκαλούμενο από τους Σκοπιανούς «Μακεδονικό» κράτος καθώς και το Σκοπιανό ζήτημα. Η οικειοποίηση του ονόματος της Μακεδονίας από τον Τίτο έγινε καθαρά για επεκτατικούς λόγους (Γρυλλάκης, 2008). Πρώτος πρόεδρος του ομόσπονδου αυτού κράτους ήταν ο Ντίμιταρ Βλάχωβ, ο οποίος υπήρξε από τα πρώτα στελέχη του ΕΜΕΟ και γνωστός Βούλγαρος εθνικιστής που έδρασε κατά τη διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα (Μίντσης, 1991).

2.3.2. Από το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο έως το 1991

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όπου βρήκε τη Βουλγαρία με το μέρος των ηττημένων και με ένα κομμουνιστικό καθεστώς, η Βουλγαρία συνέπλευσε με τη θέση για ύπαρξη του τεχνηέντως δημιουργηθέντος «μακεδονικού» έθνους. Το Αύγουστο του 1947, οι ηγέτες της Γιουγκοσλαβίας και της Βουλγαρίας, Τίτο και Δημητρώφ, υπογράφουν τη συμφωνία του Μπλεντ (Blend), στην οποία οι Γιουγκοσλάβοι, ακολουθώντας τον «τιτοϊκό μεγαλοϊδεατισμό», πρότειναν μια Σλαβική Ομοσπονδία του Νότου, όπου στις υπάρχουσες πέντε της Γιουγκοσλαβίας να προστεθεί ως έκτη η ενωμένη «Μακεδονία» και ως έβδομη η Βουλγαρία. Η Βουλγαρία απεδέχθη την πρόταση της Γιουγκοσλαβίας με την προϋπόθεση ότι η ενσωμάτωση της «Βουλγαρικής Μακεδονίας» (η επονομαζόμενη γι' αυτούς «Μακεδονία του Πιρίν») θα γίνει σταδιακά, για να μην προσκρούσει στο εθνικιστικό συναίσθημα των Βουλγάρων και ότι, η «Ελληνική Μακεδονία» (η επονομαζόμενη γι' αυτούς «Μακεδονία του Αιγαίου») θα προσαρτούνταν άμεσα. Ωστόσο, μετά από πιέσεις των Άγγλων και των Αμερικανών, η συμφωνία του Μπλεντ (Blend) δεν εφαρμόστηκε, σύμφωνα με την οποία θα έπρεπε να γίνει κατάληψη της ελληνικής Μακεδονίας από βουλγαρικά και Γιουγκοσλαβικά στρατεύματα (Καργάκος, 2018).

Την περίοδο 1946-47, ουσιαστικά η Βουλγαρία αναγκάστηκε να κάνει παραχωρήσεις και να αναγνωρίσει το «Σκοπιανό» ζήτημα, το επονομαζόμενο γι' αυτούς «μακεδονικό», ως Γιουγκοσλαβικό ζήτημα. Μάλιστα δώρισε τα οστά

του Γκότσε Ντέλτσεφ στα Σκόπια και έδωσε εντολή ο βουλγαρικός πληθυσμός της λεγόμενης κατά τους Βούλγαρους και Σκοπιανούς «Μακεδονίας του Πιρίν», να καταγραφεί ως μακεδονικός κατά την απογραφή του 1946 (Σφέτας, 2020). Παρόλα αυτά, οι Βούλγαροι κομμουνιστές επανέφεραν την παλιά γραμμή της ΕΜΕΟ περί αυτονόμησης της Μακεδονίας και ξεκίνησε μία περίοδο διαφωνιών μεταξύ Βουλγαρίας-Γιουγκοσλαβίας για το Σκοπιανό ζήτημα

Ωστόσο η αποχώρηση του Τίτο από την Κομινφόρμ, το 1948 και η ρήξη Τίτο-Στάλιν, που συνεχίσθηκε μέχρι το θάνατο του Στάλιν, το 1953, δημιούργησε νέα δεδομένα που επηρέασαν τη βουλγαρική πολιτική στο «Σκοπιανό» ζήτημα και εν τέλει, άλλαξαν την προσέγγισή της στο θέμα αυτό. Η επαναπροσέγγιση Μόσχας-Βελιγραδίου επί εποχής Νικίτα Χρουστσόφ (1955), οδήγησε και σε μία βελτίωση των σχέσεων Βουλγαρίας-Γιουγκοσλαβίας, η οποία καθοδηγήθηκε από τη Σοβιετική Ένωση προκειμένου να προσκολληθεί και πάλι η Γιουγκοσλαβία στο άρμα της εξωτερικής πολιτικής της ΕΣΣΔ.

Από το 1967 έως το 1991, παρατηρούμε μια συνεχή διακύμανση στις σχέσεις Βουλγαρίας-Γιουγκοσλαβίας, όπου όμως δε σταμάτησε ποτέ η προπαγάνδα των Σκοπίων περί ανεξάρτητου «Μακεδονικού» έθνους, το οποίο θα έπρεπε να ενωθεί με τους κατοίκους του Πιρίν (της επονομαζόμενης από Σκοπιανούς και Βούλγαρους «Μακεδονία του Πιρίν») και τους κατοίκους της Μακεδονίας (της επονομαζόμενης από Σκοπιανούς και Βούλγαρους «Μακεδονία του Αιγαίου»). Επικαλούνταν επίσης και την ύπαρξη «μακεδονικής» μειονότητας στην περιοχή του Πιρίν. Ωστόσο, η Βουλγαρία εξέφραζε την αντίθεσή της σ' αυτά και ισχυρίζονταν ότι τα Σκόπια (η Γιουγκοσλαβική Σοσιαλιστική Δημοκρατία της «Μακεδονίας»), που αποτελούσε μία από τις έξι σοσιαλιστικές δημοκρατίες της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας, πλαστογραφούσε την ιστορία, σφετερίζονταν τμήμα της βουλγαρικής ιστορίας (π.χ. ο Γκότσε Ντέλτσεφ ήταν «μακεδόνας» και όχι βούλγαρος) και προσπαθούσε να καλλιεργήσει «μακεδονική» ταυτότητα στο γηγενή πληθυσμό της Βουλγαρίας, που ήταν εγκατεστημένος στη αποκαλούμενη από Βούλγαρους και Σκοπιανούς, βουλγαρική «Μακεδονία του Πιρίν».

2.3.3. Από το 1991 έως σήμερα

Η κήρυξη της ανεξαρτησίας του κράτους των Σκοπίων (επονομαζόμενο από αυτούς «Δημοκρατία της Μακεδονία»), το Σεπτέμβριο του 1991, μετέβαλε ριζικά τις παραμέτρους του «Σκοπιανού ζητήματος», ιδιαίτερα στη Βουλγαρία. Τον Ιανουάριο του 1992 η Βουλγαρία ήταν η πρώτη χώρα που αναγνώρισε το κράτος των Σκοπίων με το συνταγματικό της όνομα, ως «Δημοκρατία της Μακεδονία», (Χρηστίδης, 2020). Ωστόσο διευκρίνισε λίγο αργότερα ότι δεν αναγνωρίζει «μακεδονικό» έθνος και «μακεδονική» γλώσσα και ότι θα σύναπτε διπλωματικές σχέσεις εφόσον τα Σκόπια δήλωναν επίσημα ότι δεν υπάρχει «μακεδονική» μειονότητα στο έδαφος της Βουλγαρίας και ότι δε τρέφει εδαφικές διεκδικήσεις για την περιοχή του Πιρίν, την οποία ονόμαζαν «Μακεδονία του Πιρίν».

Μετά την ένταξη της Βουλγαρίας στην ΕΕ, το 2007, εντάθηκαν οι φωνές όσων στη Βουλγαρία θεωρούσαν ότι έπρεπε να δείξουν «κόκκινη κάρτα» στα Σκόπια για τη συνεχιζόμενη «αντιβουλγαρική» τους στάση (Χρηστίδης, 2020). Έτσι παρατηρείται μία κλιμάκωση στη σχέση των δύο χωρών. Η Βουλγαρία κατηγορεί το κράτος των Σκοπίων ότι πλαστογραφεί την ιστορία της και ότι σφετερίζεται τμήμα της βουλγαρικής ιστορίας, υιοθετώντας βούλγαρους εθνικούς ήρωες ως δικούς της ήρωες. Από την άλλη πλευρά, τα Σκόπια προσπαθούν να αποτινάξουν από πάνω τους το κοινό ιστορικό και πολιτισμικό παρελθόν τους με τους Βούλγαρους και να υιοθετήσουν μια νέα εθνική ταυτότητα που έχει ως προγόνους το βασιλιά Φίλιππο και τον Μέγα Αλέξανδρο. Εν τω μεταξύ, 80.000 πολίτες των Σκοπίων, ανάμεσά τους και ο πρώην πρωθυπουργός των Σκοπίων (1998-2002) και ηγέτης του BMRO-DPMNE, Γκεοργκιέφσκι, δηλώνουν αυτοβούλως ότι είναι Βούλγαροι «Μακεδόνες» και τους χορηγούνται βουλγαρικά διαβατήρια προκειμένου να ψηφίσουν στις βουλευτικές εκλογές της Βουλγαρίας του 2013.

Η επικρατούσα κλιμάκωση στις σχέσεις των δύο χωρών φαίνεται να ξεπερνιέται το 2017 με τον σχηματισμό της κυβέρνησης Ζάεφ στα Σκόπια. Στις 1 Αυγούστου 2017 υπογράφεται Συνθήκη Φιλίας, Καλής Γειτονίας και Συνεργασίας μεταξύ της Βουλγαρίας και των Σκοπίων. Σύμφωνα μ' αυτή τη

συμφωνία, οι δύο πλευρές θα συγκροτούσαν επιτροπή ειδικών για την εξέταση ιστορικών θεμάτων «στη βάση αυθεντικών και αποδεδειγμένων ιστορικών πηγών». Επίσης συμφώνησαν να εορτάζουν κοινά ιστορικά γεγονότα και έτσι, μία ημέρα μετά την υπογραφή της Συνθήκης, οι δύο χώρες γιόρτασαν μαζί την Εξέγερση του Ίλιντεν, της οποίας την πατρότητα διεκδικούν και οι δύο χώρες, καθώς και του ήρωα της, του Γκότσε Ντέλτσεφ.

Ωστόσο, το 2019, η επιτροπή των δύο χωρών θα αναστείλει τις εργασίες της, διότι θα γίνει αντιληπτό ότι οι διαφορές των δύο χωρών σχετικά με την εθνική ταυτότητα του Γκότσε Ντελτσεφ είναι αγεφύρωτες. Η αναστολή των εργασιών έγινε με πρωτοβουλία των Σκοπίων, γεγονός που θα εξοργίσει τα μέλη του κυβερνητικού συνασπισμού της Βουλγαρίας, όπως είναι το εθνικιστικό κόμμα VMRO. Ο πρωθυπουργός της Βουλγαρίας, Μπόικο Μπορίσοφ, θα συνταχθεί πλήρως με το κυβερνητικό του εταίρο, το κόμμα VMRO και θα εκδώσει διακήρυξη, σύμφωνα με την οποία προειδοποιούσε ότι: “ Δε θα επιτρέψει η ενσωμάτωση της «Βόρειας Μακεδονίας» στην ΕΕ να συνοδευτεί από την ευρωπαϊκή νομιμοποίηση μιας κρατικής ιδεολογίας που έχει μια αντιβουλγαρική βάση.....» (Αθηναϊκό – Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων). Ως «Βόρεια Μακεδονία» αναφέρεται το κράτος των Σκοπίων σύμφωνα με τη Συμφωνία των Πρεσπών. Με τη σειρά του, Ο Πρόεδρος του κράτους των Σκοπίων, Στέβο Πενταρόφσκι, δήλωσε ότι το κράτος του δε χρειάζεται την ΕΕ εάν το τίμημα που πρέπει να πληρώσει είναι να απαρνηθούν τη «μακεδονική» τους ταυτότητα και τη «μακεδονική» τους γλώσσα (Χρηστίδης, 2020).

Το καλοκαίρι του 2020, η Βουλγαρία απέστειλε κείμενο προς όλες τις χώρες της ΕΕ με το οποίο τις ενημερώνει ότι θα ασκήσει βέτο κατά των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με τα Σκόπια, εάν δεν επιλυθούν τα προβλήματα που αφορούν στους ισχυρισμούς των Σκοπίων περί ύπαρξης «μακεδονικής» γλώσσας και «μακεδονικής» ταυτότητας. Σ’ αυτό το κείμενο αναφέρουν επίσης ότι, κατόπιν εντολής της Κομμουνιστικής Διεθνούς, Ο Τίτο επέβαλε μια νέα ταυτότητα σε πολίτες που αυτοπροσδιορίζονταν ως Βούλγαροι, Σέρβοι και αργότερα Νοτιοσέρβοι και τους οποίους τελικά βάφτισε «Μακεδόνες». Στο ίδιο κείμενο γίνεται αναφορά και για τη «μακεδονική»

γλώσσα, η οποία σύμφωνα με τους Βούλγαρους, κατασκευάστηκε το 1944 και ουσιαστικά πρόκειται για μία δυτική βουλγαρική διάλεκτο.

Οι παραπάνω απαιτήσεις τις Βουλγαρίας προβλήθηκαν και από την Βουλγάρα υπουργό Εξωτερικών Εκατερίνα Ζαχαρίεβα στις 9 Οκτωβρίου 2020, κατά τη συνάντησή της με τον Σκοπιανό ομόλογό της, Μπουγιάρ Οσμάνι.

Στις 11 Οκτωβρίου 2020, Ο Ζόραν Ζάεφ, εξέφρασε δημόσια τη δυσaréσκειά του για τις βουλγαρικές απαιτήσεις και δήλωσε πως, αυτά που ζητούν οι Βούλγαροι, δε συνάδουν με τις σχέσεις καλής γειτονίας. Η Σόφια επέμενε στις απαιτήσεις της και στις 21 Οκτωβρίου του ίδιου έτους, όταν η Μόνιμη Επιτροπή Αντιπροσώπων, στην οποία συμμετέχουν πρεσβευτές από όλα τα κράτη-μέλη της ΕΕ, συγκλήθηκε στις Βρυξέλλες προκειμένου να συζητηθούν οι απαιτήσεις της Βουλγαρίας, ώστε να προχωρήσουν οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις των Σκοπίων. Ο Βούλγαρος πρέσβης ανακοίνωσε ότι, η Σόφια απορρίπτει τη συμβιβαστική πρόταση της γερμανικής προεδρίας. Στις 6 Νοεμβρίου, ο Ζόραν Ζάεφ δήλωσε δημόσια ότι, μπλοκαρίστηκαν οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις της χώρας του από τη Βουλγαρία, η οποία με αυτή την ενέργειά της, παραβιάζει το άρθρο 2 του Συμφώνου Φιλίας που υπογράφηκε μεταξύ των δύο χωρών και το οποίο αναφέρει ότι, η Βουλγαρία θα υποστηρίξει την πορεία των Σκοπίων προς την ΕΕ.

Στο πλαίσιο της προσπάθειας αναθέρμανσης των σχέσεων των δύο χωρών, στις 27 Μαΐου 2021, οι Πρόεδροι των δύο χωρών ,ταξιδεύοντας μάλιστα στο ίδιο αεροπλάνο, μετέβησαν στη Ρώμη για να τιμήσουν τους Άγιους Κύριλλο και Μεθόδιο, που ήταν ουσιαστικά οι «διαφωτιστές» των Σλάβων, καθώς δημιούργησαν το κυριλλικό αλφάβητο.

Οι τελευταίες πολιτικές εξελίξεις, τόσο στη Βουλγαρία, με τις διαδικασίες σχηματισμού κυβέρνησης από το δίδυμο Κίριλ Πέτκοφ – Ασέν Βασίλεφ, ως αποτέλεσμα της εκλογικής ήττας του Μπόικο Μπορίσοφ, όσο και στα Σκόπια με την παραίτηση του Ζόραν Ζάεφ, πιθανών να αναθερμάνουν τις διμερείς σχέσεις Βουλγαρίας-Σκοπίων. Επιπλέον, στην εξίσωση της εξέλιξης των διμερών σχέσεων τους, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη και ο παράγοντας Ρωσία,

που θα προσπαθήσει να εκτροχιάσει τις σχέσεις Σόφιας-Σκοπίων, με στόχο να παρεμποδίσει και να καθυστερήσει τα ευρωπαϊκά σχέδια στα δυτικά Βαλκάνια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Ελλάδα και η Βουλγαρία, δύο συνορεύουσες χώρες με διαφορετικούς λαούς, έχουν αρκετά στοιχεία που τους ενώνουν, ωστόσο οι σχέσεις τους έχουν περάσει από διάφορες διακυμάνσεις μέχρι και σήμερα. Μέχρι τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, έκδηλος ήταν ο στόχος της Βουλγαρίας για έξοδο της στο Αιγαίο με την υλοποίηση της «Μεγάλης Βουλγαρίας». Οι ενέργειες της Εξαρχίας για προσηλυτισμό καθώς και η αποτρόπαιες ενέργειες του ΕΜΕΟ και των Βούλγαρων Κομιτατζήδων κατά του ελληνικού πληθυσμού της Μακεδονίας, με στόχο τον εκβουλαρισμό του, δηλητηρίασαν τις σχέσεις των δύο χωρών και δημιούργησαν διαφορές που για μεγάλη χρονική περίοδο φαίνονταν αγεφύρωτες. Έτσι γεννήθηκε και το λεγόμενο, από πλευράς Βουλγαρίας, ανύπαρκτο «Μακεδονικό» ζήτημα, δηλαδή οι ισχυρισμοί της ότι υπήρχαν στην Μακεδονία σλαβόφωνοι Έλληνες, οι οποίοι ήταν Βούλγαροι, πρόβλημα που θα ακολουθεί τις δύο χώρες για μεγάλο χρονικό διάστημα, καθιστώντας τις σχέσεις του ιδιαίτερα εύθραυστες. Το 1913, οι δύο χώρες φτάνουν σε ένοπλη σύγκρουση στο πλαίσιο του Β΄ Βαλκανικού Πολέμου, σε μια προσπάθεια της Βουλγαρίας να ανακτήσει εδάφη που είχαν απελευθερωθεί από τον οθωμανικό ζυγό, τόσο από τους Έλληνες όσο και από τους Σέρβους κατά τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο.

Αλλά και κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η Βουλγαρία προσπαθεί για ακόμη μια φορά, να προσαρτήσει τη Μακεδονία στα εδάφη της. Και φτάνουμε στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όπου η Βουλγαρία επιτελεί την τρίτη βουλγαρική κατοχή (1912-1913, 1916-1918, 1941) στα εδάφη της Μακεδονίας και της Θράκης αναζωπυρώνοντας, μετά από 23 χρόνια και πάλι, τα παλιά πάθη.

Το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου βρίσκει τις δύο χώρες σε αντίπαλους συνασπισμούς, γεγονός που συντηρεί κακές τις σχέσεις του. Ωστόσο, το 1964, κατόπιν δήλωσης της Βουλγαρίας ότι δεν αξιώνει καμία εδαφική διεκδίκηση από την Ελλάδα, οι σχέσεις των δύο χωρών μπαίνουν σε νέα φάση. Μάλιστα την ίδια χρονιά, υπογράφονται δώδεκα συμφωνίες,

περισσότερο οικονομικού χαρακτήρα. Στο πλαίσιο αυτού του καλού κλίματος στις σχέσεις των δύο χωρών, υπογράφηκε το 1975 συμφωνία περί αμοιβαίων τελωνειακών διευκολύνσεων και έχουμε ανταλλαγή επισκέψεων των Πρωθυπουργών των δύο χωρών το 1975, το 1976, το 1979 και το 1986.

Με την πτώση του κομμουνισμού το 1989, οι σχέσεις των δύο χωρών βελτιώνονται ακόμη περισσότερο, γεγονός το οποίο αποδεικνύεται και από την υπογραφή συμφώνου φιλίας, το 1991. Αυξήθηκαν οι συναντήσεις μεταξύ των αρχηγών των δύο κρατών και έγιναν σημαντικά βήματα στο πλαίσιο συμφωνιών, κυρίως στον οικονομικό και τουριστικό τομέα. Αναπτύσσεται μία νέα δυναμική στις οικονομικές σχέσεις Ελλάδας-Βουλγαρίας. Η Ελλάδα γίνεται ο πρώτος εμπορικός εταίρος της Βουλγαρίας μεταξύ των βαλκανικών χωρών και ο τρίτος μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μεγάλο τμήμα του επιχειρηματικού κόσμου, κυρίως της Βόρειας Ελλάδας έχει δραστηριοποιηθεί στη Βουλγαρία. Οι προοπτικές της ελληνοβουλγαρικής οικονομικής συνεργασίας διαγράφονται πολύ θετικές λόγω των πλεονεκτημάτων που προσφέρει η γειτνίαση, ιδιαίτερα και μετά την ένταξη της Βουλγαρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Αυτές οι στενές οικονομικές και εμπορικές σχέσεις οδηγούν και στη δημιουργία πολύ καλών πολιτικών σχέσεων, καθώς η Ελλάδα γίνεται ένθερμος υποστηρικτής της ένταξης της Βουλγαρίας τόσο στο NATO όσο και στην ΕΕ. Έτσι, ξεπερνιέται γρήγορα το «αγκάθι» που προέκυψε στις σχέσεις των δύο χωρών, με την αναγνώριση του κράτους των Σκοπίων από την πλευρά της Βουλγαρίας, γεγονός που αποτέλεσε και την πρώτη σοβαρή κρίση στη μεταψυχροπολεμική περίοδο. Ωστόσο, Ελλάδα και Βουλγαρία τα τελευταία χρόνια δηλώνουν και οι δύο απερίφραστα, τη διαφωνία τους ως προς το αφήγημα του κράτους των Σκοπίων περί «μακεδονικού» έθνους και «μακεδονικής» γλώσσας.

Πάντως, είναι σαφές ότι τα Βαλκάνια εισέρχονται σε περίοδο ακραίας αναταραχής και οι δύο χώρες θα διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο ως εταίροι και σύμμαχοι για τη σταθερότητα στην ευρύτερη περιοχή, καθώς και στην ευρωπαϊκή πορεία των γειτόνων τους. Ωστόσο, προβληματισμό προκαλεί η άσκηση βέτο της Βουλγαρίας για τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις των

Σκοπίων στην Ευρωπαϊκή Ένωση καθώς και η στάση που κράτησε στη μεταναστευτική κρίση, ο μέχρι πρότινος Πρωθυπουργός της, Μπόικο Μπορίσοφ, ο οποίος διατηρεί ιδιαίτερα φιλικές σχέσεις με τον Τούρκο Πρόεδρο Ερντογάν

Οι δεσμοί Βουλγαρίας – Τουρκίας πηγάζουν από το μακρινό παρελθόν με κοινό στοιχείο την ασιατική τους προέλευση και την μετακίνησή τους προς την Βαλκανική χερσόνησο, της οποίας αναγνώρισαν την σπουδαιότητα λόγω της στρατηγικής της θέσης. Η σχέσης τους ξεκινάει με μια μακρά περίοδο συγκρούσεων, αρχικά εναντίον του Βυζαντίου και στη συνέχεια μεταξύ τους, μέχρι και την επικράτηση των Οθωμανών και την κατάκτηση των Βαλκανίων. Οι πέντε αιώνες υποδούλωσης στον οθωμανικό ζυγό, σχεδόν εξαφάνισαν την βουλγαρική εθνική συνείδηση, η οποία όμως άρχισε να επανακτείται στα μέσα του 18^{ου} αιώνα. Με τη βοήθεια της Ρωσίας δημιουργήθηκε το σύγχρονο βουλγαρικό κράτος το 1878. Οι σχέσεις Βουλγαρίας – Τουρκίας αρχικά ήταν εχθρικές και γι' αυτό βρέθηκαν αντίπαλοι και στους δύο Βαλκανικούς Πολέμους, αλλά, στη συνέχεια, μπορούν να χαρακτηριστούν ως ουδέτερες, παρόλο που ήταν σύμμαχοι στο ίδιο στρατόπεδο κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Την περίοδο του μεσοπολέμου παρατηρούνται κάποιες προσπάθειες συμφιλίωσης μετά την πτώση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και την ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας. Με το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και την επικράτηση του κομμουνισμού στη Βουλγαρία, οι δύο χώρες βρίσκονται σε διαφορετικούς συνασπισμούς, γεγονός που οδηγεί τις σχέσεις του σε μία ψυχρότητα. Αυτό το αρνητικό κλίμα θα επηρεαστεί ακόμη περισσότερο από την κακή μεταχείριση της τουρκικής μειονότητας από το κομμουνιστικό καθεστώς.

Στη μετά κομμουνισμού εποχή, οι σχέσεις των δύο χωρών θα μπουν σε τροχιά εξομάλυνσης, ξεκινώντας προσπάθειες επαναπροσέγγισης. Η οικονομική και ενεργειακή συνεργασία τους θα φτάσει σε υψηλό επίπεδο, γεγονός που θα οδηγήσει σε μία αγαστή συνεργασία που θα διέπεται από ιδιαίτερα φιλικές σχέσεις. Ωστόσο, το θέμα της τουρκικής μειονότητας αποτέλεσε και θα συνεχίσει να αποτελεί τροχοπέδη στις σχέσεις των δύο χωρών. Η ανάμειξη της Τουρκίας στο εσωτερικό πολιτικό σκηνικό της Βουλγαρίας, μέσω της τουρκικής μειονότητας, η οποία παίζει ρυθμιστικό ρόλο

στις πολιτικές εξελίξεις της Βουλγαρίας και την οποία χρησιμοποιεί η Τουρκία ως το «μακρύ χέρι της», δυναμιτίζει τις φιλικές σχέσεις των δύο χωρών. Άλλωστε, δεν είναι λίγες οι φορές που η Τουρκία εξέφρασε με προπαγανδιστικό τρόπο τη σπουδαιότητα που έχουν γι' αυτήν οι μουσουλμανικές μειονότητες σε όλα τα Βαλκάνια, τις οποίες βαφτίζει αδιακρίτως «τουρκικές», όπως π.χ. στην περίπτωση της μουσουλμανικής μειονότητας στην Ελλάδα, προβάλλοντας το ρόλο του προστάτη αυτών των μειονοτήτων και προσπαθώντας να τις αφομοιώσει .

Εν αναμονή των πολιτικών εξελίξεων στη Βουλγαρία, μετά την αποχώρηση του Μπόικο Μπορίσοφ, εγκάρδιου φίλου του Τούρκου Προέδρου Ερντογάν, από την πρωθυπουργία της Βουλγαρίας και το σχηματισμό νέας κυβέρνησης με νέα πρόσωπα στο πολιτικό προσκήνιο, γενάτε αβεβαιότητα για την εξέλιξη των σχέσεων Σόφιας-Άγκυρας. Σ' αυτό το σκηνικό, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη και η πίεση του διεθνούς συστήματος που θα ασκηθεί και θα παίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των σχέσεων των δύο χωρών.

Η εγκαθίδρυση του κομμουνιστικού καθεστώτος στη Βουλγαρία με την απελευθέρωσή της, το Σεπτέμβριο του 1944, έμελε να σημάνει και την σύμπλευση της βουλγαρικής πολιτικής με τη Σοβιετική Ένωση. Έτσι, η Βουλγαρία αναγκάστηκε να παραιτηθεί των αντιδράσεων που πρόβαλε λόγω της ανυπόστατης «Ομόσπονδης Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας», που αποτελούσε μία από τις έξι δημοκρατίες της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας και ουσιαστικά ήταν ένα δημιούργημα του Τίτο στην Νότια Σερβία που ικανοποιούσε τα επεκτατικά του σχέδια. Η παραχώρηση αυτή έγινε την περίοδο που η Μόσχα, προσπάθησε να βελτιώσει τις σχέσεις της με τη Γιουγκοσλαβία και διήρκεσε ουσιαστικά σε όλη τη ψυχροπολεμική περίοδο, ωστόσο συνέχιζε να υπάρχει η βουλγαρική πολιτική περί μη ύπαρξης «μακεδονικής» γλώσσας και «μακεδονικής» ταυτότητας των κατοίκων που ζούσαν στα Σκόπια. Το Βελιγράδι θεωρούσε ότι η μη αναγνώριση της «μακεδονικής» ταυτότητας αυτών των κατοίκων, υπέβασκε βουλγαρική διεκδίκηση του συγκεκριμένου τμήματος της Γιουγκοσλαβίας. Από τη μεριά της, η Βουλγαρία προέβαλε ισχυρισμού ότι, τα Σκόπια πλαστογραφούν την ιστορία και ότι προσπαθούν να προσηλυτίσουν στη «μακεδονική» ταυτότητα το πληθυσμό που ζούσε εκεί και που ουσιαστικά

ήταν Βούλγαροι. Ωστόσο, το πρόβλημα αυτό έμπαινε «κάτω από το χαλί» συνήθως στις διμερείς σχέσεις των δύο κρατών και συμφωνούσαν να προωθήσουν τις οικονομικές τους σχέσεις.

Και τελικά φτάνουμε στη μεταψυχροπολεμική περίοδο και συγκεκριμένα στις 15 Ιανουαρίου 1992, οπότε και η βουλγαρική κυβέρνηση ανακοινώνει την αναγνώριση του κράτους των Σκοπίων με το συνταγματικό του όνομα «Δημοκρατίας της Μακεδονίας». Ωστόσο, αποδείχθηκε ότι ήταν μια βιαστική απόφαση, που ελήφθη χωρίς την κατάλληλη εσωτερική διαβουλεύσεις. Λίγες μόνο ημέρες αργότερα, δια επισήμων κυβερνητικών χειλών, γίνεται σαφές ότι παρά την αναγνώριση του κράτους, η Βουλγαρία δεν αναγνωρίζει την ύπαρξη «μακεδονικού» έθνους και την παρουσία μειονότητας είτε στη Βουλγαρία είτε την Ελλάδα ή οπουδήποτε αλλού που να συνδέεται με τη λεγόμενη κατά τους Σκοπιανούς «Δημοκρατίας της Μακεδονίας». Επέμεινε επίσης ότι, η ηγεσία της «Δημοκρατίας της Μακεδονίας» θα πρέπει να δώσει σαφείς εγγυήσεις ότι δεν είχε εδαφικές αξιώσεις έναντι της Βουλγαρίας και ότι δεν είχε καμία πρόθεση να τεθεί θέμα ύπαρξης «μακεδονικής» μειονότητας

Ωστόσο, η Βουλγαρία άρχισε να συνάπτει διπλωματικές σχέσεις με τα Σκόπια το 1993, όταν εξασφάλισε δεσμεύσεις περί μη διεκδίκησης εδαφών της και ύπαρξης «μακεδονικής» μειονότητας στο έδαφός της. Αλλά το 1994 έχουμε «πάγωμα» στις σχέσεις των δύο χωρών, καθώς τα Σκόπια έγειραν θέμα περί «μακεδονικής» ταυτότητας. Παρόλα αυτά παραγκωνίστηκαν τα «αγκάθια» αυτά στις σχέσεις των δύο χωρών και μάλιστα η Βουλγαρία διαφώνησε με το εμπάργκο που επέβαλε η Ελλάδα στα Σκόπια.

Το 2006, η Βουλγαρία δηλώνει ότι θα υποστηρίξει την Ευρωπαϊκή προοπτική των Σκοπίων, αλλά το 2012 ξαφνικά η Βουλγαρία αποσύρει την υποστήριξή της επικαλώντας το μη σεβασμό των αρχών καλής γειτονία από μέρους των Σκοπίων, τα οποία δείχνουν μία αντι-βουλγαρική στάση, προσπαθώντας να πλαστογραφήσουν την ιστορία.

Μια νέα σελίδα πολιτικής προσέγγισης φαίνεται, όταν στην πρωθυπουργία των Σκοπίων έρχεται το 2017 ο Ζόραν Ζάεφ. Ο Ζάεφ προσπαθεί να αποκαταστήσει τις κακές σχέσεις με τη Βουλγαρία και έτσι οι δύο Πρωθυπουργοί, Ζάεφ και Μπορίσοφ, υπογράφουν Σύμφωνο Καλής Γειτονίας

και Συνεργασίας. Όμως , στα τέλη του 2020, η Βουλγαρία προβάλλει βέτο στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις των Σκοπίων για την Ευρωπαϊκή Ένωση, το οποίο διατηρεί μέχρι και σήμερα. Ωστόσο οι τελευταίες πολιτικές εξελίξεις στη Βουλγαρία, εν αναμονή σχηματισμού νέας κυβέρνησης, καθώς και η επικείμενη παραίτηση του Ζάεφ από την αρχηγία το κόμματός του, δημιουργούν ένα ομιχλώδες τοπίο ως προς την τροπή που μπορεί να πάρουν οι διμερείς σχέσεις των δύο χωρών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η βασική αρχή της βουλγαρικής εξωτερικής πολιτικής είναι ότι η ασφάλεια της χώρας δεν πρέπει να στρέφεται εναντίον τρίτων χωρών. Με βάση αυτή την προτεραιότητα, εκτιμάται ότι η Βουλγαρία θα συνεχίσει να συμμετέχει ενεργά στις διαδικασίες για την οικοδόμηση του νέου διεθνούς μοντέλου ασφάλειας. Ιδιαίτερη σημασία θα δοθεί στην έμφαση, που έχει επικρατήσει ως κατευθυντήρια γραμμή, που δίνεται στην ανθρωπιστική διάσταση αυτής της ασφάλειας και στις τακτικές που απορρέουν εκεί από τον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των δικαιωμάτων των μειονοτήτων.

Η βασική αρχή των πολιτικών της χώρας για την υπέρβαση του διαχωρισμού μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής Ευρώπης είναι ότι οι πρώην σοσιαλιστικές χώρες πρέπει να βρουν τρόπους να συντονίσουν τις προσπάθειές τους για τη διεύρυνση των οικονομικών τους σχέσεων σε μια ενιαία, διεθνή αγορά. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσω μιας πιο δραστήριας και αναπτυσσόμενης οικονομίας και μέσω της νομισματικής σταθεροποίησης. Η Βουλγαρία υποστηρίζει όλες τις κοινές προσπάθειες των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης που στοχεύουν στην επιτάχυνση της ένταξης αυτής της περιοχής στην ΕΕ, το ΝΑΤΟ και άλλους ευρωπαϊκούς και διεθνείς οργανισμούς.

Όσον αφορά τις χώρες της νοτιοανατολικής Ευρώπης και ιδιαίτερα των Βαλκανίων, η Βουλγαρία έχει βάσιμους λόγους να πιστεύει ότι υπάρχει εδώ και πολύ καιρό ένα πολιτικό κενό. Η στρατηγική που υιοθέτησε η διεθνής κοινότητα εξαρτήθηκε από το γεγονός ότι ο τομέας αυτός θεωρούνταν προβληματικός στο σύνολό του. Οι στρατηγικές εξομάλυνσης αγνόησαν τις οικονομικές και κοινωνικές διαστάσεις των περιφερειακών προβλημάτων, καθώς δεν υπήρχε πρόβλεψη για μακροπρόθεσμες, πολιτικές και οικονομικές επενδύσεις με την ευρύτερη έννοια του όρου. Οι χώρες της περιοχής υποβαθμίστηκαν. Δεν θεωρήθηκαν σοβαροί μελλοντικοί επενδυτικοί σύμμαχοι στην προσπάθεια κατασκευής ομοιογενών ζωνών ασφάλειας και

χρηματοπιστωτικής σταθερότητας. Λόγω της κυρίαρχης στρατιωτικοπολιτικής προσέγγισης, οι προσπάθειες για την οικοδόμηση δομών συνεργασίας στον οικονομικό και κοινωνικό τομέα προσανατολίστηκαν κυρίως προς τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης.

Η Βουλγαρία έχει υιοθετήσει μια ρεαλιστική, καλά ισορροπημένη πολιτική ίσης απόστασης στην Νοτιοανατολική Ευρώπη, με στόχο την αποκατάσταση, σε περιφερειακό επίπεδο, της ασφάλειας και της συνεργασίας.

Το όραμα της Βουλγαρίας για τα Βαλκάνια στον εικοστό πρώτο αιώνα είναι ότι μπορούν να μετατραπούν σε περιοχή οικονομικής ανάπτυξης, ενεργό ενδιάμεσο μεταξύ της Ευρώπης και των γειτόνων της στα ανατολικά, βορειοανατολικά και νοτιοανατολικά, των οποίων η οικονομική σημασία θα αυξηθεί προφανώς στον νέο αιώνα.

Η Βουλγαρία προσπαθεί μέσω της περιφερειακής της πολιτικής να προωθήσει ευρωπαϊκά πρότυπα συμπεριφοράς μεταξύ των χωρών της περιοχής, ώστε να επιταχύνει την ενσωμάτωση της περιοχής στην ΕΕ και το ΝΑΤΟ. Η ενσωμάτωση στα ευρωπαϊκά όργανα είναι ο μόνος τρόπος για να αποφευχθούν οι συγκρούσεις σε αυτό το τμήμα της Ευρώπης και να προωθηθούν οι μεταρρυθμίσεις και οι δημοκρατικές διαδικασίες.

Αυτό που πιστεύει η Βουλγαρία ότι χρειάζεται, είναι να συνάψει ή να αναζωογονήσει πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και ανθρωπιστικά συμβόλαια καλύτερης ποιότητας και να τα οργανώσει σε έναν μηχανισμό που θα συμβάλει στην εδραίωση πολλών θεμάτων ασφάλειας του τύπου «εύκολων» εγγυήσεων.

Υπό τις παρούσες συνθήκες που επικρατούν στην περιοχή, η κυβέρνηση της Βουλγαρίας είναι πεπεισμένη ότι η πολυμερής συνεργασία είναι ο πιο γόνιμος και αποτελεσματικός τρόπος για την εξάλειψη των παραδοσιακών διαχωριστικών γραμμών στη νοτιοανατολική Ευρώπη. Προκειμένου να επιτευχθεί αυτός ο στόχος, η Βουλγαρία καλλιεργεί ισορροπημένες διμερείς σχέσεις με τις χώρες της περιοχής, έτσι ώστε να διασφαλίσει μια δίκαιη συμφωνία για όλους τους ενδιαφερόμενους. Προσπαθεί να αποφύγει έστω και έναν υπαινιγμό για επιστροφή στο μοτίβο σχηματισμού ενός «άξονα» στην

περιοχή, όπου οι εξωτερικές δυνάμεις μπορούν να δημιουργήσουν σφαίρες επιρροής εναντίον των γειτόνων της. Αυτή η προσπάθεια της Βουλγαρίας δεν είναι θέμα απλής πολιτικής σκοπιμότητας, αλλά έκφραση ζωτικού ενδιαφέροντός της που σχετίζεται με την πεποίθησή της ότι η περιφερειακή της πολιτική δεν πρέπει να θέτει εμπόδια στη συνεργασία. Αντίθετα, πρέπει να συμβάλει στην υλοποίηση του τις πρωτοβουλίες για ενσωμάτωση.

Η ανάπτυξη των διμερών σχέσεων της Βουλγαρίας καθορίζεται τόσο από την παράδοση, όπως έχει αναπτυχθεί, όσο και από τη λογική, όπως υπαγορεύεται από τις νέες της προτεραιότητες. Τέτοιες σχέσεις στοχεύουν επίσης στην εξεύρεση λύσεων σε προβλήματα που συσσωρεύτηκαν κατά τα χρόνια της μετάβασης, και κυρίως σε αυτά που σχετίζονται με τη σύγκρουση στην πρώην Γιουγκοσλαβία.

Είναι γεγονός ότι το παρελθόν φορτίζει τις σχέσεις των κρατών των Βαλκανίων όπως της Βουλγαρίας, της Τουρκίας, της Ελλάδας και των Σκοπίων ωστόσο να γίνονται προσπάθειες υπέρβασης των διαφορών τους. Δέσμιοι του παρελθόντος, οι βαλκανικοί λαοί προσπαθούν να ανακαλύψουν νέες ισορροπίες στις μεταξύ τους σχέσεις, τις οποίες όμως, όπως φαίνεται και από τα αναγραφόμενα στην παρούσα εργασία, δε φαίνεται να τις πετυχαίνουν πάντα ή έστω για μεγάλα χρονικά διαστήματα.

Ωστόσο η Σόφια τον τελευταίο καιρό επιδίδεται σε επικίνδυνες γεωπολιτικές ακροβασίες, σε μια περίοδο κατά την οποία η σύγκρουση επιρροής και συμφερόντων στα Βαλκάνια απειλεί να υποσκάψει τη σταθερότητα και την ειρήνη στην περιοχή. Προφανώς και τα γνωρίζουν όλα αυτά στο Βερολίνο, στις Βρυξέλλες, στην Ουάσιγκτον, στο Παρίσι, και πιθανών ο πραγματικός αποδέκτης του διατάγματος Μπάιντεν, περί κυρώσεων σε όσους επιχειρήσουν να υπονομεύσουν τις συνθήκες επί των οποίων στηρίζεται ο μεταπολεμικός συνοριακός χάρτης της Βαλκανικής, ήταν η Βουλγαρία και οι όψιμες βλέψεις της επί του κράτους των Σκοπίων. Επιπλέον, διανύει μια περίοδο παρατεταμένης πολιτικής ρευστότητας, εν αναμονή δημιουργίας κυβέρνησης μετά την ανάδειξη του συνασπισμού μικρών κομμάτων ως νικητή των τελευταίων βουλευτικών εκλογών, τρίτων κατά σειρά μέσα στο ίδιο έτος. Αυτή η πολιτική ρευστότητα γεννά και πολλά ερωτηματικά ως προς την εξωτερική πολιτική που θα ακολουθήσει η νέα κυβέρνηση, στην οποία θα

ηγούνται δύο νέοι στην πολιτική, αποκαλούμενοι και ως “ οι σαραντάρηδες του Χάρβαντ”.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Αρμακόλας Ιωάννης, Χρηστίδης Γεώργιος, Πασχαλίδης Παναγιώτης (2017), *Greek-Bulgarian Relations: Present State and Future Challenges (Research Report)*, ΕΛΙΑΜΕΠ 2017

Βακαλόπουλος Κωνσταντίνος (1993), *Το Μακεδονικό Ζήτημα*, Εκδόσεις: Παραρτηρητής, Θεσσαλονίκη 1993

Βασιλειάδης Νικόλαος(2004) *Η Ελληνική Παρουσία στη Νότια Σερβία από τους Βαλκανικούς Πολέμους έως το Μεσοπόλεμο*, Εκδόσεις:Ανατροπή

Γρυλλάκης Νικόλαος (2008), *Η Μακεδονία Χθες, Σήμερα και Αύριο*, Εκδόσεις: Λιβάνη, Αθήνα 2008

Δουδούμης, Γ.Ε. (1999) *Η σύγχρονη Βουλγαρία. Προβλήματα και προοπτικές*, Εκδόσεις: Ιδιωτική, Αθήνα 1999

Ημερησία (2004) «*Στα 3,2 δις. Δολάρια οι ελληνικές επενδύσεις στη Βουλγαρία*», 8-11 Απριλίου

Καργάκος Ι. Σαράντος (2018), *Το Αγκάθι των Σκοπίων, Από το Μακεδονικό Ζήτημα στην Εμπλοκή των Σκοπίων*, Εκδόσεις: Περίτεχνων, Αθήνα 2018

Κοππά Μαριλένα (2002) *Η συγκρότηση των κρατών στα Βαλκάνια (19^{ος} αιώνας)* Εκδόσεις: Λιβάνη, Αθήνα 2002

Λυγερός Σταύρος (1992) *Άνεμοι πολέμου στα Βαλκάνια. Σκόπια*, Εκδόσεις Νέα Σύνορα – Λιβάνη, Αθήνα 1992

Μίντσης Ι. Γεώργιος, *Ιστορία του Μακεδονικού Ζητήματος (Γενική Ιστορική Επισκόπηση: 1870-1991)*, Εκδόσεις: Πελεκάνος, Θεσσαλονίκη 1991

Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου Μαρία (1992) *Οι Βαλκανικοί λαοί κατά τους μέσους χρόνους*, Εκδόσεις Βάνιας

Παπασωτηρίου, Χ. (1994) *Τα Βαλκάνια μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου*, Εκδόσεις: Βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων, Αθήνα 1994

Σφέτας Σπυρίδων (2008), *Ελληνο-Βουλγαρικές Αναταράξεις 1880-1908*, Εκδόσεις: Επίκεντρο

Σολταρίδης Α. Συμεών(1999) *Μουσουλμάνοι της Βουλγαρίας, Θρησκευτικό και Πολιτικό Καθεστώς*, Εκδόσεις:Λιβάνη, Αθήνα 1999

Τσιβιτζιόγλου, Χ. (2001). *Ανάλυση της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής. Μύθος και πραγματικότητα*. Τόμος Α', Εκδόσεις: Ινφογνώμων, Αθήνα 2001

Τσαρδανίδης, Χ. και Αλειφάντης, Σ., (1989) «*Η Ελλάδα και οι Βαλκανικές Χώρες, 1974-1987*». στο Κώνστας Δ.-Τσαρδανίδης Χ.(επιμέλεια), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Δομές και Στόχοι, ο Διπολικός Διεθνής Περίγυρος*, τόμος 1ος, Εκδόσεις: Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1989.

Τολούδη Ι. Φωτεινή (2005) *Εκπαίδευση και Εξωτερική Πολιτική: Το Μακεδονικό Ζήτημα στα βουλγαρικά σχολικά εγχειρίδια της Ιστορίας κατά την περίοδο 1945-1949* , Εκδόσεις: Αδελφοί Κυριακίδη α.ε., Αθήνα

Χρηστίδης, Γ. (2003) *Τα κομμουνιστικά Βαλκάνια*, Αθήνα: Εκδόσεις Βάνιας

Χρηστίδης, Γ. (2015) *Ιστορία της Βουλγαρίας*, Εκδόσεις Επίκεντρο

Χριστογιάννης Γεώργιος, (1999) *Στο Ηφαίστειο των Βαλκανίων*, Αθήνα-Γιάννινα Δωδώνη

Castellan, G. (1991) *Η ιστορία των Βαλκανίων (14^{ος} -20^{ος} αιώνας)*, Εκδόσεις: Γκοβότσης, Αθήνα 1991

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Baev, J. (2005) *Bulgarian Policy Toward Greek Military Junta Regime (1967–1974)*, *Études Balkaniques* 41(4), 147–15

Barlas, D. and Koksal, Y. (2014) *Turkey's foreign policy towards Bulgaria and the Turkish minority (1923-1934)*, *Southeast European and Black Seas Studies*, 14(2), 175-193

Barros, J. (1970) *The League of Nations and the Great Powers. The Greek—Bulgarian Incident, 1925*. Oxford: Clarendon Press

Engelbrekt, K. (1991) 'Movement for Rights and Freedoms to Compete in Elections', *Report on Eastern Europe*, 2 (40), 4 October 1991, p. 2

European Council on Foreign Relations, Sofia Office & European Debates (2016). *Conference "Duality of the crisis in Europe: Solidarity and foreign policy to a test", an initiative of the Deputy Prime Minister for European Policies Coordination and Institutional Affairs*, Sofia, 5 February 2016.

Dnevnik, (2003) "Greek Business in Bulgaria", *Dnevnik Foreign Investments Supplement*, Monday, 23 June

East, R. and Pontin, J. (1997) *Revolution and Change in Central and Eastern Europe*, London: Pinter Publishers Ltd., pp. 233-240.

FBIS (1994) "Joint Exercises with Bulgaria in Black Sea" 6 July 1994

Igrutinovic, M. (2017) 'Bilateral relations and open issues between Bulgaria and Serbia in the context of Serbia's EU accession processes', Center for Applied European Studies

Kandilarov, E. (2020) 'Bulgaria external relations briefing: Bulgaria and Greece announced strategic partnership at all levels of cooperation', China-Cee.EU

Karabat, A. (1997) 'Bulgarian President's Historical Apology', *Turkish Probe*, 1 August 1997 via Reuters.

Kentrotis, K. (1998) 'Greece and Bulgaria: From the Experiences of the Past to the Challenges of the Future', *Journal of Modern Hellenism* 15, 31–50, 37, 45.

Konstadinova, T. (2014) '60 years of diplomatic relations between Greece and Bulgaria: Challenges and benefits of the Reconciliation Process', *Südosteuropa* 62(3), 326-347

Lambrianidis, L. (2001) “*Internal Frontiers*” as a Hindrance to Development, *European Planning Studies*, 1, 85–103, 91.

Mihailova, N. (1998) 'Security in Southeastern Europe and Bulgaria's Policy of NATO Integration', *NATO Review*, No. 1, Spring, 6-9

Miller, J. (2009) *The United States and the Making of Modern Greece. History and Power, 1950–1974*. Chapel Hill/NC 136–176.

Perry, D. M. (1992) 'New Directions for Turkish Bulgarian Relations', RFE/RL Research Report, 16 October 1992, 1 (41), 33-39.

Reuters, 20 December 1991

Reuters, 11 December 1993

Reuters, 5-6 December 1997

Reuters, 16 May 1998

RFE/RL (1999) *Newsline*, 3 (80), Part 2, 26 April

Synovitz, R. (1999) 'Bulgaria, Macedonia Resolve Language Dispute', *RFE/RL Newsline, End Note*, 3 (31), Part 2, 15 February

Tsenkov, E. (1991) “*The Geopolitical Dilemmas of a Former Satellite*”, *Bulgarian Quarterly, Winter*, 1(3), 61

Vasileva, A., Simic, M. and Stevanovic, M. (2020) 'Economic Relations between Bulgaria and Serbia: Current state and opportunities, *Megatrend revija- Megatrend Review*, 17(4): 141-156

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ – ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

efsyn.gr (08/05/2020), Χρησιτίδης “Σε δοκιμασία οι σχέσεις Σόφιας και Σκοπίων” αντλήθηκε από https://www.efsyn.gr/stiles/apopseis/242403_se-dokimasia-oi-sheseis-sofias-kai-skopion (Πρόσβαση 30/10/2021)

ethnos.gr (16/05/20), Σφέτας: *Γιατί η Βουλγαρία Απειλεί με βέτο τη Βόρεια Μακεδονία*’, Αντλήθηκε από <https://www.ethnos.gr/history/article/105668/sfetasgiatihboylgariaapeileimebetothboreiamakedonia> (Πρόσβαση 14/11/2021)

balkaninsight.com (21/11/2016), [Macedonia: Key Political Parties | Balkan Insight](https://balkaninsight.com/2016/11/21/macedonia-key-political-parties-11-21-2016/), αντλήθηκε από: <https://balkaninsight.com/2016/11/21/macedonia-key-political-parties-11-21-2016/> (Πρόσβαση 20/10/21)

kathimerini.gr (01/08/2017) *Σύμφωνο «καλής γειτονίας» υπέγραψαν ΠΓΔΜ και Βουλγαρία*, αντλήθηκε από <http://www.kathimerini.gr/920976/article/epikairothta/kosmos/symfwno-kalhs-geitonias-ypegrayan-pgdm-kai-voylgaria> (Πρόσβαση 15/11/2021)

kathimerini.gr (07/09/2017) *Συνεργασία με Βουλγαρία*, αντλήθηκε από <http://www.kathimerini.gr/925636/article/epikairothta/politikh/synergasia-me-voylgaria> (Πρόσβαση 15/11/2021)

powerpolitics.eu (04/07/2018), *ΒΟΥΛΓΑΡΟ-ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ: Οι «Οθωμανικές πηγές» Που Δεν Έκλεισαν Ποτέ*, αντλήθηκε από το <https://powerpolitics.eu/ανεστης-ματζιρης-βαλ-27-5-βουλγαροτουρκι/>, (Πρόσβαση 02/10/2021)

primeminister.gr (26/02/2020), *Εργασίες του Δ’ Ανωτάτου Συμβουλίου Συνεργασίας Ελλάδας – Βουλγαρίας* αντλήθηκε από το <https://primeminister.gr/2020/02/26/23378> (Πρόσβαση 30/10/2021)

protothema (16/11/2021), *Εκλογές στη Βουλγαρία: Οι σαραντάρηδες από το Χάρβαρντ που έκαναν την έκπληξη*, Αντλήθηκε από: <https://www.protothema.gr/world/article/1182015/ekloges-sti-voulgaria-oi-saradarides-apo-to-harvard-pou-ekanan-tin-ekplixi/> (Πρόσβαση 29/11/2021)

Serbian Newsroom (20/1/2021) *‘Serbia: Selaković speaks about new beginning in diplomatic relations with Bulgaria’*, Αντλήθηκε από: <https://balkaneu.com/serbia-selakovic-speaks-about-new-beginning-in-diplomatic-relations-with-bulgaria/> (Πρόσβαση 27/10/2021)

Kathimerini.gr (12/06/17) *Τα προβλήματα κάτω από το χαλί και το NATO Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ* (kathimerini.gr) αντλήθηκε από: <https://www.kathimerini.gr/politics/913431/ta-provlimata-kato-apo-to-chali-kai-to-nato/> (Πρόσβαση 20/10/21)

Kathimerini.gr (06/05/12) [H ρήξη Τίτο – Στάλιν | Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ \(kathimerini.gr\)](https://www.kathimerini.gr/world/457192/i-rixi-tito-stalin/), αντλήθηκε από: <https://www.kathimerini.gr/world/457192/i-rixi-tito-stalin/> (Πρόσβαση 20/10/21)

Mihalopoulos, S. (2016) “*Tsipras to ‘upgrade’ ties with Sofia after Turkish turmoil*”, *EurActiv.com*, August 2016, Αντλήθηκε από: <https://www.euractiv.com/section/transport/news/tsipras-to-upgrade-ties-with-sofia-after-turkish-turmoil/> (Πρόσβαση 30/10/2021)